IFRS-TILINPÄÄTÖSRAPORTOINNIN EROT SUOMEN JA VENÄJÄN VÄLILLÄ

Jyväskylän yliopisto
Kauppakorkeakoulu

Pro Gradu

2017

Tekijä: Enni Aittila
Oppiaine: Laskentatoimi
Ohjaaja: Jukka Pellinen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIIVISTELMÄ

Tekijä Enni Aittila	
Työn nimi IFRS-tilinpäätösraportoinnin erot Suomen ja Venäjän välillä	
Oppiaine Laskentatoimi	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika 7.8.2017	Sivumäärä 119

Tiivistelmä – Abstract

Tutkimuksessa selvitetään, eroavatko suomalaisten ja venäläisten pörssilistattujen yhtiöiden IFRS-tilinpäätökset toisistaan. Tutkimuksen tarkoituksena on tunnistaa eroja ja yhtäläisyyksiä suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-tilinpäätösraportoinnissa näkyvien valintojen (*eng. overt options*) suhteen. Tutkimuksen aineisto muodostuu kahdenkymmenen Helsingin ja Moskovan pörssiin listattujen blue chip -yhtiöiden IFRS-standardien mukaan laadituista tilikauden 2016 tilinpäätöksistä. Tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen vertaileva tutkimus ja aineistoa analysoidaan ristiintaulukossa khiin neliö -riippumattomuustestillä. Tutkimustuloksista ilmenee, etteivät suomalaiset ja venäläiset IFRS-tilinpäätökset eroa toisistaan merkittävästi. Sekä Suomessa että Venäjällä taseella ei esitetty nettovarallisuutta kuvaavaa tunnuslukua, rahavirtalaskelma laadittiin epäsuoraa esittämistapaa noudattaen, aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet arvostettiin pääosin hankintamenoonsa sekä osinkoa koskevat lisätiedot esitettiin oman pääoman muutoksia kuvaavan laskelman sijaan liitetiedoissa. Merkittävimmät erot suomalaisissa ja venäläisissä IFRS-tilinpäätöksissä esiintyivät maksettujen korkokulujen luokittelun suhteen rahavirtalaskelmalla sekä vaihto-omaisuuden hankintahinnan arvostusperiaatteissa. Suomalaiset listayhtiöt luokittelevat maksetut korkokulut venäläisyhtiöitä useammin liiketoimintojen rahavirtoihin, kun taas venäläisyhtiöt sisällyttävät erän yleisemmin rahoituksen rahavirtoihin. Venäläisyhtiöt arvostavat vaihto-omaisuuden hankintahinnan yleisemmin painotetun keskihinnan menetelmällä, suomalaisyhtiöiden suosiessa FIFO-menetelmää. Suomalaisten ja venäläisten IFRS-tilinpäätöksissä ilmeneviä eroja ei voida täysin selittää eroilla maiden kansallisissa tilinpäätöskäytännöissä, sillä vain suomalaisyhtiöille kansallisen lainsäädännön mukainen esittämistapa oli yleisempää kuin venäläisyhtiöille.

Asiasanat
IFRS-standardit, kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö, Suomi, Venäjä, Venäjän tilinpäätöskäytäntö, Suomen tilinpäätöskäytäntö

Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu

KUVIOT

KUVIO 1 Malli kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen erojen syistä 13
KUVIO 2 Kulttuuriulottuvuudet Suomessa ja Venäjällä 45

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Venäjän ja Suomen maaprofiilit 9
TAULUKKO 2 Anglosaksinen ja mannereurooppalainen kirjanpitokäytäntö .. 15
TAULUKKO 3 IFRS-tilinpäätösten esittämistavat Suomessa ja Venäjällä 61
TAULUKKO 4 IFRS-standardien näkyvät valinnat 67
TAULUKKO 5 Tutkimukseen valitut yhtiöt Suomesta ja Venäjältä 78
TAULUKKO 6 Tutkimuksen kohteena olevien yhtiöiden toimialajaottelu 80
TAULUKKO 7 Tutkimustulokset 82

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ 3
KUVIOT 4
TAULUKOT 4

1 JOHDANTO 7
1.1 Tutkimuksen taustaa 7
1.2 Keskeiset käsitteet 10
1.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset 11
1.4 Tutkimuksen rakenne 11

2 VERTAILEVA TILINPÄÄTÖSTUTKIMUS 13
2.1 Kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen luokittelusta 13
2.1.1 Yritysrahoituslähteet 17
2.1.2 Oikeusjärjestelmä 18
2.1.3 Verolainsäädäntö 20
2.1.4 Poliittiset ja taloudelliset tekijät 21
2.1.5 Kulttuuri 22
2.1.6 Muut tekijät 26
2.2 Tilinpäätösten kansainvälinen harmonisointityö 28
2.2.1 IFRS-standardien keskeiset periaatteet 30
2.3 Vertaileva IFRS-raportoinnin tutkimus 33

3 TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖJEN OMINAISPIIRTEET SUOMESSA JA VENÄJÄLLÄ 42
3.1 Venäjän institutionaaliset ja kulttuuriset ominaispiirteet 42
3.1.1 Venäjän kansalliset tilinpäätösstandardit (PBU) 45
3.1.2 IFRS-standardien käyttöönotto Venäjällä 47
3.1.3 Venäläinen tilinpäätöskäytäntö 48
3.1.4 IFRS-standardien ja PBU-standardien eroavaisuuksia 50
3.2 Suomen kulttuuriset ja institutionaaliset ominaispiirteet 52
3.2.1 Suomen kansalliset tilinpäätösstandardit (FAS) 54
3.2.2 IFRS-standardien käyttöönotto Suomessa 56
3.2.3 IFRS-standardien ja FAS-standardien vertailua 57
3.3 Suomalaisten ja venäläisten tilinpäätöskäytäntöjen vertailu 59

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO 63
4.1 Menetelmä 63
4.2 Näkyvien esittämistapojen erot IFRS-tilinpäätöksissä 66
4.3 Hypoteesit 71
4.4 Aineisto 76

5 TULOKSET 81
5.1 Khiin neliö -testin tulokset 81
5.2 Yhtäläisyydet suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-raportoinnissa 85
5.3 Erot suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-raportoinnissa 86

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA 90

6.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista ... 90
6.2 Tutkimustulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin ... 91
6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset ... 93
6.4 Tutkimustulokset kulttuurin ja institutionaalisten tekijöiden kontekstissa ... 94
6.4.1 Tutkimustulokset yritysrahoitusjärjestelmän kontekstissa ... 95
6.4.2 Tutkimustulokset yhtiön toimialan kontekstissa ... 96
6.4.3 Tutkimustulokset yhtiön sisäisten tekijöiden kontekstissa ... 96
6.4.4 Tutkimustulokset maiden oikeusjärjestelmän kontekstissa ... 97
6.4.5 Tutkimustulokset kulttuurin kontekstissa ... 99
6.5 Jatkotutkimusaiheet ... 101

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Pääomamarkkinoiden globalisaation myötä on kasvanut tarve luoda yhtenäiset säännöt taloudelliselle raportoinnille tilinpäätösten vertailukelpoisuuden ja siten pääomamarkkinoiden tehokkuuden parantamiseksi. Yhteiseksi raportointikieleksi ympäri maailmaa ovat valikoituneet IASB:n kehittämät kansainväliset tilinpäätösstandardit, IFRS-standardit (*International Financial Reporting Standards*). Tähän päivään mennessä jo 150 maata on ottanut standardit käyttöönsä (IFRS Foundation 2017).

Kansainväliset tilinpäätösstandardit helpottavat sijoittajien päätöksentekoa, sillä ne yhtenäistävät eri maiden pörssilistattujen yhtiöiden ilmoittamia tilinpäätöstietoja. Sijoituskohteiden tilinpäätöstietojen parempi vertailukelpoisuus voi vähentää sijoittajien riskejä ja mahdollistaa edullisemman pääoman saannin markkinoilla (Combs, Samy & Myachina 2013; Barth, Landsman & Lang 2008; Ball 2006; Li 2010; Yip & Young 2012; Asbaugh & Pincus 2001; Horton, Serafeim & Serafeim 2013; Daske, Hail, Leuz & Verdi 2008; DeFond, Hu, Hung & Li 2011). Vuodesta 2005 myös Euroopan unioni on säätänyt IFRS-standardien mukaisen tilinpäätösraportoinnin pakolliseksi jäsenmaidensa listatuille pörssiyrityksille (European Union 2002).

Taloudellisen informaation vertailukelpoisuus riippuu kuitenkin kahdesta tekijästä. Ensinnä, informaatio on vertailukelpoista silloin, kun yritykset raportoivat identtisistä transaktioista samalla tavalla (Schipper 2003). Vertailukelpoisuus laskee, mikäli johto voi vaikuttaa transaktion kirjaamistapaan esimerkiksi valitsemalla annetuista vaihtoehdoista yrityksen tarpeisiin sopivamman vaihtoehdon. Toiseksi, vertailukelpoisuus toteutuu sellaisessa tapauksessa, jossa yritys raportoi uniikista transaktiosta tavalla, joka antaa lukijalle oikean kuvan yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Vertailukelpoisuuden tavoite ei siten toteudu, mikäli yritys pakotetaan ottamaan käyttöön sellainen standardi, joka ei anna oikeaa kuvaa yrityksen taloudellisesta tilanteesta. (Ashbaugh & Pincus 2001; Barth ym. 2008). Toisaalta periaatteisiin – ei muotoseikkoihin – nojautuvat IFRS-standardit mahdollistavat joitakin valintoja, jolloin tuloksentasaukselliset keinot

voivat korostua (Ball 2006; Florou & Pope 2012; Ahmed, Neel & Wang 2013). Eräs huolenaihe IFRS-standardeihin liittyen onkin se, että IFRS-raportoinnin mukanaan tuoman näennäisen vertailukelpoisuuden alle jää voimaan kansallisia käytäntöjä. Tällöin tilinpäätökset eivät tosiasiassa olekaan vertailukelpoisia keskenään, mikä johtaa standardeihin luottavia sijoittajia harhaan. (Ball 2006). Näin ollen yhteisten tilinpäätösstandardien kehittäminen ei ole yksiselitteinen ratkaisu tilinpäätösten vertailukelpoisuuden parantamiseksi. Sen sijaan laskenta-ammattilaisten eri puolilla maailmaa tulee myös tulkita ja soveltaa standardeja samalla tavalla (Doupnik & Richter 2004; Doupnik & Riccio 2006).

Huolimatta tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointityöstä, ovat tutkijat havainneet eroja paitsi kansainvälisten tilinpäätösstandardien käyttöönottoprosesseissa kuin myös standardien tulkinnoissa tai soveltamisessa (Borker 2012; Clements, Neill & Stovall 2010; Hope, Jin ja Kang 2006; Ramanna & Sletten 2009). Niinpä kansainvälisiä eroja on ilmennyt myös IFRS-standardien mukaan laadituissa tilinpäätöksissä (Kvaal & Nobes 2010, 2012; Doupnik & Richter 2004; Lemes, Santos & Rodrigues 2013; Liao, Sellhorn & Skaife 2012; Lourenço, Sarquis, Branco & Pais 2015; Rossetti & Verona 2017; Ball 2006). Siksi vertailukelpoisten ja luotettavien tilinpäätösten muodostamiseksi on tärkeää luoda yhtenäiset, selkeät ja ymmärrettävät standardit sekä niiden tulkintaohjeet.

Useat IFRS-standardeja koskevat tutkimukset ovat keskittyneet selvittämään pääasiassa IFRS-standardien vaikutuksia tilinpäätöksiin tai pääomamarkkinoiden toimivuuteen joko yksittäisten yritysten tai tietyn maan yritysten keskuudessa (ks. Horton, Serafeim & Serafeim 2013; Daske ym. 2008; DeFond, ym. 2011). Sen sijaan IFRS-standardien vaikutuksia tilinpäätösten vertailtavuuteen on tutkittu vasta viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. Tällainen kansainvälinen vertaileva IFRS-raportoinnin tutkimus on kuitenkin rajoittunut koskemaan pääasiassa isoja rahoitusmaita, kuten Iso-Britanniaa, Yhdysvaltoja, Saksaa ja Ranskaa. Vastaavaa tutkimustietoa ei juurikaan ole muodostunut pienten markkinatalouksien tai ei-länsimaisten markkinoiden osalta. Esimerkiksi Suomen tai Venäjän suhteen vastaavaa tutkimustietoa ei ole kertynyt lähes lainkaan.

Suomella ja Venäjällä on naapurusmaina pitkälle historiaan ulottuvat kauppasuhteet. Venäjä on pitkään ollut Suomen tärkein tuonti- ja vientimaa. Vuonna 2014 puhjenneen Ukrainan kriisin myötä Venäjän tuonti- ja vientiosuudet ovat kuitenkin kääntyneet hienoiseen laskuun. Huolimatta viimeaikaisista poliittisista hankaluuksista Venäjä pitää yhä pintansa yhtenä Suomen suurimmista kauppakumppaneista. (Tulli 2015). Ukrainan kriisin mukanaan tuomien hankaluuksien nähdään jo hälvenevän. Esimerkiksi viime vuoden elokuussa Tulli (2016) ennusti Venäjän viennin kääntyvän hienoiseen kasvuun. Myös Venäjän-kaupan barometri vahvistaa Tullin elokuisen näkemyksen. Barometrin vastaajista yli neljännes Venäjän kauppaa harjoittavista suomalaisyrityksistä raportoi viennin Venäjälle kasvaneen ja noin puolet kertoi viennin pysyneen entisellään edellisvuoteen verrattuna. Suurin osa vastaajista uskoi kuitenkin Venäjän talouden kasvavan joko jonkin verran tai pysyvän nykyisellä tasollaan. (SVKK 2016).

Pitkäaikaisen kaupankäynnin seurauksena suomalaiset yritykset ovat laajentuneet Venäjälle myös perustamalla tytäryhtiöitä tai sivuliikkeitä maahan.

Tilastokeskus (2014) raportoi, että vuonna 2014 kaikkiaan 375 suomalaista tytäryhtiötä oli sijoittunut Venäjälle. Suomalaisia tytäryrityksiä on siis enemmän Venäjällä kuin muissa Euroopan ulkopuolisissa kohteissa. Suomalaisyritykset näkevät Venäjän kiinnostavana kauppakumppanina paitsi maan runsaan asukasluvun myös monen miljoonakaupungin läheisyyden vuoksi.

Venäjän ja Suomen tuotantorakenteet ovat varsin samankaltaiset, kuten taulukosta 1 voidaan havaita. Maatalouden osuus kummassakin maassa on enää vähäinen, teollisuuden osuus on noin 30 % bruttokansantuotteesta ja suurimman sektorin muodostavat palvelut. Suurimmat erot maiden välillä ilmenevät paitsi asukasluvussa, bruttokansantulossa kuin myös suorien ulkomaisten sijoitusten suuruudessa. Kun vuoden 2015 lopussa ulkomaisten suorien sijoitusten arvo Suomeen oli noin 17 miljardia Yhdysvaltain dollaria (The World Bank 2017a), jäivät suorat ulkomaiset sijoitukset Venäjälle noin 6,9 miljardiin dollariin (The World Bank 2017b). Ulkomaisia sijoituksia Suomeen tehdään erityisesti Ruotsista, Alankomaista, Tanskasta ja Saksasta. Valtaosa (90 %) suorista sijoituksista Suomeen tulee siten EU:n alueelta. (Tilastokeskus 2015). Suurimman osan sijoituksista Venäjälle muodostavat sen sijaan sijoitukset Kyprokselta, Luxemburgista sekä Unkarista (The Central Bank of the Russian Federation 2017). Ulkomaisten suorien sijoitusten arvoa Venäjälle ovat viime vuosina haitanneet öljyn hinnan painuminen sekä geopoliittiset jännitteet, kuten Ukrainan ja Syyrian kriisi ja niiden myötä kauppasuhteiden heikkeneminen länteen (UNCTAD 2016).

TAULUKKO 1 Venäjän ja Suomen maaprofiilit[a]

	Venäjä	**Suomi**
Asukasluku *(tuhatta)*	144 100	5 480
Pinta-ala *(tuhatta km²)*	17 098	338
BKT *(miljoonaa USD)*	1 366 000	232 000
josta maatalouden osuus *(%)*	5	2
josta teollisuuden osuus *(%)*	33	27
josta palveluiden osuus *(%)*	63	71
Palveluiden ja tavaroiden viennit *(% BKT:sta)*	29	37
Palveluiden ja tavaroiden tuonnit *(% BKT:sta)*	21	37
BKTL *(Atlas-metodi, miljoonaa USD)*	1 716	255
BKTL asukasta kohden *(Atlas-metodi, USD)*	11 720	46 560
Inflaatioaste 2015 *(%)*	8,2	1,7
FDI *(ulkomaiset suorat sijoitukset, miljoonaa USD)*	6 870	17 023

Huomiot
a Lähde: The World Bank 2017a-b. Perustuu vuoden 2015 dataan. Vuoden 2016 data ei saatavilla.

Liiketoimintaa Venäjällä harjoittavien suomalaisyritysten johdon, työntekijöiden, omistajien kuin luotonantajienkin on syytä ymmärtää venäläisen yhteiskunnan ja kulttuurin mukanaan tuomat erityispiirteet taloudelliselle raportoin-

nille, jotta liiketoiminnan kannattavuutta, jatkuvuutta tai sijoitusten tuottavuutta voidaan arvioida luotettavasti. Vaikka sekä Suomi että Venäjä noudattavat listattujen pörssiyhtiöiden tilinpäätösraportoinnissa IFRS-standardeja – ja maiden välillä on näin ollen käytössä yhtenäiset raportointinormit – eivät tilinpäätösten vertailukelpoisuusvaatimukset välttämättä toteudu (ks. Nobes & Kvaal 2010, 2012). Tämä tutkimus pyrkii täyttämään vertailevaan IFRS-tilinpäätösraportoinnin tutkimukseen jääneen aukon lisäämällä vertailuaineistoon suomalaisen ja venäläisen IFRS-tilinpäätösraportoinnin käytännöt. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa keskinäisiä eroja ja yhtäläisyyksiä suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-tilinpäätösraportoinnissa nojautuen vahvasti Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimukseen IFRS-tilinpäätösten kansainvälisistä eroista. Mahdollisesti havaittuja eroja ja yhtäläisyyksiä tilinpäätöskäytäntöjen välillä pyritään ymmärtämään maiden liiketoimintaympäristöjen, kulttuurin ja institutionaalisten tekijöiden kontekstissa.

1.2 Keskeiset käsitteet

IFRS-standardit (*International Financial Reporting Standards)* ovat IASB:n (*International Accounting Standards Board)* julkaisemia tilinpäätösstandardeja ja tulkintoja, joiden tavoitteena on edistää läpinäkyvyyttä, luotettavuutta ja tehokkuutta rahoitusmarkkinoilla. IASB (*vuoteen 2001 saakka International Accounting Standards Committee, IASC)* on 1970-luvulta lähtien vaikuttanut kansainvälisten tilinpäätöskäytäntöjen syntymiseen kehittämällä kansainvälisiä tilinpäätöksen laadintaa ja esittämistapaa koskevia standardeja. *IFRS-normisto* sisältää kolme osaa:

1) tilinpäätöksen laatimista ja esittämistä koskevat yleiset perusteet
2) kansainväliset tilinpäätösstandardit (IFRS-standardit ja vanhemmat IAS standardit)
3) tulkintaohjeet (IFRIC ja aikaisemmat SIC-tulkintaohjeet)

Tammikuun 1. 2016 alkavilla tilikausilla noudatettavat IFRS-standardit sisälsivät yhteensä 28 IAS-standardia, 13 IFRS-standardia, 18 IFRIC-tulkintaohjetta ja 8 SIC-tulkintaohjetta sekä oman standardiston pienille- ja keskisuurille yrityksille. (IFRS Foundation 2017). IFRS-standardien mukaisella tilinpäätöksellä viitataan tässä tutkimuksessa sellaiseen tilinpäätökseen, joka on laadittu noudattaen IASB:n kehittämiä IFRS-standardeja.

Kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöillä viitataan tässä tutkimuksessa paitsi kirjanpitoa- ja tilinpäätöksiä koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön, myös niihin tosiasiallisiin tapoihin, joilla näitä lakeja sovelletaan ja tulkitaan. Tämä määritelmä mukailee Nobesin (1998) näkemystä termistä *accounting practice*. Käytännöt eivät siis tässä yhteydessä viittaa suoranaisesti lakeihin, sillä usein yritysten on mahdollista tehdä erilaisia valintoja tilinpäätöksiä laatiessaan *oikean ja riittävän kuvan* aikaansaamiseksi. Toisinaan lainsäädäntö ei edes määrittele oikeaa menettelytapaa, jolloin tämä tehtävä jää tilinpäätöksen laatijoille (Nobes 1998).

1.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on vertailla suomalaisten ja venäläisten julkisesti noteerattujen yhtiöiden IFRS-tilinpäätösraportointia pyrkien tunnistamaan mahdollisia keskinäisiä eroja ja yhtäläisyyksiä suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-tilinpäätöskäytännössä. Tutkimus seuraa Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimusta IFRS-standardien kansainvälisistä näkyvistä eroista *(eng. overt options)*, jotka pohjautuvat Nobesin (2006, 2013) teoriaan siitä, millaisia erilaisia näkyviä esittämistapoja IFRS-standardit mahdollistavat.

Lopuksi tässä tutkimuksessa havaittuja eroja ja yhtäläisyyksiä suomalaisen ja venäläisen IFRS-tilinpäätösraportoinnin välillä analysoidaan suhteessa aiempaan vastaavaan tutkimukseen sekä maiden kulttuurillisten ja institutionaalisten ulottuvuuksien kontekstissa. Tämän tutkimuksen tavoitteena ei ole kuitenkaan löytää selittävää tekijää mahdollisesti löytyville IFRS-standardien soveltamisen eroille, vaan ainoastaan pohtia erilaisten institutionaalisten ja kulttuurillisten tekijöiden mahdollisia vaikutuksia standardien soveltamisessa esiintyviin eroihin. Tutkimuksessani pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Eroavatko kansainvälisten tilinpäätösstandadien (IFRS) mukaan laaditut tilinpäätökset suomalaisten ja venäläisten listayhtiöiden välillä?
2. Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja on löydettävissä kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaan laadituista suomalaisista ja venäläisistä tilinpäätöksistä?

Vastaava IFRS-raportoinnin vertaileva tutkimus on rajoittunut paitsi pääasiassa isojen rahoitusmaiden tutkimiseen, että myös koskemaan vuosia 2005–2006, jolloin IFRS-standardit tulivat sovellettavaksi listayhtiöille Euroopan unionin alueella. Näin ollen tutkimus muista talouksista sekä myöhempien vuosien IFRS-tilinpäätöksistä on varsin nuorta (ks. Kvaal & Nobes 2012; Rossetti & Verona 2017; Lourenço ym. 2015; Nobes & Stadler 2013; Haller ja Wehrfritz 2013; Wehrfritz & Haller 2014). Lisäksi tällaista IFRS-raportointia koskevaa vertailevaa tutkimustietoa viime vuosilta ei juurikaan ole muodostunut Suomen tai Venäjän suhteen.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkielman ensimmäisessä luvussa esitetään johdannon ja tutkimuksen rakenteen lisäksi tutkimuksen keskeiset tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Tutkielman toisessa luvussa tutustutaan tarkemmin kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen luokitteluun ja niiden kehittymiseen. Eritysesti maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittymiseen vaikuttavat tekijät ovat tutkimustulosten analysoinnin kannalta tärkeitä. Toisessa kappaleessa tutustutaan lyhyesti myös kansainvälisten tilinpäätösstandardien tavoitteisiin ja niiden perusperiaatteisiin.

Viimeiseksi tässä kappaleessa tutustutaan myös aiempaan IFRS-standardien soveltamista koskevaan tutkimukseen. Kolmannessa luvussa perehdytään tarkemmin suomalaiseen ja venäläiseen kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöön kuin myös maiden kansallisten tilinpäätöskäytäntöjen ja IFRS-standardien välisiin eroihin. Luvussa esitetty maiden oman kirjanpitoa- ja tilinpäätöstä koskevan lainsäädännön ja -käytännön ymmärtäminen on olennaista tutkimushypoteesien asettamiseksi kuin myös tutkimustuloksista tehtävien johtopäätösten ymmärtämiseksi. Luvussa neljä esitellään tutkimusmenetelmä ja aineisto. Viidennessä luvussa esitetään tutkimustulokset kummankin maan osalta sekä vertaillaan tuloksia maiden välillä. Lopuksi kuudennessa luvussa pohditaan tutkimustuloksia suhteessa aiempaan tutkimukseen sekä tarkastellaan tuloksia institutionaalisten ja kulttuurillisten tekijöiden kontekstissa.

2 VERTAILEVA TILINPÄÄTÖSTUTKIMUS

2.1 Kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen luokittelusta

Kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt vaihtelevat ympäri maailman, sillä ne syntyvät ja muovautuvat erilaisissa sosioekonomisissa ympäristöissä. Erot niin kulttuurissa, liiketoimintaympäristössä, poliittisissa- ja säädösympäristöissä, oikeusjärjestelmissä, valuuttakursseissa, inflaation asteissa ja verolaeissa vaikuttavat siihen, miten monikansalliset yhtiöt harjoittavat liiketoimintaansa tietyssä ympäristössä. Siten muovautuvat myös yhtiön kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt, sillä niiden on kyettävä vastaamaan yhteiskunnan jatkuviin tiedontarpeisiin. (Choi & Meek 2014, 1, 8, 28).

Kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt syntyvät ulkoisen ympäristön, institutionaalisten rakenteiden ja kulttuurin vuorovaikutuksessa. Kuviossa 1 on esitetty Nobesin (1998) mukainen tarkempi malli siitä, miksi kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt muodostuvat erilaisiksi eri ympäristöissä. Maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt siis heijastavat ympäristönsä kulttuurillisia, taloudellisia, oikeudellisia, sosiaalisia ja poliittisia olosuhteita. (Choi & Meek 2014, 1, 8, 28).

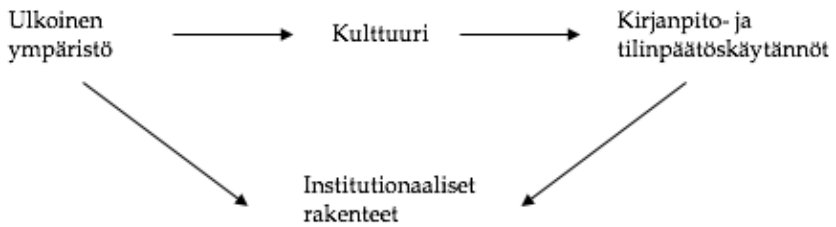

KUVIO 1 Malli kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen erojen syistä[a]

Huomiot
a Lähde: Nobes 1998.

Ymmärtääkseen jonkin maan kansallisia kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä on tunnettava ne taustavaikuttajat, joilla on ollut merkitystä käytäntöjen kehittymiselle. Ilman näiden taustatekijöiden tuntemusta ei ole mielekästä vertailla eri maiden kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä keskenään. Koska nämä käytännöt muovautuvat tietyssä ympäristössään, tuottavat samankaltaiset kulttuurilliset, taloudelliset, oikeudelliset ja poliittiset ympäristöt tavallisesti samankaltaisia tilinpäätöskäytäntöjä, kun taas toisistaan poikkeavat ympäristöt tuottavat erilaisia kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä. (Choi & Meek 2014, 28).

Varhainen kansainvälinen laskentatoimen tutkimus keskittyi muodostamaan käsitteellisiä kategorioita erilaisille kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöille (Gernon & Wallace 1995). Sen sijaan selittäviä tekijöitä näille poikkeamille ryhdyttiin tutkimaan vasta myöhemmin. Muellerin [1967] työtä kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen luokittelussa voidaan pitää alansa pioneerityönä. Muellerin mukaan kunkin maan kirjanpito- ja tilinpäätössäännöt ovat taloudellisen, poliittisen ja muun ympäristön muovaamia. Näin ollen maiden tilinpäätöslainsäädäntö on sidottu ympäristöönsä, eikä yhden maan lainsäädäntö olisi sopiva toisen maan vallitsevaan ympäristöön. Siten Muellerin näkemyksen mukaan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointipyrkimykset eivät välttämättä olisikaan järkeviä. Mueller on luokitellut järjestelmät seuraavasti:

1) *Kirjanpito makrotaloustieteen viitekehyksessä*
   Tässä ryhmässä kirjanpidon nähdään kehittyneen kytköksissä kansalliseen talouspolitiikkaan. Tällaisessa ympäristössä kehittyneille kirjanpitokäytännöille ovat tavanomaista konservatiiviset käytännöt, kuten tuloksentasaukseen liittyvät pyrkimykset. Markotaloustieteen viitekehyksessä kehittyneet kirjanpitojärjestelmät ovat siten tiiviisti kytköksissä kansalliseen veroraportointiin. Esimerkkimaana pidetään Ruotsia.
2) *Kirjanpito mikrotaloustieteen viitekehyksessä*
   Tällainen kirjanpitojärjestelmä kukoistaa markkinajärjestelmässä, jossa yksittäiset yritykset muodostavat taloussuhteiden keskiön. Markkinataloudessa kehittyneet kirjanpitokäytännöt ovat usein joustavia, sillä ne pyrkivät kuvaamaan todellisuutta mahdollisimman tarkasti. Alankomaita pidetään tämän ryhmän esimerkkimaana.
3) *Kirjanpito itsenäisenä ulottuvuutenaan*
   Tällaiset kirjanpitojärjestelmät ovat kehittyneet valtioista tai talousteorioista irrallaan. Kirjanpitokäytännöt ovat kehittyneet liiketaloudessa ja muovautuneet liiketaloustieteen tarpeiden muuttuessa. Teoria saa vain vähän tunnustusta ja sitä käytetään usein hätätapauksissa tai jälkikäteen, kun pyritään oikeuttamaan jo toteutettua käytäntöä. Ilmaukset kuten *hyvä kirjanpitotapa* ovat tyypillisiä. Yhdysvaltoja ja Iso-Britanniaa pidetään esimerkkinä.
4) *Yhtenäiset kirjanpitokäytännöt*
   Kirjanpitokäytännöt tällaisessa ympäristössä ovat kehittyneet sen seurauksena, kun valtio on käyttänyt kirjanpitoa hallinnon työvälineenään. Tällaisissa yhteiskunnissa kirjanpitoa käytetään yritysten toimintakyvyn mittaamiseen, rahavarojen jakamiseen, hintojen kontrollointiin tai esimerkiksi verotusta varten. Tällaisiin

käytäntöihin liitetään usein määritelmien, mittareiden ja esittämistapojen yhtenäisyys. Esimerkkimaana pidetään Ranskaa.

Muellerin luokittelussa on havaittu kuitenkin omat rajoitteensa, jotka koskevat paitsi ryhmien lukumäärää myös luokittelun käyttökelpoisuutta. Luokittelu on yksinkertaisesti jäänyt ajasta jälkeen. Esimerkiksi Ruotsi on sittemmin siirtynyt kohti markkinataloudelle tyypillisiä kirjanpitokäytäntöjä. (Nobes & Parker 2012, 60–61 [Mueller 1967]).

Kahdeksankymmentäluvulla Nobes [1983] esitti uuden tavan jaotella maita niiden kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä koskevan sääntelyn perusteella. Hän jaotteli tutkimuksensa perusteella järjestelmät anglosaksisiin (esimerkiksi Australia ja Iso-Britannia) sekä mannereurooppalaisiin kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin (esimerkiksi Saksa). (Nobes 2011 [Nobes 1983]). Taulukossa 2 on esitetty Nobesin jaottelun mukaiset ominaispiirteet anglosaksisesta (tyyppi A) ja mannereurooppalaisesta (tyyppi B) kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöstä.

Kansainvälisten tilinpäätösstandardien leviämisen myötä tällainen jaottelu ei ole välttämättä enää mielekästä. Ei kuitenkaan ole sanottua, etteikö molempiin tyyppeihin kuuluvia käytäntöjä voisi esiintyä yhteiskunnassa rinnakkain. Esimerkiksi monikansalliset yhtiöt noudattavat usein tyypin A käytäntöjä, mutta saattavat kansallisen lainsäädännön vuoksi laatia rinnakkain myös tyypin B mukaisen tilinpäätöksen. (Nobes 1998). Vaikka kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä on luokiteltu monesta eri näkökulmasta, sisältävät ne keskenään tiettyjä toistuvia yhtäläisyyksiä. Esimerkiksi Saksa ja Ranska ovat usein samassa ryhmässä, eikä Iso-Britannia ole ikinä samassa ryhmässä Saksan, Ranskan, Italian ja Espanjan kanssa. (Nobes & Stadler 2013).

TAULUKKO 2 Anglosaksinen ja mannereurooppalainen kirjanpitokäytäntö[a]

	Tyyppi A	**Tyyppi B**
Poistojen ja eläkevarausten käsittely	Kirjanpitokäytäntö eroaa veroraportoinnista	Kirjanpito on kytköksissä veroraportointiin
Pitkäaikaishankkeiden tuloutus	Valmistusasteen mukainen tuloutus	Luovutuksen mukainen tuloutus (urakkasopimus)
Realisoitumattomien valuuttakurssivoittojen käsittely	Välitön kirjaus tulokseen	Ei käsitellä tai kirjataan siirtyviin eriin
Lain vaatimat rahastot	Ei ole	On
Tuloksen ja tappion esittämistapa	Tuotot ja kulut esitetään toiminnoittain	Tuotot ja kulut esitetään kululajikohtaisesti
Rahoituslaskelma	Vaaditaan listayhtiöiltä	Ei vaadita, esiintyy tilinpäätöksissä satunnaisesti
Osakekohtaisen tuloksen esittäminen	Vaaditaan listayhtiöiltä	Ei vaadita, esiintyy tilinpäätöksissä satunnaisesti

Huomiot
a Lähde: Nobes 1998

Kansainvälinen laskentatoimen tutkimus keskittyi 1960–1980 lukujen aikana koskemaan pääasiassa teknisten ulottuvuuksien vaikutusta laskentatoimen järjestelmien kehittymiseen. 80-luvulta alkaen alan tutkimus sai kuitenkin uuden suunnan, kun myös sosiokulttuuriset ja organisationaaliset ulottuvuudet otettiin mukaan tutkimustyöhön. Esimerkiksi Tinker (1980) tutki poliittisen ja taloudellisen ympäristön vaikutusta laskentatoimeen, Gray (1988) kulttuurin vaikutusta laskentatoimen järjestelmien kehittymiseen ja Zysman [1983] rahoitusmarkkinoiden vaikutusta kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittymiseen (Nobes 1998 [Zysman 1983]). Erityisesti 1980-luvun jälkeen kiinnostus kulttuurin vaikutuksesta laskentatoimen järjestelmiin kuin myös kansainvälisten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointityöhön on kasvanut (Gernon & Wallace 1995).

Doupnik ja Salter [1995] ovat tunnistaneet kolme maan tilinpäätöskäytäntöjen kehittymisen määrittelevää elementtiä. Nämä tekijät ovat ulkoinen ympäristö, kulttuuriarvot sekä maan institutionaalinen rakenne. Tutkijoiden mukaan näiden tekijöiden vaihtelu eri maiden välillä luo eroavaisuuksia myös tilinpäätöskäytäntöjen välille. Yksinkertaistettuna kulttuuri ja arvot leviävät niihin järjestelmiin, jotka muodostavat valtiollisen instituutiojärjestelmän, mikä puolestaan myötävaikuttaa laskentatoimen ammattiin kulttuurissa vallitsevien normien ja arvojen kautta. (Combs ym. 2013 [Doupnik & Salter, 1995]).

Aikaisempaan tutkimukseen pohjautuen myös Nobes (1998) esittelee yleisen mallin, joka erittelee kansainvälisten erojen syitä kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöissä. Useiden selittävien tekijöiden sijaan malli tarjoaa ainoastaan kaksi selittävää tekijää, joiden mukaan maiden kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt voidaan luokitella taulukon 2 mukaisesti tyyppiin A tai B. Kulttuurillisesti itsenäisissä valtioissa (kuten Iso-Britannia tai muut anglosaksiset maat) vallitseva järjestelmä määräytyy tutkijan mukaan pääomamarkkinoiden vahvuudesta. Kulttuurillisesti toisista riippuvaisissa maissa, kuten entisissä brittiläisissä siirtokunnissa, järjestelmä määräytyy sen sijaan dominoivan kulttuurin vaikutuksessa. Tutkija kuitenkin huomauttaa, että joissakin tapauksissa pääomamarkkinat voivat kulttuurillisesti riippuvaisissakin yhteiskunnissa hiljalleen kehittyä itsenäisesti esimerkiksi yhteiskunnassa toimivien kansainvälisten yritysten myötä. Näin ollen myös maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt kehittyvät uuteen ympäristöön sopiviksi. Tämä selittäisi sen, miksi joissakin yhteiskunnissa on samanaikaisesti valloilla useampia erilaisia järjestelmiä.

Choi ja Meek (2014, 29–32) ovat aiempien tutkimusten pohjalta jatkaneet kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen syntyyn ja muovautumiseen vaikuttavien elementtien tunnistamista. Heidän mukaansa kunkin maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt ovat taloudellisten, historiallisten, institutionaalisten ja kulttuurillisten tekijöiden monimutkaisen vuorovaikutuksen summa. Tutkijat ovat tunnistaneet yhteensä kahdeksan tekijää, joilla on merkittävä vaikutus kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittymiselle. Näiksi tekijöiksi tutkijat listaavat maan pääasialliset yritysrahoituslähteet, oikeusjärjestelmän, verolainsäädännön, poliittiset ja taloudelliset suhteet, inflaation asteen, taloudellisen kehittyneisyyden tason, koulutuksen tason sekä kulttuurin. Seuraavissa kappaleissa esitellään näistä tämän tutkimuksen kannalta olennaisimmat tekijät.

2.1.1 Yritysrahoituslähteet

Ensimmäisenä kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin vaikuttavana tekijänä Choi sekä Meek (2014, 29) nimeävät yhteiskunnan pääasialliset yritysrahoituslähteet. Zysman [1983] on tunnistanut kolme erilaista rahoitusjärjestelmää, jotka vaihtelevat sen suhteen, mikä on yritysten pääasiallinen ulkoisen pääoman lähde. Pääomamarkkinoihin perustuvassa järjestelmässä pääomaresurssien hinnat muodostuvat kilpailevilla markkinoilla, kun taas valtiollisessa luottoperusteisessa järjestelmässä valtio allokoi ja hallinnoi resursseja. Pääomamarkkinapohjaisessa järjestelmässä erilaisia rahoitusinstrumentteja on paljon ja osakkeiden jälkimarkkinat ovat suuret. Luottolaitospohjaisissa järjestelmissä pääomamarkkinat ovat pienemmät tai toimivat heikommin, jolloin yritykset luottavat ensisijaisesti erilaisten luottolaitosten tarjoamiin rahoituslähteisiin. Kolmas järjestelmä on kahden edellä mainitun järjestelmän yhdistelmä. (Nobes 1998 [Zysman 1983]).

Nobes (1998) jaottelee Zysmanin [1983] tunnistamat rahoituslähteet edelleen ulkoisiin (*eng. outsider system*) ja sisäisiin lähteisiin (*eng. relationship-based system*). Ulkoiset rahoittajat eivät toimi rahoittamansa yhtiön hallituksessa eivätkä muutenkaan kuulu yhtiön sisäpiiriin. Ulkoisiin rahoittajiin voivat näin ollen lukeutua sekä yksityiset osakkeenomistajat että instituutiot, kunhan edellä mainittu ehto täyttyy. Sen sijaan sisäisiin rahoittajiin luetaan valtio, pankit sekä perheenjäsenet. Sisäisiin rahoittajiin luetaan myös sellaiset tahot, joilla on läheinen ja pitkäaikainen suhde rahoitettavan yhtiön johdon kanssa. Määritelmän mukaisesti sisäisillä rahoittajilla on pääsy haluamaansa tietoon. Nobes (1998) huomauttaa, että yhteiskunnassa voi vallita samanaikaisesti useita edellä mainituista järjestelmistä. Erilaiset rahoituslähteet usein dominoivatkin suuryritysten ja pienyritysten tilanteissa.

Niissä maissa, joissa on vahvat pääomamarkkinat ja paljon ulkoisia sijoittajia, tilinpäätösten tehtävänä on tarjota tietoa sijoittajien taloudellisen päätöksenteon tueksi (Nobes 1998). Sijoittajien rooli yhtiön toiminnassa vaikuttaa yhtiön taloudelliseen raportointiin. Mitä kauempana johto ja omistajat ovat toisistaan, sitä suurempi tarve on julkisesti saatavilla oleville ja riippumattomasti tilintarkastetuille tilinpäätöksille. (Nobes & Parker 2012, 13). Tällaisissa maissa tilinpäätökset tarjoavat kattavasti tietoa, jotta sijoittajat olisivat kykeneväisiä arvioimaan yhtiön tulevaisuuden kassavirtoja ja riskejä. Tällaisessa ympäristössä kehittyneet kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt ovat muovautuneet laajan osakeomistajuuden synnyttämiin tarpeisiin. (Nobes 1998).

Vastoin sellaisissa maissa, joissa yritysten rahoitustarpeisiin vastaavat pääasiallisesti luottolaitokset ja valtio, tilinpäätökset ovat muovautuneet vastaamaan luotottajien saatavia koskeviin vaatimuksiin (Nobes 1998). Aikoinaan monissa Euroopan maissa sekä Japanissa vaivannut ulkomaisten sijoittajien puute on johtanut siihen, että taloudellinen raportointi on kehittynyt pääasiassa luottolaitosten sekä valtiollisten toimielinten (kuten veroviranomaisten) käyttöön. Tämä kehitys on johtanut joustavien raportointikäytäntöjen sijaan yksityiskohtaisiin, yhtenäisiin ja staattisiin raportointisääntöihin. On myös osoittautunut, että mitä suurempi merkitys luottolaitoksilla on yritysten toimintaan, sitä varovaisemmiksi ja konservatiivisemmiksi muodostuvat taloudellista rapor-

tointia koskevat säädökset. (Nobes 1998 [Zysman 1983]). Luottolaitosten toimintaa tukevassa ympäristössä luotottajilla on lisäksi usein pääsy haluamaansa informaatiolähteeseen. Näin ollen tilinpäätökset ovat usein suppeampia, kuin vahvojen pääomamarkkinoiden tarpeisiin kehittyneet tilinpäätökset. (Nobes 1998; Choi & Meek 2014, 29).

Tästä seuraa, että juuri yritysrahoitusjärjestelmällä on vaikutusta siihen, millaiseksi tilinpäätösten tavoitteet muodostuvat, toisin sanoen, mistä näkökulmasta ja kenen tarpeisiin tilinpäätös laaditaan. Vastaavasti jaottelulla sisäisiin ja ulkoisiin rahoituslähteisiin näyttäisi olevan vaikutusta tilinpäätöksessä esitettävän tiedon laajuuteen. (Nobes 1998). Ulkoisen rahoituksen järjestelmässä yritysten omistus on hajautettu laajan sijoittajajoukon käsiin. Näillä omistajilla ei ole pääsyä sisäpiiritietoon, jolloin yritysten julkinen raportointi ja tilinpäätösinformaatio ovat ensisijaisen tärkeitä informaation epäsymmetrian tasaamiseksi. Tällöin markkinoilla vaaditaan laajempaa ja kattavampaa tietoa yhtiön taloudellisesta tilanteesta (Leuz 2010; Nobes 1998). Myös kansainvälisille pääomamarkkinoille siirtyminen on todennäköisesti kytköksissä tavanomaista laajempaan taloudelliseen raportointiin (Nobes & Parker 2012, 531).

Päinvastoin sisäisen rahoituksen järjestelmissä yrityksillä on läheiset suhteet pankkeihin ja muihin rahoituslaitoksiin sekä niiden pääasiallinen rahoitus muodostuu erilaisista lainoista. Yritysten omistajuus on siis toisin sanoen keskittynyt pienelle joukolle. Koska sisäisen järjestelmän malleissa yritysten omistajilla on pääsy sisäpiiritietoon, ei julkinen talousraportointi ole informaation epäsymmetrian tasaamiseksi yhtä olennaista. (Leuz 2010). On kuitenkin muistettava, etteivät rahoitusjärjestelmät ole staattisia, vaan ne muuttuvat ajan myötä (Leuz 2010; Hellman, Gray, Morris & Haller 2015).

Tutkimusten mukaan pääomamarkkinoilla ja maan oikeusjärjestelmällä näyttäisi olevan kytkös toisiinsa (Nobes & Parker 2012, 31–32; Nobes 1998; Jaggi & Low 2000; Ball, Kothari & Robin 2000). Toiseksi kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittymiseen vaikuttavaksi tekijäksi Choi ja Meek (2014, 29) nimeävätkin maan oikeusjärjestelmän, joskin tästä on myös päinvastaisia näkemyksiä (ks. Lindahl ja Schadéwitz 2013). Seuraavassa kappaleessa perehdytään tarkemmin eri oikeusjärjestelmiin sekä niiden kytköksestä maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittymiseen.

2.1.2 Oikeusjärjestelmä

Läntisessä maailmassa vallitsee kaksi oikeusjärjestelmää: säädösoikeusjärjestelmä (*eng. civil law/code law*) sekä tapaoikeusjärjestelmä (*eng. common law/case law*). Säädösoikeusjärjestelmän maissa lait ja säännöt muodostavat kattavan kokoelman noudatettavista toimintaperiaatteista ja vaatimuksista ja ne linkittyvät kulttuurissa vallitsevaan oikeus- ja moraalikäsitykseen (Choi & Meek 2014, 29; Nobes & Parker 2012, 31). La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer sekä Vishny (1998) jakavat säädösoikeusjärjestelmät edelleen kolmeen alajärjestelmään: ranskalaiseen, saksalaiseen sekä skandinaaviseen säädösoikeuteen. Skandinaavista alkuperää oleva oikeusjärjestelmä luokitellaan usein säädösoikeusjärjestelmäksi, vaikka skandinaavinen perimä on lähempänä tapaoikeusjärjestelmää kuin verrokkinsa.

Päinvastoin tapaoikeusjärjestelmässä ei pyritä antamaan vastausta kaikkiin yksityiskohtaisiin kysymyksiin tai tarjoamaan yksiselitteisiä ohjeita (Choi & Meek 2014, 29). Tapaoikeus perustuu vain vähäisiltä määrin sääntömääräyksiin, jota oikeuslaitokset tulkitsevat. Nämä tulkinnat muodostavat oikeuslähteen, joka taas tukee edelleen sääntömääräyksiä. Tapaoikeus pyrkii siis pikemminkin tarjoamaan vastauksen yksittäiseen tapaukseen kuin muodostamaan yleisen säännön tulevaisuutta varten.

On selvää, että vallitsevalla oikeusjärjestelmällä on vaikutusta myös kirjanpitoa ja tilinpäätöksiä koskevaan lainsäädäntöön muun lainsäädännön ohella. Esimerkiksi tapaoikeusjärjestelmässä yksityiskohtaisten sääntömääräysten sijaan laskentatoimen ammattilaiset luovat ja kehittävät kirjanpidon ja tilinpäätöksen käytäntöjä itse. Nämä käytännöt voivat myöhemmin saada suositusten tai standardien veroisen aseman. (Nobes & Parker 2012, 31–32; Nobes 1998; Jaggi & Low 2000; Ball ym. 2000). Tästä johtuen tapaoikeusjärjestelmän maissa kirjanpitoa- ja tilinpäätöstä koskeva lainsäädäntö on joustavaa mahdollistaen ammatillisen harkinnan käyttämisen tilinpäätöksen *oikean ja riittävän kuvan* muodostamiseksi (asia ennen muotoa -periaate). Päinvastoin säädösoikeusjärjestelmissä kirjanpitoa ja tilinpäätöksiä koskeva lainsäädäntö on usein luonteeltaan varsin yksityiskohtaista ja arvottaa yhtenäiset muotoseikat asiaseikkojen edelle (muoto ennen asiaa -periaate) (Choi & Meek 2014, 29).

Tapaoikeusjärjestelmän maissa tilinpäätösten on todettu olevan korkeampitasoisia kuin säädösoikeuden maissa. Tämä voi selittyä sillä, ettei tilinpäätösraportointi ole välttämättä ensisijainen taloudellisen tiedon lähde säädösoikeuden maissa. Säädösoikeuden maissa yritysten taloudellisen raportoinnin periaatteellisena tehtävänä on pikemminkin tuottaa tietoa valtiollisten elinten, kuten verottajan, tarpeisiin. (Jaggi & Low 2000; Ball ym. 2000). Tutkimusten mukaan kuitenkin sellaisissa säädösoikeusjärjestelmän maissa, joissa on myös vahvat pääomamarkkinat, on oikeusjärjestelmällä pääomamarkkinoita heikompi vaikutus kirjanpitojärjestelmien kehittymiseen (Nobes 1998). Lindahl ja Schadéwitz (2013) kritisoivat oikeusjärjestelmiin perustuvia jaotteluja nykyajan yhteiskunnassa, eivätkä usko, että maan oikeusjärjestelmän ja tilinpäätöskäytäntöjen välillä löytyisi enää yhteyttä.

Yritysten johtajiin, sijoittajiin, lainsäätäjiin ja kaikkiin markkinoilla toimiviin tahoihin vaikuttavat kuitenkin väistämättä maan oikeusjärjestelmä, verojärjestelmä sekä maan poliittinen ja taloudellinen ympäristö (Bushman & Piotroski 2006). Esimerkiksi sijoittajansuojaa koskeva lainsäädäntö on suorassa yhteydessä siihen, ovatko sijoittajat valmiita rahoittamaan yritysten toimintaa. Onkin todettu, että maan oikeusjärjestelmällä on yhteys pääomamarkkinoiden toimivuuteen. Tapaoikeusjärjestelmään kuuluvissa maissa sijoittajansuojaa ja luottolaitosten suojaa koskeva lainsäädäntö on vahvempi kuin säädösoikeuden maissa. Näin ollen erot sijoittajansuojaa koskevassa lainsäädännössä voivat auttaa selittämään, miksi yritysten keskimääräinen rahoitus- ja omistuspohja vaihtelee eri maiden välillä. Niissä maissa, joissa sijoittajansuojaa koskeva lainsäädäntö on heikompi, on omistajuus usein myös keskittynyt pienelle omistajajoukolle. (La Porta ym. 1998; La Porta & Lopez-de-Silanes 1998).

2.1.3 Verolainsäädäntö

Yksi yritysten toimintaan keskeisesti vaikuttavista lainsäädännöllisistä ulottuvuuksista on verolainsäädäntö, joskin verojärjestelmän vaikutuksesta maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin on olemassa varsin ristiriitaista tutkimustietoa. Monissa maissa veroraportointi on tiiviisti kytköksissä yrityksen kirjanpitoon (taulukon 1 mukaiset tyypin B järjestelmät) (Choi & Meek 2014, 30). Kun kirjanpito ja verotus ovat toisistaan riippuvaisia, perustuu verotettava tulos yrityksen kirjanpidossa laskemaan tulokseen. Koska yritykset pyrkivät minimoimaan veroseuraamuksiaan, johtaa tällainen järjestelmä usein tuloksentasaukselisiin keinoihin. (Hoogendoorn 1996; Salter & Niswander 1995). Joissakin maissa sen sijaan veroraportointi on eriytetty yrityksen kirjanpidosta, jolloin yrityksen tilinpäätöksen osoittamaa verotettavaa tulosta mukautetaan verolakien vaatimalla tavalla (taulukon 1 mukaiset tyypin A järjestelmät). Tämä järjestelmä mahdollistaa eri kirjanpitomenetelmien hyödyntämisen verolaskennassa sekä yrityksen tavanomaisessa kirjanpidossa. (Choi & Meek 2014, 31).

Doupnik ja Salter [1995] ovat tutkineet eri tekijöiden, kuten verotuksen, kulttuurin, historian ja kielen vaikutusta maiden kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin. Tutkimuksessaan he eivät kyenneet osoittamaan selkeää syy-seuraussuhdetta verojärjestelmän ja kirjanpitojärjestelmän välillä. (Combs ym. 2013 [Doupnik & Salter 1995]). Nobes (1998) kritisoi Doupnikin ja Salterin tutkimusta siitä, että he käyttivät verotusta kuvaavana muuttujana maan yhtiöveromarginaalia. Ensinnä, tämä marginaali muuttuu ajan myötä ja toiseksi, yhteiskunnassa voi olla useita veromarginaaleja eri tilanteisiin. Suurimpana ongelmana tässä muuttujassa Nobes näkee kuitenkin sen, ettei yhtiön verosuunnitteluun vaikuta ainoastaan yhtiöveromarginaali. Sen lisäksi yhtiön verosuunnitteluun vaikuttaa keskeisesti se, miten tilikauden tulos tosiasiassa lasketaan kansallisen verolainsäädännön mukaan.

Lamb, Nobes ja Roberts (1998) havaitsivat tutkimuksessaan jokseenkin yhteneviä tuloksia Doupnikin ja Salterin [1995] kanssa tutkiessaan verojärjestelmän sekä kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen yhteyttä anglosaksisissa sekä mannereurooppalaisissa maissa. Heidän tavoitteenaan oli selvittää, voidaanko anglosaksisten ja mannereurooppalaisten käytäntöjen väliltä löytää eroavaisuuksia tässä suhteessa. Tutkijat havaitsivat, että verotus ja kirjanpito olivat heikoimmin kytköksissä toisiinsa Yhdysvalloissa sekä Iso-Britanniassa (anglosaksiset maat), kun taas Saksassa todettiin olevan tiiviimpi kytkös (mannereurooppalaiset maat). Toisaalta myöskään Lamb ym. (1998) eivät kyenneet osoittamaan suoraa syy-seuraussuhdetta verotuksen ja kirjanpitokäytäntöjen välillä.

Tutkijat Gee, Haller ja Nobes (2010) sen sijaan havaitsivat tutkimuksessaan verotuksen vaikuttavan paitsi yksittäisten yritysten tilinpäätöskäytäntöihin, myös IFRS-standardeja soveltavien yhtiöiden tilinpäätöksiin. Tutkimuksessa haastateltavien saksalaisten laskenta-ammattilaisten mukaan veroviranomaisten toiminta ohjaa tilinpäätösten laatijoita suosimaan verolainsäädännön mukaisia kirjauskäytäntöjä. Veroviranomaisten kerrottiin usein vertaavan yrityksen veroraportointia tavanomaiseen tilinpäätösraportointiin, mikä johti siihen, että eriävien käytäntöjen selittäminen verottajalle koettiin haasteelliseksi. Haastateltavien mukaan tällaisen yhden järjestelmän ylläpitäminen on myös edulli-

sempaa kuin verolaskennan ja tavanomaisen raportoinnin eriyttäminen. Verotuskäytäntöjen kerrottiin vaikuttavan erityisesti varaston arvonalentumista koskeviin kirjauskäytäntöihin sekä saatavia (kuten vakuussaamisia) koskeviin käytäntöihin, pysyvien vastaavien taloudellista vaikutusaikaa koskeviin arvioihin sekä muutoinkin yrityksen poistokäytäntöihin. Huolimatta haastateltavien vastauksista, myöskään Gee ym. (2010) eivät havainneet verotuksen aiheuttavan eroja brittiläisen ja saksalaisen IFRS-tilinpäätösraportoinnin välille, kun he lopulta vertailivat tilinpäätöksiä keskenään.

Rahoitusjärjestelmän, oikeusjärjestelmän ja verolainsäädännön vaikutusta maiden kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittymiseen on tukittu varsin runsaasti. IFRS-standardien laajan leviämisen myötä on ryhdytty tutkimaan, näkyvätkö nämä tekijät edelleen yritysten IFRS-tilinpäätöksissä. Vaikka kiistatonta syy-seuraussuhdetta verojärjestelmän vaikutuksesta kansalliseen kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöön ei ole kyetty osoittamaan, uskoo Nobes (1998), että taulukon 1 mukaisissa tyypin B kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen maissa verotuksella on vaikutusta tilinpäätösraportointiin, sillä verotus on tiiviisti kytköksissä yritysten tavanomaiseen kirjanpitoon. Verotus ja kirjanpito seuraavatkin toisiaan usein yksittäisen yrityksen tapauksessa, jolloin verotuksen vaikutus voi kantaa yksittäisen yrityksen tilinpäätöksestä aina IFRS-standardien mukaiseen konsernitilinpäätökseen asti. Useissa maissa esimerkiksi poistot ovat tiettyyn pisteeseen asti verotuksessa vähennyskelpoisia eriä, jolloin niiden kirjaamista verolainsäädännön mukaan herkästi suositaan. Näin ollen eroavaisuudet maassa vallitsevan verolainsäädännön ja kirjanpitokäsittelyn välillä voivat johtaa myös kansainvälisiin eroihin IFRS-tilinpäätöksissä. (Nobes & Parker 2012, 36, 162; Hoogendoorn 1996).

2.1.4 Poliittiset ja taloudelliset tekijät

Maailmalla tänä päivänä vallitsevat kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt ovat levinneet kansainvälisen kaupan, vapautuneiden pääomamarkkinoiden sekä kansainvälisen kilpailun myötä. Italiassa 1400-luvulla kehitetty kahdenkertainen kirjanpito levisi kansainvälistyvän kaupan myötä muualle maailmaan, ja myöhemmin brittiläinen käsitys kirjanpidosta ja laskentatoimen ammatista levisi siirtomaavallan kaikkiin kolkkiin. (Choi & Meek 2014, 31). Entisillä siirtomaavalloilla onkin ollut merkittävä vaikutus vallan alaisten maiden kulttuuriin kuin myös oikeusjärjestelmien ja muiden instituutioiden kehittymiseen. Tänä päivänä monissa kehittyvissä valtioissa on yhä edelleen käytössä muualla kehittyneet kirjanpitoa ja tilinpäätöksiä koskevat käytännöt. Lisäksi erilaiset taloudelliset ja poliittiset tekijät voivat muotoilla kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä. Tällaisia ovat esimerkiksi talouskriisit, kuten Yhdysvaltain talouskriisi vuonna 1920, joka johti entistä tiukempiin tilinpäätösten julkistamisvaatimuksiin sekä valtiovallan kontrolliin. (Nobes & Parker 2012; 31, 38-39).

Yhteiskunnassa vallitsevan liiketoimintaympäristön keskiön muodostavat kuitenkin yritykset. Liiketoimintaympäristön ominaispiirteet määrittävät sen, millaiset kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt palvelevat toimialaa tai sektoria parhaiten. Tällä hetkellä monet teollistuneet valtiot ovat siirtymässä kohti palveluyhteiskuntaa. Näin ollen pysyviä vastaavia ja poistoja koskevien käytäntö-

jen kehittäminen tulee yhä tarpeettomammaksi, kun taas aineettoman omaisuuden ja henkilöstöresurssien arvostusta koskevat käytännöt vastaavat uudenlaisen palveluyhteiskunnan tarpeisiin. (Choi & Meek 2014, 31).

Muiden muassa Cooke ja Wallace (1990) ovat tutkineet ympäristön vaikutusta maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin. Ympäristöä kuvaavina muuttujina tutkijat käyttivät talouden kehittyneisyyttä kuvaavaa indeksiä, joka perustuu Maailmanpankin luokitteluun sisältäen sekä taloudellisia että sosiaalisia mittareita. Toisena muuttujana tutkijat käyttivät liiketoimintaympäristön riskejä kuvaavaa mittaria. Heidän tutkimuksensa mukaan ympäristöllä ei näyttäisi olevan niin suurta vaikutusta kehittyneiden talouksien tilinpäätöksiin, kuin mitä sillä on kehittyvien talouksien tilinpäätöksiin. Jokseenkin samankaltaisiin tuloksiin ovat päätyneet monet muutkin tutkijat (ks. Belkaoui 1983; Adhikari & Tondkar 1992). Sen sijaan Salterin (1998) tutkimuksen mukaan kehittyvien talouksien tapauksessa maan sosioekonomisen aseman kohentuessa myös maan tilinpäätösten taso nousee.

Tällaiset maan sosioekonomista asemaa koskevat selitykset unohtavat usein sen, että kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöissä esiintyy vaihtelevuutta myös maan rajojen sisällä (Gernon & Wallace 1995). Adhikari ja Tondkar (1992) huomauttavatkin, että aiempia tutkimustuloksia on vääristänyt suurten monikansallisten yritysten mukanaolo aineistossa, sillä tällaisten yritysten tilinpäätökset ovat pienempiä yrityksiä kattavampia huolimatta yrityksen pääkonttorin sijaintivaltiosta. Toisaalta taloudellista kehittyneisyyttä koskevat mittarit ovat ylipäätään hankalasti määriteltävissä. Esimerkiksi Child [1981] huomautti jo 80-luvulla siitä, että makrotason muuttujat kuten teollistuneisuuden aste tai bruttokansantuote tällaisena mittarina menettää merkitystään alati kansainvälistyvässä maailmassa, sillä erot näissä mittareissa maiden välillä tasoittuvat nopeaan tahtiin (Gernon & Wallace 1995 [Child 1981]).

Nobes (1998) kuitenkin huomauttaa, että kehittyvissä talouksissa on usein käytössä muualla kehitetyt kirjanpito- ja tilinpäätösjärjestelmät, jolloin on lähes mahdotonta sanoa, miten talouden kehittyneisyys voisi vaikuttaa kirjanpitokäytäntöjen kehittymiseen. Selittävien tekijöiden tunnistaminen ei siis ole yksiselitteistä tässäkään suhteessa. Voidaankin kysyä, onko kansainvälisten tilinpäätösstandardien käyttöönottaminen kehittyneissä maissa seurausta talouden kasvusta vai johtuuko talouden kasvu kansainvälisten standardien käyttöönotosta? Toisaalta voidaan myös pohtia sitä, kulkevatko kansainvälisten tilinpäätösstandardien käyttöönotto ja talouden kasvu käsi kädessä ollen näin syyseuraussuhteessa johonkin kolmanteen muuttujaan. (Gernon & Wallace, 1995).

2.1.5 Kulttuuri

Kuten todettu, laskentatoimen järjestelmiin vaikuttavia tekijöitä ovat muiden muassa maiden oikeusjärjestelmät, rahoitusjärjestelmät ja verotusjärjestelmät. Nämä järjestelmät sen sijaan ovat vuorovaikutuksessa monimutkaisella tavalla kulttuurin kanssa. (Nobes & Parker 2012, 30-31). Kulttuuri ilmentää yhteiskunnassa vallitsevia arvoja ja asenteita. Näin ollen kulttuurilla nähdään olevan vaikutusta yhteiskunnan oikeudellisiin ja institutionaalisiin järjestelmiin. (Choi & Meek 2014, 32; Nobes & Parker 2012, 29). Kulttuuri voidaan määritellä monella

tapaa. Hofstede, Hofstede ja Minkov (2010, 5) määrittelevät kulttuurin kollektiiviseksi mielentilaksi, joka erottaa tietyn ryhmän tai kategorian jäsenet muista. Mielentila viittaa ajatteluun, tunteisiin ja käyttäytymiseen, jotka muovaavat asenteitamme, uskomuksiamme ja taitojamme. Heidän määritelmässään kulttuuri koostuu näkymättömistä arvoista ja symboleista sekä rituaaleista ja sankareista, jotka ovat puolestaan näkyvä osa kulttuuria. Määritelmän mukaan kulttuuri on aina kollektiivinen ilmiö, sillä se jaetaan ainakin osittain samassa sosiaalisessa ympäristössä eläneiden kanssa. Siten kulttuuri on opittua, eikä sitä voi irrottaa sosiaalisesta ympäristöstään. Tässä tutkimuksessa kulttuurilla viitataan juurikin jälkimmäiseen käsitykseen kulttuurista kollektiivisena ilmiönä. (Hofstede ym. 2010, 5–7).

Hofsteden alkujaan vuonna 1980 suorittama tutkimus kulttuuriulottuvuuksista lienee kuuluisin kulttuuria kuvaavista malleista. Hänen mallinsa on luotu monikansallisen yhdysvaltalaisen yhtiön työntekijöille teetetyn kyselyn perusteella, joka toteutettiin yli viidessäkymmenessä maassa. Tutkimuksen tarkoituksena oli löytää arvoihin liittyviä eroja ja yhtäläisyyksiä maiden sisällä ja maiden välillä. Kyselyn vastausten perusteella Hofstede tunnisti neljä kulttuuriulottuvuutta: 1) individualismi – kollektivismi 2) korkea valtaetäisyys – matala valtaetäisyys 3) vähäinen epävarmuuden välttäminen – korkea epävarmuuden välttäminen ja 4) maskuliinisuus – feminiinisyys. Sittemmin tutkimusta on jatkettu ja kulttuuriulottuvuudet täydentyivät vielä kahdella ulottuvuudella, joista toinen kuvaa kulttuurin aikajännettä pitkän aikavälin tai lyhyen aikavälin asteikolla ja toinen nautinnonhakuisuuden ja pidättyväisyyden asetta. (Hofstede ym. 2010, 31, 38, 45).

Valtaosa maailman ihmisistä elää kollektivistisissa yhteiskunnissa, joissa ryhmän intressit ohittavat sen yksittäisen jäsenen intressit. Vähemmistö maailman asukkaista taas asuu individualistisissa maissa, joissa yksittäisen henkilön asema ohittaa ryhmän. Individualistisissa maissa ryhmän jäsenillä odotetaan olevan omat henkilökohtaiset mielipiteensä ja kiinnostuksen kohteensa, kun taas kollektivistisissa yhteiskunnissa ryhmän mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet edustavat myös yksilön näkemystä. Individualistisissa yhteiskunnissa jäsenten väliset suhteet ja kytkökset ovat löyhiä – jäsenten odotetaan huolehtivan itse itsestään. Tutkimusten mukaan individualistiset yhteiskunnat ovat usein myös rikkaampia. (Hofstede ym. 2010, 90–91).

Valtaetäisyys kuvaa, missä määrin maassa siedetään ja hyväksytään se, että valta on jakautunut epätasaisesti. Korkean valtaetäisyyden maissa hierarkia johdon ja alaisten välillä on näkyvä, eivätkä alaiset esimerkiksi useinkaan puhuttele johtoa suoraan. Alaisten odotetaan toimivan, kuten hierarkiassa ylempiarvoiset heitä johtavat. Valta on korkean valtaetäisyyden maan yrityksissä ja organisaatioissa usein keskittynyt pienen joukon käsiin. Hofsteden tutkimuksen mukaan korkea valtaetäisyys löytyy usein Aasian ja Itä-Euroopan maista. Matala valtaetäisyys on sen sijaan todennettu saksankielisissä maissa, Israelissa, Pohjoismaissa ja Baltian maissa. Tutkimuksessa selvisi, että monissa maissa ilmeni samanaikaisesti korkea valtaetäisyys, että kollektivismi. Nämä kaksi ulottuvuutta korreloivatkin negatiivisesti keskenään. (Hofstede ym. 2010, 60–62, 83, 103).

Epävarmuuden sietämisen aste kuvaa sitä, missä määrin kulttuurin jäsenet kokevat epävarmat tilanteet uhaksi. Koettua epävarmuutta pyritään hillitsemään sitä heikommin sietävissä kulttuureissa pyrkimällä ennustettavuuteen ja nojaamalla erilaisiin kirjoitettuihin ja kirjoittamattomiin sääntöihin. Siten heikosti epävarmuutta sietävissä yhteiskunnissa on usein paljon sääntöjä, vaikka ne eivät aina osoittautuisikaan toimiviksi. Tällaisissa yhteiskunnissa arvostetaan myös yksityiskohtaisuutta ja tarkkuutta. Ennen kaikkea, epävarmuutta heikosti sietävät yhteiskunnat ovat usein konservatiivisia nojaten tiukkoihin ja yksityiskohtaisiin lakeihin ja sääntöihin. (Hofstede ym. 2010, 191, 217, 223).

Yhteiskunnan sanotaan olevan maskuliininen silloin, kun sen sukupuoliroolit ovat selkeästi jakautuneet: miesten odotetaan olevan itsevarmoja, sitkeitä ja kiinnostuneita materiaalisesta menestyksestä, kun taas naisten odotetaan olevan vaatimattomampia, helliä ja kiinnostuneita elämänlaadusta. Yhteiskunta on feminiininen silloin, kun nämä sukupuoliroolit ovat limittyneet yhteen. Maskuliinisissa yhteiskunnissa yritysten johtaminen on päättäväistä ja aggressiivista. Sen sijaan feminiinisissä yhteiskunnissa johtaminen perustuu usein yrityksen jäsenten väliseen yhteisymmärrykseen. (Hofstede ym. 2010, 140, 170).

Pitkän ja lyhyen aikavälin jänne kuvaa sitä, miten tulevaisuuden odotuksiin suhtaudutaan. Pitkän aikavälin orientoituneissa yhteiskunnissa tulevaisuuteen suhtaudutaan kärsivällisesti. Lisäksi tällaisissa yhteiskunnissa mennyttä ja traditioita pidetään arvossa, kun taas lyhyen aikavälin yhteiskunnissa arvostetaan nykyhetkeä. Esimerkiksi lyhyelle aikavälille orientoituneissa yhteiskunnissa odotetaan nopeita tuloksia, johto ja työntekijät ovat eri leireissä, säästäminen on vähäisempää ja sitä myötä investointeihin on usein vähemmän varaa. (Hofstede ym. 2010, 239, 251).

Nautinnonhakuisuutta ja pidättyväisyyttä kuvaava kulttuuriulottuvuus pyrkii selittämään, millä tavoin yhteiskunnan jäsenet käyttäytyvät. Nautinnonhakuisissa yhteiskunnissa on tietyllä tapaa sallitumpaa hakea mielihyvää, nauttia elämästä ja pitää hauskaa. Toisin sanoen, nautinnonhakuiset yhteiskunnat ovat käyttäytymisnormeiltaan vapaampia ja optimistisempia. Sen sijaan pidättyväisissä kulttuureissa sosiaalisilla normeilla ja käyttäytymismalleilla on voimakkaampi vaikutus yksilön käytökseen. Pidättyväisissä kulttuureissa järjestystä pyritään ylläpitämään tiukemmin sekä kulttuurissa on usein tiukemmat seksuaaliset normit ja heikompi sananvapaus. (Hofstede ym. 2010, 281, 297). Tämä kuudes kulttuuriulottuvuus on kuitenkin toistaiseksi melko vähän tutkittu erityisesti laskentatoimen näkökulmasta. Siksi tämä kulttuuriulottuvuus jätetään tässä tutkimuksessa huomiotta.

Hofsteden 80-luvulla kehittämä malli kulttuuriulottuvuuksista on saanut myös paljon kritiikkiä osakseen. Tutkijat ovat erityisesti kiinnittäneet huomiota siihen, että Hofsteden keräämä aineisto perustuu ainoastaan yhden yrityksen työntekijöihin. Työntekijät eivät ole yrityksen kirjanpitäjiä tai muita laskenta-ammattilaisia, joten on myös kyseenalaista, voidaanko näitä ulottuvuuksia asettaa edustamaan laskenta-ammattilaisten arvoja. Lisäksi Hofsteden tutkimus kulttuuriulottuvuuksista on jo lähes kolmekymmentä vuotta vanha, joten epäilykset ovat heränneet mallin käyttökelpoisuudesta tämän päivän muuttuneessa maailmassa (ks. Doupnik & Tsakumis 2004). Vuosien saatossa myös monet muut tutkijat ovat pyrkineet luomaan maiden välisiä kulttuurieroja kuvaavia

malleja. Hofsteden kulttuuriulottuvuuksia kuvaava malli lienee kuitenkin näistä tunnetuin sekä laajimmin laskentatoimen tutkimuksessa sovellettu. Näin ollen myös tässä tutkimuksessa kulttuuriulottuvuuksia keskitytään kuvaamaan Hofsteden malliin nojautuen.

Yksi kuuluisimmista laskentatoimen kulttuurin teorioista lienee Grayn (1988) esittämä teoria laskentatoimen arvoista, joka pohjautuu edellä esiteltyyn Hofsteden malliin kulttuuriulottuvuuksista. Gray jatkoi Hofsteden ajatusta määrittelemällä neljä laskentatoimen arvoulottuvuutta, jotka ovat 1) ammatillisuus (ammatillinen harkinta – sääntömääräinen kontrolli) 2) yhtenäisyys (yhtenäisyys – joustavuus) 3) konservatismi (konservatismi – optimismi) ja 4) läpinäkyvyys (salassapito – läpinäkyvyys). Grayn mukaan laskentatoimen ammattilaisten arvot ja asenteet ovat johdettavissa yhteiskunnassa vallitsevista arvoista. Laskentatoimen arvot puolestaan ovat vuorovaikutuksessa laskentatoimen järjestelmien kanssa.

Ammatillisuutta kuvaavan arvoulottuvuuden toisessa päässä kulttuurissa arvostetaan ammatillisen harkinnan käyttöä ja ammatillisen itsesääntelyn mahdollisuutta. Sen sijaan toisessa päässä laskentatoimen ammattilaiset pitävät arvossaan yksityiskohtaista oikeuslaitoslähtöistä sääntelyä ja tarkkoja määritteitä toimintatavoille. Hypoteesin mukaan individualistisemmissa, maskuliinisemmissa, paremmin epävarmuutta sietävissä ja matalamman valtaetäisyyden kulttuureissa arvostetaan enemmän ammatillista harkintaa kuin yksityiskohtaista lainsäädäntöä. (Gray 1988)

Mikäli kulttuurissa arvostetaan yhtenäisiä tilinpäätöskäytäntöjä yritysten ja tilikausien välillä, on kulttuuri lähempänä Grayn (1988) kuvaamaa yhtenäisyyden arvoulottuvuutta kuin joustavuuden arvoa. Grayn mukaan maissa, joissa epävarmuutta siedetään heikommin ja valtaetäisyys on korkea sekä mitä kollektivistisempi maa on, sitä yhtenäisempiä tilinpäätöskäytäntöjä maassa arvostetaan. Lisäksi, mitä heikommin maassa siedetään epävarmuutta ja mitä kollektivistisempi ja feminiinisempi maa on, sitä todennäköisemmin maan laskentatoimen kulttuurissa arvostetaan konservatiivisuutta. Laskentatoimessa konservatismi kuvaa lähestymistapaa siihen, miten arvionvaraisia eriä ja todennäköisyyksiä tulisi mitata. Konservatiivisessa kulttuurissa todennäköisyyteen suhtaudutaan lähes äärimmäistä varovaisuuden periaatetta noudattaen.

Läpinäkyvyyden arvon Gray (1988) linkitti epävarmuuden sietämiseen, valtaetäisyyteen, individualismiin ja maskuliinisuuteen. Mitä heikommin kollektivistisissa ja feminiinisessä maassa siedetään epävarmuutta ja mitä korkeampi valtaetäisyys tällaisessa maassa on, sitä todennäköisemmin tilinpäätöksissä pyritään salaamaan tietoa. Grayn läpinäkyvyyden arvo kuvaakin sitä toimintatapaa, jolla suhtaudutaan osittain arkaluontoisenkin tilinpäätöstiedon jakamiseen yrityksen ulkopuolisille tahoille. Salassapitoa arvostavassa kulttuurissa tietoa jaetaan mielellään vain yrityksen tärkeimmille sidosryhmille.

Useat tutkijat ovat testanneet Grayn (1988) esittämiä hypoteeseja, eivätkä tutkimukset anna täyttä tukea Grayn teorialle laskentatoimen arvoista. Vakuuttavimman tuen Grayn hypoteesille tutkijat ovat esittäneet läpinäkyvyyden ja epävarmuuden välttämisen korrelaation suhteen. Siis, mitä heikommin yhteiskunnassa siedetään epävarmuutta ja mitä maskuliinisempi kulttuuri on, sitä todennäköisemmin tilinpäätöslainsäädäntö on yksityiskohtaista keskittyen yhte-

näisten muotoseikkojen korostamiseen. Grayn esittämiä hypoteeseja testanneiden tutkijoiden mukaan maissa, joissa epävarmuutta siedetään paremmin, arvostetaan myös avointa ja riippumattomasti tilintarkastettua tilinpäätösraportointia. Sen sijaan maissa, joissa epävarmuutta siedetään heikommin, preferoidaan tiedon salaamisen mahdollistavia järjestelmiä. Epävarmuutta heikommin sietävissä maissa myös eriä arvostetaan ja tulonodotuksia arvioidaan muita konservatiivisemmin sekä tuloksentasaukselliset keinot ovat yleisempiä. Näin ollen epävarmuuden sietokyvyltään eri päissä olevissa maissa harmonisoituihin tilinpäätösstandardeihin voidaan suhtautua varsin eri tavoin. (Salter & Niswander 1995; Doupnik & Richter 2004; Doupnik & Riccio 2006; Doupnik & Salter 1995; Schultz & Lopez 2001; Doupnik 2008; Nabar & Boonlert 2007).

Tutkijoilla on ollut vaikeuksia mitata useita Grayn arvoista, jolloin he ovat tyytyneet käyttämään epäsuoria mittareita. Esimerkiksi yhtenäisyyden arvoa on mitattu oikeusjärjestelmän suhteen. Tämä ei kuitenkaan testaa suoraan eroja kirjanpidon ja tilinpäätöksen laatimisen eroavaisuuksissa, mutta sen sijaan testaa erojen mahdollista aiheuttajaa. (Doupnik & Tsakumis 2004). Tämä voi selittää osaltaan sitä, miksi Grayn asettamat hypoteesit eivät ole saaneet vahvempaa tutkimusnäyttöä osakseen.

Myös Zarzeski (1996) löysi yhteyden epävarmuuden sietämistä kuvaavan kulttuuriulottuvuuden ja tilinpäätöskäytäntöjen välillä. Hänen mukaansa individualistiset, maskuliiniset ja heikommin epävarmuutta sietävät kulttuurit sisällyttävät enemmän informaatiota tilinpäätöksiinsä. Zarzeski tutki lisäksi markkinavoimien vaikutusta yritysten tilinpäätöksiin. Tutkimuksen mukaan sellaiset yritykset, jotka ovat suurempia tai niillä on suhteessa enemmän ulkomaankauppaa tai matalampi velkaantuneisuusaste, sisällyttävät tilinpäätöksiinsä verrokkejaan kattavammin informaatiota. Näyttääkin siltä, että mitä riippuvaisempia yritykset ovat kansainvälisistä markkinoista, sitä enemmän niiden tilinpäätösraportointi eroaa yrityksen sijaintivaltion kansallisesta lainsäädännöstä. Toisin sanoen, kansainväliset yritykset sisällyttävät tilinpäätöksiinsä enemmän informaatiota pärjätäkseen kansainvälisessä kilpailussa.

Tutkijat Jaggi ja Low (2000) ovat laajentaneet näkökulmaa tutkimalla sekä kulttuurin, oikeusjärjestelmän että tilinpäätöskäytäntöjen keskinäisiä suhteita. Tutkijat havaitsivat, että tapaoikeuden maissa kulttuurilla ei ole vaikutusta tilinpäätöskäytäntöjen muodostumiselle. Voikin olla niin, että tapaoikeuden maissa tilinpäätösinformaatioon vaikuttaa kulttuuria voimakkaammin ulkoisten omistajien tiedontarpeet (Salter & Niswander 1995). Sen sijaan säädösoikeuden maissa kulttuurilla vaikuttaisi olevan vaikutusta kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin. Toisaalta Dingin, Jeanjeanin ja Stolowyn (2005) tutkimuksen mukaan maan kulttuurilla on suurempi vaikutus maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin kuin oikeusjärjestelmällä.

2.1.6 Muut tekijät

Eroja tilinpäätösten välillä aiheuttavat luonnollisesti myös kirjanpitoa- ja tilinpäätöksiä koskevat valinnat organisaatioiden sisällä. Myös tekijöiden kuten yrityksen koon (mitattiin se sitten varallisuudella, osakkeiden markkina-arvolla, liikevaihdolla, osakkeenomistajien tai työntekijöiden lukumäärällä), taloudelli-

sen menestyneisyyden, toimialan tai johtamistyylin voidaan nähdä olevan tilinpäätöksisissä ja kirjanpidossa esiintyvien valintojen tai esittämistapojen perustana. (Gernon & Wallace 1995; Zarzeski 1996)

Jaafar sekä McLeay (2007) ovat tästä näkökulmasta tutkineet, onko tilinpäätösten kansainvälisten erojen aiheuttajana yrityksen sijaintivaltio, koko, sektori vai pörssinoteerausten lukumäärä. He havaitsivat, että kaikilla näistä tekijöistä on jotakin merkitystä, mutta yrityksen sijaintivaltiolla havaittiin olevan suurin merkitys tilinpäätöserojen muodostumiselle. Yrityskohtaisten tekijöiden vaikutusta tilinpäätöksiin on kuitenkin tutkittu pääasiassa tilinpäätösten laatutekijöiden näkökulmasta (Gernon & Wallace 1995). Esimerkiksi Isidro ja Raonic (2012) havaitsivat tutkimuksessaan, että tilinpäätösten laatuun vaikuttavat niin yrityskohtaiset tekijät kuin myös maakohtaiset tekijät, joskin heidän tutkimuksensa keskittyi tutkimaan tilinpäätöksen laatuun vaikuttavia tekijöitä. Tilinpäätösten laatua parantavia tekijöitä olivat tutkimuksen mukaan muiden muassa laadukas tilintarkastus ja ulkoisten rahoittajien osuus yrityksessä. Sen sijaan liiketoimintaympäristöön liittyvät epävarmuudet ja tappiot vaikuttivat laatuun negatiivisesti. Isidron ja Raonicin (2012) tutkimuksen mukaan yrityskohtaisilla tekijöillä on vahvempi vaikutus tilinpäätösten laatuun kuin yrityksen sijaintivaltiolla.

Toisaalta maan inflaatio-aste voidaan nähdä yhtenä kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittymiseen vaikuttavana tekijänä. Korkean inflaation tilanteessa yhtiön varallisuus on aliarvostettuna, kun taas tulot ovat yliarvostettuina. Korkean inflaatioasteen yhteiskunnissa usein vaaditaan, että yritykset ottavat nämä voimakkaat hintojenmuutokset huomioon kirjanpidossaan. Näin on toimittu esimerkiksi Meksikossa sekä 1970-luvun lopulla Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa, jolloin inflaatioaste nousi ennätyslukemiin. (Choi & Meek 2014, 31). Nobes (1998) huomauttaa kuitenkin, ettei inflaatio itsessään välttämättä aiheuta eroja kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen välillä, vaan pikemminkin erilaiset järjestelmät reagoivat inflaatioon eri tavoin.

Perinteisesti kansainvälisen vertailevan laskentatoimen tutkimuksen teoriat ovat syntyneet laskentatoimen järjestelmien ja ulkoisen ympäristön vuorovaikutuksessa. Näin ollen aihealuetta koskeva tutkimus on keskittynyt pitkälti tunnistamaan sellaisia syy-seuraussuhteita, jotka vaikuttavat laskentatoimen järjestelmien, kuten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen, kehittymiseen. Vasta myöhemmin alalla on siirrytty tutkimaan myös sitä, mihin kaikkeen laskentatoimen järjestelmillä on vaikutusta. Tänä päivänä yksi luonnollisista tutkimuksen kohteista on kansainvälisten tilinpäätöskäytäntöjen erojen vaikutus tilinpäätösten harmonisointityöhön. Kansainvälisen tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointityön onnistuminen on lopulta kiinni siitä, ovatko kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt universaaleja vai riippuvaisia ympäristöstään. Mikäli kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt ovat riippuvaisia ympäristöstään, tulee harmonisointityössä luottaa kansallisten kirjanpitoa ja tilinpäätöstä säätelevien elinten kykyyn valvoa standardien käyttöönottoa ja noudattamista. (Cooke & Wallace 1990).

2.2 Tilinpäätösten kansainvälinen harmonisointityö

International Accounting Standards Board (IASB) ja sen edeltäjä International Accounting Standards Committee (IASC) ovat kansainvälisessä tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointityössä onnistuneimmat organisaatiot (Nobes & Parker 2012, 85). Vuonna 2001 perustetun IASB:n tarkoituksena on luoda yhtenäiset globaalit raportointi- sekä tilinpäätösstandardit. Nämä standardit tunnetaan yleisesti nimellä International Financial Accounting Standards tai lyhyemmin IFRS-standardit. (IASB 2016).

Australia, Kanada, Ranska, Japani, Meksiko, Alankomaat, Iso-Britannia, Irlanti, Yhdysvallat sekä Länsi-Saksa olivat mukana perustamassa IASC-komiteaa vuonna 1973 (Deloitte 2017). IASC:in toiminta jatkui edelleen vuoteen 2001, jolloin korvaajana jatkoi International Accounting Standards Committee Foundation (IASCF), jonka operatiivisesta toiminnasta vastasi IASB (Nobes & Parker 2012, 85). Voittoa tavoittelemattoman IASB:n tehtävänä on säätää ja kehittää IFRS-standardeja, jotka mahdollistavat ajantasaisen, läpinäkyvän ja vertailukelpoisen tilinpäätösinformaation kaikkien ulottuville. Organisaation päätoimipaikka sijaitsee Lontoossa. IASB-johtokunnassa on tällä hetkellä 13 täysipäiväistä jäsentä. (IFRS Foundation 2017).

IASB jatkoi IASC:n toimintaa vuoden 2001 jälkeen kehittäen edelleen kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja. Lopulta kehitetyt standardit hyväksyttiin käytettäväksi ensin Yhdysvalloissa ja edelleen vuonna 2000 Euroopan komissio ehdotti standardien käyttöönottoa pörssilistatuille yhtiöille Euroopan unionin alueella (Nobes & Parker 2012, 86, 89). Sittemmin IFRS-standardit ovat levinneet ympäri maailman ja niitä noudatetaan tänä päivänä 150 maassa (IFRS Foundation 2017).

IFRS-standardit voidaan ottaa käyttöön joko asteittain tai sellaisenaan adoptoiden. Adoptoinnilla tarkoitetaan sitä, että IFRS-standardit syrjäyttävät maan kansallisen lainsäädännön. Toisaalta maan kansallista lainsäädäntöä voidaan asteittain harmonisoida IFRS-standardien mukaisiksi, jolloin maa siis asteittain siirtyy noudattamaan IFRS-standardeja. (Nobes & Parker 2012, 111). Yleisimmin IFRS-standardit otetaan käyttöön sellaisenaan, erityisesti konserniyhtiöiden tai pörssilistattujen yhtiöiden tilinpäätöksiä koskevassa lainsäädännössä. IFRS Foundationin (2017) mukaan 126 maata 150 IFRS-standardit käyttöönottaneesta maasta vaativat standardien implementointia sellaisenaan pörssilistatuilta yhtiöiltä. Loput sallivat IFRS-standardien käytön tai kehottavat standardien seuraamista pörssiyhtiöille. Esimerkiksi EU-alueella listaamattomat yhtiöt voivat niin halutessaan laatia tilinpäätöksensä IFRS-standardeja noudattaen (Nobes & Parker 2012, 113).

Harmonisointi on prosessi, joka parantaa tilinpäätösten vertailtavuutta, sillä harmonisointipyrkimykset asettavat tilinpäätöskäytännöille eräänlaisen sallitun vaihteluvälin. Harmonia on tila, jossa paras mahdollinen vertailukelpoisuus on saavutettu. Standardointi sen sijaan pyrkii luomaan kapean sääntökokoelman. Laskentatoimen kentällä termejä käytetään sekaisin, joskin harmonisointi yhdistetään useammin Euroopan unionin mallin mukaiseen lainsäädännön asteittaiseen siirtymään kohti harmonisoituja käytänteitä. Standardointi

sen sijaan liitetään vahvasti IASB:n standardointityöhön. (Nobes & Parker 2012, 81).

Analysoitaessa kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen harmonisoinnin onnistumista, on tärkeä erottaa *de jure* -käsitteen mukainen harmonisointi ja *de facto* -käsitteen mukainen harmonisointi toisistaan. De jure -harmonisointi on sääntöjen harmonisoimista, kun taas de facto -harmonisointi on käytäntöjen harmonisoimista. Esimerkiksi vaihto-omaisuuden hankintahinnan arvostukseen tavallisesti käytetyt menetelmät FIFO (*first in first out*) ja LIFO (*last in first out*) voivat tuottaa harmonisen lopputuloksen, vaikka molempien menetelmien käyttö sallittaisiin. Mikäli molemmissa maissa säännöt vaativat FIFO-menetelmän käytön, on kyseessä de jure -harmonisointi. Mikäli maissa säännöt sallivat sekä LIFO- että FIFO-menetelmän käyttämisen, ovat säännöt yhtenevät, vaikka käytännöt poikkeavatkin. Harmonisointi ei siten tarkoita ainoastaan lopputulosten yhteneväisyyttä. De facto -harmonisointi on siis mahdollista myös ilman sääntöjen harmonisointia. (Nobes & Parker 2012, 81).

Tilinpäätösten laatijat, lainsäätäjät sekä käyttäjät luovat paineen kansainväliselle harmonisointityölle. Sijoittajien ja analyytikkojen tulee voida ymmärtää arvioimiensa yritysten tilinpäätöksiä. Sijoittajien on oltava varmoja, että eri maista tulevat tilinpäätökset ovat luotettavia ja vertailukelpoisia tai vähintäänkin heidän on oltava selvillä maiden välisten käytäntöjen eroavaisuuksista. Tämän vuoksi erityisesti pörssiyhtiöt tai pörssiin listautuvat yhtiöt hyötyvät harmonisoiduista tilinpäätöskäytännöistä ennen kaikkea edullisemman pääoman muodossa, kun sijoittajien riskit laskevat vertailukelpoisen ja luotettavan tilinpäätösinformaation myötä. (Nobes & Parker 2012, 82; Barth ym. 2008; Horton ym. 2013; Yip & Young 2012; Cairns, Massoudi, Taplin & Tarca 2011; DeFond ym. 2011; Combs ym. 2013; Li 2010; Daske ym. 2008).

Clements ym. (2010) tutkivat IFRS-standardien käyttöönottopäätöstä 61 maassa. Tutkijoiden tarkoituksena oli selvittää, miksi jotkut maat ottavat standardit käyttöönsä, kun taas toiset eivät. Tutkijoiden erityisenä mielenkiinnon kohteena oli kulttuurin sekä maan koon vaikutus standardien implementointipäätökseen. Maan koon mittarina tutkijat käyttivät sekä markkina-arvoa että väkilukua. Tutkijat havaitsivat, että IFRS-standardien käyttöönottoa koskeva päätös korreloi negatiivisesti maan koon kanssa. Tutkimuksen mukaan suuremmat valtiot ottavat kansainväliset tilinpäätösstandardit epätodennäköisemmin käyttöönsä kuin pienet valtiot. Tämä voi johtua siitä, että suuremmilla valtioilla on jo ennestään käytössään toimivat raportointistandardit.

Myös Hope ym. (2006) ovat päätyneet samankaltaisiin tuloksiin tutkiessaan IFRS-standardien adoptointipäätöksiä 38 maassa. Tutkijoiden mukaan heikomman sijoittajansuojan maissa (liiketaloudellisia tietoja julkaistaan niukalti ja heikommat vähemmistöosakkaan oikeudet) IFRS-standardit otetaan todennäköisemmin käyttöön. Lisäksi tutkijat havaitsivat, että avointen ja tehokkaiden pääomamarkkinoiden maissa IFRS-standardit adoptoidaan todennäköisemmin. Esimerkiksi entisissä Neuvostoliiton maissa laadukkaiden kotimaisten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen sekä ulkomaisen pääoman puutteesta johtuen maat ovat olleet IFRS-standardien käyttöönottajien etulinjassa (Forst 2014). Siten ottamalla käyttöön kansainväliset standardit maat parantavat asemaansa pää-

omamarkkinoilla, sillä standardien käyttöönoton myötä myös sijoittajansuoja vahvistuu.

Ramanna ja Sletten (2009) laajentavat Hope ym. (2006) aloittamaa työtä ja tutkivat IFRS-standardien käyttöönottopäätöksiä 102 maassa, jotka eivät kuulu Euroopan unioniin. Ramannan ja Slettenin tutkimuksen tuloksen mukaan poliittisesti voimakkaammat valtiot ottavat käyttöönsä muita valtioita epätodennäköisemmin kansainväliset standardit, sillä ne ovat haluttomampia taipumaan kansainvälisen standardinsäätäjän alaisuuteen. Lisäksi verkostolla nähtiin olevan vaikutusta standardointiin. Tutkijoiden mukaan valtio todennäköisemmin ottaa käyttöönsä IFRS-standardit, mikäli myös sen maantieteelliset ympärysvaltiot tai kauppakumppanit ovat ottaneet standardit käyttöönsä.

Suurin este yhtenäisten tilinpäätöskäytäntöjen luomiselle on ollut kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöissä sekä lainsäädännöissä vallitsevat erot maiden välillä, joista keskeisimmät esiteltiin edellisessä luvussa. Myös nationalismi on ruokkinut haluttomuutta vaihtaa vallitsevia käytäntöjä yhteneväiseksi muiden maiden kanssa. (Nobes & Parker 2012, 83). On tunnustettava se tosiasia, että IASB:n kehittämään standardistoon on vaikuttanut voimakkaasti anglosaksiset tilinpäätöskäytännöt. Standardit on kehitetty ympäristössä, jossa omaisuudensuojaa ja etenkin sijoittajansuojaa koskeva lainsäädäntö on kehittynyttä. Näin ollen standardien implementointi erilaisiin ympäristöihin ei automaattisesti johda samaan lopputulokseen. (Brown 2011).

Tilinpäätöskäytäntöjen maailmanlaajuinen harmonisointityö onkin ajoittain näyttäytynyt toivottamalta ja turhaltakin tavoitteelta. Suurimmat standardisoinnin hyödyt ovat olleet nähtävissä yrityksissä, joilla on ulkomaisia sijoittajia, tilintarkastajia, partnereita tai tytäryhtiöitä. (Nobes & Parker 2012, 90). Vaikuttaakin siltä, että jotkut maat tai yritykset olisivat toisia valmiimpia tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointityöhön. Voidaankin siis kysyä, voidaanko käytäntöjä harmonisoida loputtomiin ja tulisiko kaikkien maiden osallistua harmonisointityöhön? Toisaalta voidaan myös pohtia sitä, tulisiko harmonisointityön jakautua niin sanottujen vahvojen pääomamarkkinoiden maiden ja muun maailman välille? (Gernon & Wallace 1995). Lopulta maiden oma kansallinen lainsäädäntö, asenteet harmonisointityötä kohtaan sekä kansainvälisten standardien soveltamista valvovien elinten toimivuus voivat vaikuttaa tilinpäätöskäytäntöjen harmonisointityön onnistumiseen (ks. Li 2010; Ball 2006; Nobes 2013; Zeff 2007; Leuz 2010; Bova & Pereira 2012; Cascino & Gassen 2015; Daske ym. 2008).

2.2.1 IFRS-standardien keskeiset periaatteet

IFRS-standardien mukainen tilinpäätös sisältää taseen, kauden voittoa tai tappiota ja muita laajan tuloksen eriä osoittavan laajan tuloslaskelman, oman pääoman muutoksia kuvaavan laskelman sekä rahoituslaskelman. Tietyissä tapauksissa laaditaan myös lisätase vertailukauden alussa. Näiden lisäksi tilinpäätökseen kuuluvat liitetiedot, jotka sisältävät yhteenvedon tilinpäätöksen laatimisperiaatteista sekä muuta taseen, tuloslaskelman, oman pääoman laskelman sekä rahoituslaskelman eriä selventävää tietoa. (Halonen, Jalkanen-Steiner, Jo-

hansson, Kyrölä, Nurmo, Pyykönen, Sundvik, Suomela, Tolvanen, Torkkel, Torniainen, Tuomala & Vesikukka 2013, 2).

IFRS-standardien viitekehyksen kehittämistyö on saanut alkunsa jo vuonna 1989. Standardien viitekehys ei itsessään ole standardi, joskin IAS 1 - standardi tuo monet viitekehyksen ajatuksista käytäntöön. Viitekehyksen perusperiaatteen mukaan tilinpäätöksen laatimisen perusperiaatteena pidetään sitä, että se antaa hyödyllistä informaatiota yhtiöstä usealle eri kohderyhmälle heidän taloudellisen päätöksentekonsa tueksi. IFRS-standardien mukaisesti laaditun laadukkaan tilinpäätöksen ominaispiirteitä ovat muiden muassa oikean kuvan antaminen, tiedon hyödyllisyys, jatkuvuuden periaate, suoriteperusteisuus, tiedon neutraalius, tiedon täydellisyys sekä tiedon vertailukelpoisuus. (Nobes & Parker 2012, 133).

IFRS-standardien mukaan yhtiön varat ja velat tulee esittää siten, että ne antavat oikean kuvan yhtiön taloudellisesta tilanteesta. Esimerkiksi varojen alla ei tule esittää muita eriä, kuin mitä voidaan määritelmän mukaan lukea varallisuudeksi. Oikean kuvan mukainen esittämistapa viittaa myös sellaisten virheiden puuttumiseen, joilla voisi olla olennaista vaikutusta yhtiön tilinpäätökseen ja taloudelliseen tulokseen (Nobes & Parker 2012, 134-135). IFRS-standardien mukaan jokainen olennainen erä on esitettävä erillisenä ja vain epäolennaiset erät voidaan esittää tilinpäätöksessä ryhmiksi yhdisteltynä. Olennaisuuden käsite on määritelty IAS 1:ssä, joskaan sille ei ole määritelty määrällistä rajaa. Näin ollen erän olennaisuutta tulee arvioida sijoittajan päätöksenteon näkökulmasta. Joidenkin erien osalta, kuten lakien ja säännösten vastaisen toiminnan tai lähipiiritoiminnan osalta, olennaisuuden raja saattaa olla alhaisempi. (Halonen ym. 2013, 4–5).

Taloudellinen tieto ei todennäköisesti ole hyödyllistä, ellei sitä ole mahdollista vertailla tilikausien tai yhtiöiden välillä. Näin ollen tilinpäätöksen laadinnassa tulee noudattaa johdonmukaisuutta. Mikäli tilinpäätösperiaatteisiin, kuten arvostusperiaatteisiin, tehdään muutoksia, tulee ne esittää liitetiedoissa hyvin perusteluin. Hyvä perustelu voi olla esimerkiksi toiminnan luonteen muutos tai tilanne, jossa uusi esittämistapa antaa oikeamman kuvan yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Tieto on hyödyllistä silloin, kun se on käyttökelpoista lukijan taloudellisen päätöksenteon tueksi. (Nobes & Parker 2012, 134–135; Halonen ym. 2013, 9).

Yksi IFRS-raportoinnin keskeisimmistä periaatteista on toiminnan jatkuvuuden periaate (*eng. going concern*). Tämän mukaisesti tilinpäätös tulee laatia siten, että se antaa oikean kuvan liiketoiminnan jatkuvuudesta, ellei muuta voida olettaa. (Nobes & Parker 2012, 136). Toiminnan jatkuvuutta kuvaava periaate on erityisen tärkeä, sillä jatkuvuuden periaatteen perustalle laadittu tilinpäätös voi erien arvostuksen osalta poiketa muulla periaatteella laaditusta tilinpäätöksestä (Halonen ym. 2013, 8). Toinen keskeinen periaate on suoriteperusteisuuden periaate. IFRS-standardit perustuvat suoriteperusteisuudelle, jonka mukaisesti menot ja tulot kuuluvat sille tilikaudelle, jolloin ne varsinaisesti tapahtuvat. IFRS-standardien mukaan tilinpäätös laaditaan siten suoriteperusteisesti lukuun ottamatta rahoituslaskelmaa. (Halonen ym. 2013, 9; Nobes & Parker 2012, 133).

Tunnusomaista IFRS-standardeille on se, että monet tilinpäätöserät tulee arvostaa käypään arvoon. Käypä arvo kuvaa sitä myyntihintaa, joka omaisuuserästä olisi mahdollista saada markkinoilla arvostuspäivänä tavanomaisessa liiketoimessa. Käypään arvoon kirjataan IFRS-standardien mukaan alkuperäisen taseeseen merkitsemisen jälkeen muiden muassa kaikki johdannaisinstrumentit, kaikki kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja -velat, kaikki myytävissä olevaksi luokitellut rahoitusvarat, käypään arvoon arvostettavat sijoituskiinteistöt ja käypään arvoon uudelleenarvostettavat aineelliset ja aineettomat hyödykkeet. (Halonen ym. 2013, 35–36).

IFRS-standardit eivät sisällä sääntöjä tilinpäätöksen muodolle. IFRS-standardien mukaisen tuloslaskelman esittämistavan minimivaatimuksena on raportointikauden voiton tai tappion esittäminen. Tämän lisäksi voidaan esittää myös muita summarivejä, kuten liikevoitto tai -tappio, EBITDA (*earnings before interest, tax, depreciation and amortisation*) eli tulos ennen poistoja, rahoituseriä ja veroja; EBIT (*earnings before interest and tax*) eli tulos ennen rahoituseriä ja veroja; sekä tulos ennen veroja. Joillakin toimialoilla nähdään myös käyttökatetta kuvaava summarivi. (Halonen ym. 2013, 16).

IAS 1 -standardi määrää tuloslaskelman muotoseikkoihin liittyen ainoastaan sen, että tilikauden tuotto- ja kuluerät voidaan esittää joko yhdessä laskelmassa (laaja tuloslaskema) tai kahdessa laskelmassa (tuloslaskelma ja laaja tuloslaskelma). Laajassa tuloslaskelmassa esitetään tietyt IAS 1:n määrittelemät erät (muut laajan tuloksen erät). Tuotot ja kulut voidaan laskelmalla luokitella joko niiden luonteen mukaan tai tarkoituksen perusteella. Luonteen mukaan luokiteltua tuloslaskelmakaavaa kutsutaan kululajikohtaiseksi tuloslaskelmakaavaksi. Tarkoituksen perusteella luokiteltua kaavaa kutsutaan puolestaan toimintokohtaiseksi tuloslaskelmakaavaksi. Kululajikohtaisessa tuloslaskelmassa omina erinä esitetään muiden muassa materiaalikulut, poistot ja arvonalentumiset sekä työsuhde-etuuksista aiheutuvat kulut. Toimintokohtaisessa tuloslaskelmassa sen sijaan kulut eritellään yhteisön kannalta merkittäville toiminnoille, kuten tuotantotoiminnoille, myynnille ja jakelulle, tutkimus- ja tuotekehitystoiminnalle sekä hallinnolle. Tuloslaskelmakaavojen valintaan vaikuttaa se, kumpi antaa paremmin oikean kuvan yhteisön toiminnasta. (Halonen ym. 2013, 9, 12–13).

Myöskään tarkkaa tasekaavaa ei ole määritelty IAS 1 -standardissa, vaan siinä eritellään vain taseessa esitettävät vähimmäistiedot. Esitettyjen vähimmäistietojen lisäksi taseessa tulee esittää muita otsikoita, välisummia ja eriä silloin, kun se on tarpeellista oikean ja riittävän kuvan muodostamiseksi. Tase esitetään yleensä jaoteltuna lyhyt- ja pitkäaikaisiin eriin, ellei likvidiyteen perustuva esittämistapa tuota luotettavampaa ja merkityksellisempää tietoa. (Halonen ym. 2013, 18). Varallisuus voidaan esittää likvidiyteen perustuen joko laskevan likviditeetin mukaan (rahavarat ensin) tai päinvastoin (pysyvät vastaavat esitetään ensinnä). Laskevan likviditeetin esittämistapa on tavanomainen Yhdysvalloissa ja sen vaikutuspiirin alaisissa valtioissa, kun taas päinvastainen esittämistapa on vallalla Euroopassa. Taseet vaihtelevat myös rakenteeltaan. Joissakin esittämistavoissa yhdistetään omakseen kaikki vastaavat (debetit) ja vastattavat (kreditit). Tällaiset taseet ovat joko kaksipuoleisia, joissa varallisuus esitetään vasemmalla, tai yksipuoleisia, jossa varallisuus esitetään ylhäällä. EU-

lainsäädäntö sallii kaikki edellä mainitut taseen esittämismuodot, joskin varallisuus tulee esittää aina kasvavan likviditeetin mukaisesti (käteisavarat viimeisenä). (Nobes & Parker 2012, 47–48).

Koska IFRS-standardit eivät sisällä tarkkoja muotoseikkoja, ovat vakiintuneet kansalliset esittämistavat usein nähtävissä IFRS-standardien mukaisissa tilinpäätöksissä. Tilinpäätöksen muotoa tai esittämistapaa koskevat seikat eivät aiheuta varsinaisesti merkittäviä haasteita tilinpäätösten vertailukelpoisuudelle, mutta saattavat sen sijaan kiinnittää lukijan huomion eri summariveihin, esimerkiksi kokonaisvarallisuuteen tai nettovarallisuuteen. Sen sijaan tilinpäätösten vertailulle voi tuottaa hankaluuksia tuloslaskelman kustannusten esittämistapa joko toimintokohtaisesti tai kululajikohtaisesti. (Nobes & Parker 2012, 48-49; Ball 2006). Tilinpäätösten vertailukelposuuteen erityisesti vaikuttavia ulottuvuuksia ovat pikemminkin arvostusperiaatteisiin tai johdon tekemiin arvioihin ja oletuksiin liittyvät ulottuvuudet.

2.3 Vertaileva IFRS-raportoinnin tutkimus

Nobes on eittämättä yksi kansainvälisen vertailevan tilinpäätöstutkimuksen uranuurtajista (ks. Nobes 1998, 2006, 2011, 2013; Kvaal & Nobes 2010, 2012; Nobes & Stadler 2013; Stadler & Nobes 2014). IFRS-standardien käyttöönoton ja leviämisen myötä vertaileva tutkimus on jatkunut, vaikka standardien tavoitteiden mukaisesti tällainen tutkimus ei olisi enää mielekästä. Koska IFRS-standardit nojautuvat perustavanlaatuisesti sisältöpainotteisuuden periaatteeseen, antavat standardit tilaa ammatilliselle harkinnalle. Tämä johtaa siihen, että mikäli tilinpäätöksen laatijoille eri puolilla maailmaa – tai jopa saman maan sisällä – annetaan tehtäväksi laatia tilinpäätös, ovat lopputulokset toisistaan poikkeavia. Lisäksi tilinpäätökseen vaikuttaa lähtökohtaisesti se, kenelle tilinpäätös ensisijaisesti laaditaan (esimerkiksi verottajalle tai sijoittajalle). (Nobes & Parker 2012, 4).

Nobesin (2011) tutkimus kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kansainvälisistä eroavaisuuksista on ensimmäinen laatuaan IFRS-standardien aikakaudella. Hän oli ensimmäisten joukossa esittämässä kysymyksen siitä, onko IASB:n yli kolmenkymmenen vuoden harmonisointityö tuottanut toivottua tulosta. Hänen tutkimuksensa osoitti, että 1980 luvulla esitetty jako anglosaksisiin ja mannereurooppalaisiin tilinpäätöskäytäntöihin on yhä valloilla, vaikka tutkimuksen kohteena olleet listayhtiöt noudattavatkin raportoinnissaan IFRS-standardeja. Luokkien lähtökohtaisena erona on se, kenelle tilinpäätös on ensisijaisesti suunnattu: osakkeenomistajille (anglosaksinen) vai verottajalle ja luotonantajille (mannereurooppalainen). Tilinpäätösten välillä ilmeni eroja erityisesti valinnassa toimintopohjaisen ja kululajikohtaisen tuloslaskelmakaavan välillä, hankintamenohinnan tai käyvän arvon hyödyntämisessä arvostusperiaatteena, painotetun keskihinnan menetelmän tai FIFO-menetelmän käytössä varaston arvostusperiaatteena sekä suhteellisen yhdistelyn tai pääomaosuusmenetelmän mukaisen yhdistelyn hyödyntämisessä konsernitilinpäätöksiä laadittaessa. Näistä viimeksi mainittua laadintaperiaatetta säätelevää standardia on

kuitenkin myöhemmin päivitetty, eikä suhteellinen yhdistely ole enää mahdollista (EY 2011).

Vuotta aiemmin Kvaal ja Nobes (2010) selvittivät kansallisten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen vaikutusta IFRS-tilinpäätöksiin Australiassa, Ranskassa, Saksassa ja Yhdysvalloissa. Tämän perusteella tutkijat onnistuivat tunnistamaan selkeitä kansainvälisiä eroja IFRS-standardien soveltamisessa. Tutkimuksen heikkoutena oli kuitenkin se, että se keskittyi tutkimaan vuosien 2005–2006 tilinpäätöksiä, jolloin IFRS-standardit vasta otettiin EU:n alueella käyttöön. Pian Kvaal ja Nobes (2012) toistivat tutkimuksensa, tällä kertaa vuosien 2008–2009 tilinpäätöksillä, päätyen kuitenkin samaan lopputulokseen. Kvaal ja Nobes (2012) tutkivat samassa lisäksi sitä muutosta, joka oli tapahtunut yritysten tilinpäätöksissä siirtymävuodesta vuosien 2008–2009 tilinpäätöksiin. He havaitsivat, että Manner-Euroopassa tilinpäätöskäytäntöjä muutettiin huomattavasti useammin siirtymävuoden jälkeen, kun taas brittiyhtiöissä käytännöt olivat pysyneet varsin samoina. Tämä voi indikoida siitä, että standardit ovat tutumpia Australiassa ja Iso-Britanniassa, joiden kansalliset käytännöt ovat IFRS-standardeja lähempänä.

Kvaalin ja Nobesin (2010, 2012) mukaan olemassa olevat kansainväliset erot voidaan selittää sillä, että yritykset pyrkivät jatkamaan samoja tilinpäätöskäytäntöjä kuin ennen IFRS-standardeihin siirtymistä. Vastaavaan lopputulemaan päätyivät myös Haller ja Wehrfritz (2013) tutkiessaan saksalaisten ja brittiläisten IFRS-tilinpäätösten eroja. Kansallisten käytäntöjen säilymisen syinä voivat olla esimerkiksi kustannussäästöt, tilikausien välinen vertailukelpoisuus tai tietyn käytännön tarjoamat edut. Esimerkiksi tietyn käytännön mukaisella toiminnalla voi olla mahdollista saavuttaa veroetuja. (Kvaal & Nobes 2010, 2012).

Lourenço, Sarquis, Branco ja Pais (2015) laajensivat Nobesin (2011) aineistoa lisäämällä Nobesin vertaileman kahdeksan maan joukkoon Tanskan, Suomen, Norjan, Puolan, Venäjän ja Sveitsin. Nobesin tavoin Lourenço ym. valitsivat IFRS-standardien esittämistapoja kuvaaviksi mittareiksi IFRS-standardien mahdollistavat näkyvät valinnat (*eng. overt options*). Näkyvät valinnat ovat sellaisia (osin kosmeettisiakin) valintoja, joita IFRS-standardit sallivat tehtävän tilinpäätöksiä laadittaessa. Tutkimuksessaan suorittaman klusterianalyysin perusteella tutkijat ehdottavat uutta luokittelua Euroopan maille niiden kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen sekä IFRS-standardien soveltamisen perusteella. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat Pohjoismaat (Ruotsi, Tanska, Suomi, Norja), toinen luokka koostuu brittiläisestä käytännöstä, kolmas venäläisestä ja neljäs luokka koskee muuta Eurooppaa (Sveitsi, Ranska, Alankomaat, Saksa, Belgia, Puola, Italia ja Espanja). Tutkimuksen mukaan Venäjän tilinpäätöskäytännöt poikkesivat muista ryhmistä eniten. Tutkijat huomauttavat, että yhtiöiden kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä tutkiessa olisi syytä kiinnittää huomiota siihen, ovatko tutkimuksen kohteena olevat yritykset listattuina myös Yhdysvaltain pörssiin. Tällä näyttäisi olevan vaikutusta tilinpäätöksissä tehtäviin valintoihin, sillä Yhdysvaltain pörssiin listattujen yritysten tapauksessa olivat tulokset huomattavasti homogeenisempia.

Tutkimuksessaan Lourenço ym. (2015) havaitsivat lisäksi, että maiden sisällä yritysten tilinpäätöskäytännöt olivat varsin homogeenisia keskenään. Kui-

tenkin myös kansainvälisiä yhtäläisyyksiä oli nähtävissä. Lähes kaikissa maissa rakennukset, maapohja sekä käyttöomaisuus arvostettiin niiden hankintahintaan poistoin vähennettynä. Lisäksi lähes kaikissa maissa yrityksen omaisuus esitettiin taseella erillään omasta pääomasta ja veloista, nettovarallisuutta kuvaavaa tunnuslukua ei siten esitetty. Verrattain suuri osa yrityksistä myös esitti taseen laskevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä (käteisvarat alimmaisena), joskin poikkeuksena Sveitsissä tätä esittämistapaa hyödynsi hieman alle puolet yrityksistä. Enemmän vaihtelevuutta maiden välisillä esiintyi sen sijaan varaston arvostamisperiaatteissa (FIFO-menetelmä tai painotetun keskihinnan menetelmä).

IFRS-standardien soveltamista vertailevissa tutkimuksissa ei juurikaan ole ollut mukana kehittyviä talouksia. Tutkijoille tuottavat ongelmia kehittyvien talouksien poikkeuksellinen historia, kielimuurit sekä täysin länsimaisesta kirjanpitokäytännöstä poikkeavat menetelmät, jotka ovat ymmärrettävistä syistä haasteellisia käsittää (Rossetti & Verona 2017). Yksi ensimmäisistä kehittyvien talouksien IFRS-raportointia koskevista tutkimuksista on esimerkiksi Nobesin ja Stadlerin (2013) tutkimus. He jatkavat IFRS-raportoinnin erojen tunnistamista ja raportointikäytäntöjen luokittelua lisäämällä Kiinan, Hong Kongin, Etelä-Afrikan, Etelä-Korean ja Sveitsin mukaan tarkasteluun. Tutkimuksen mukaan Hong Kong ja Kiina ryhmittyvät yhteen brittiläisen tilinpäätöskäytännön kanssa (anglosaksinen käytäntö), kun taas Etelä-Afrikka, Etelä-Korea ja Sveitsi ovat lähempänä saksalaista (mannereurooppalaista) käytäntöä. Myös Nobes ja Stadler havaitsivat tutkimuksessaan, että kansalliset käytännöt voivat yhtä näyttäytyä IFRS-standardien mukaisissa tilinpäätöksissä.

Myös Rossetti & Verona (2017) ovat tutkineet IFRS-standardien soveltamista Kiinassa. Vastoin Nobesin ja Stadlerin (2013) havaintoja, he jaottelevat Kiinan IFRS-raportoinnin erityispiirteiden mukaan mannereurooppalaiseen tilinpäätöskäytäntöjen ryhmään. Rossettin ja Veronan mukaan Kiinan yhteiskunnalliset erityispiirteet selittänevät pitkälti maassa kehittyneitä tilinpäätöskäytäntöjä yhä tänäkin päivänä. Kiinassa suurin osa yrityksistä on edelleen pitkälti valtio-omisteisia ja näin ollen tilinpäätösten suurimpana kohderyhmänä on valtiolliset elimet.

Nobes ja Parker (2012, 163) näkevät, että kansalliset tilinpäätöskäytännöt tulevat jatkossakin näkymään IFRS-tilinpäätöksissä. Nobes (2006) on tunnistanut kahdeksan ulottuvuutta, jotka aiheuttavat eroja IFRS-raportointiin: erilaiset versiot IFRS-standardeista, erilaiset käännökset, puutteet IFRS-standardeissa, näkyvät ja näkymättömät valinnat, erilaiset mittaamiseen liittyvät arviointiperusteet, IFRS-standardien siirtymävaiheen haasteet sekä puutteet standardien täytäntöönpanossa.

1) *Erilaiset versiot IFRS-standardeista*

   IFRS-standardien voimaanastumisen aikaikkunasta johtuen tai yritys- ja maakohtaisen soveltamisen ajankohdista johtuen yksittäisistä standardeista voi olla valloilla kaksi erilaista versiota. Erityisesti eroavaisuudet näyttäytyvät EU:n sekä muun maailman IFRS-standardien soveltamisen välillä, johtuen Euroopan unionin erityisestä hyväksymismenettelyistä. (Nobes & Parker 2012, 163; Nobes 2013).

2) *Erilaiset käännösversiot IFRS-standardeista*

IASB:n emosäätiö, IFRS Foundation, on määritellyt virallisen IFRS-standardeja koskevan käännösmenettelyn, joka sisältää muiden muassa säätiön alaisten komiteoiden arviot tulevista standardien käännöksistä. Kuten missä tahansa käännöksissä myös IFRS-standardien käännöksissä on olemassa riski siitä, että käännöksen myötä standardin alkuperäinen merkitys menetetään. (Nobes & Parker 2012, 164; Zeff, 2007). Esimerkiksi termin *rahat ja pankkisaamiset* käännös alkuperäiskielestä portugaliin on saanut hienoisen merkityseron. IAS 7 -standardissa viitataan *rahoihin ja pankkisaamisiin* (*eng. cash and cash eqvuivalents*), joista termi *pankkisaamiset* (*eng. cash equivalents*) on myöhemmin standardissa määritelty sellaisiksi investoinneiksi, joiden maturiteetti on lyhyt, enintään noin kolme kuukautta (*eng. "an investment normally qualifies as a cash equivalent only when it has a short maturity of, say, three months" (IAS 7.7*). Alkuperäiskielessä englannissa sanalla *say* (*sanotaan*) on tässä erityinen merkitys: sillä on haluttu välttyä tiukan säännön kirjoittamiselta. Sen sijaan portugalin käännöksessä tätä termiä ei esiinny, jolloin juuri ja juuri kolme kuukautta maturiteetiltaan ylittäviä investointeja lienee vaikeampi perustella pankkisaamisiksi, joihin standardissa viitataan. (Nobes & Parker 2012, 164).

3) *Puutteet IFRS-standardeissa*

IFRS-standardit eivät sinänsä itsessään sisällä puutteita, sillä IAS 8 ohjeistaa tilanteissa, joissa mikään yksittäinen IFRS-standardi ei sovellu käytettäväksi. Tällöin ratkaisua haetaan IFRS-standardien viitekehyksestä kuin myös vastaavien kansainvälisesti merkittävien standardien menetelmistä, kuten U.S. GAAP -standardeista. Näin ollen tilanteissa, joissa IFRS-standardit eivät sovellu määrittelemään oikeaa käsittelytapaa, voi kirjaustavoissa esiintyä eroja. Tällaisissa tilanteissa voi jäädää myös tilaa kansallisten kirjauskäytäntöjen esiintymiselle. (Nobes & Parker 2012, 164-165).

4) *Näkyvät valinnat*

IFRS-standardit eivät aseta vaatimuksia tilinpäätöksen esittämiskielelle, esittämistavalle, esittämisvaluutalle tai joidenkin tunnuslukujen laskemiselle. Tilinpäätöksen esittämiskieli muodostaa näistä ymmärrettävästi suurimman haasteen vertailukelpoisuuden näkökulmasta. Myös tunnuslukujen vertailussa on syytä kiinnittää huomiota niiden laskentatapaan. Vielä 1990-luvun alussa IFRS-standardit sallivat monia valintoja esittämistavoissa. Tänä päivänä esittämistapoja koskevat valinnan mahdollisuudet ovat supistuneet, mutta eivät kokonaan poistuneet. Esimerkiksi Nobes ja Parker (2012, 165) luettelevat peräti 13 standardia, joissa sallitaan jonkinlaisia valintoja esittämistavan suhteen. Esimerkiksi IAS 2 -standardissa sallitaan joko painotetun keskihinnan menetelmän tai FIFO-menetelmän käyttö vaihto-omaisuuden hankintahinnan arvostusperiaatteena. Tutkijat esittävät, että tätä koskeva valinta voi aiheuttaa eroja esittämistavoissa esimerkiksi brittien ja saksalaisten

yhtiöiden välillä. Britit hyödyntävät tutkijoiden mukaan oletettavasti heille tutumpaa FIFO-menetelmää, kun taas saksalaisyhtiöt arvostavat varastonsa todennäköisemmin painotetun keskihinnan menetelmällä, johtuen menetelmän yleisyydestä Saksan omassa kirjanpitokäytännössä. (Nobes & Parker 2012, 125, 165–166). IFRS-standardien sisältämistä valinnanvapauksista ajatellaan olevan sekä hyötyä että haittaa. Toisaalta ne tekevät IFRS-raportoinnin soveltamisen yrityksille edullisemmaksi sekä mahdollistavat monessa tapauksessa oikeamman kuvan antamisen yrityksen taloudellisesta tilanteesta (Ashbaugh & Pincus 2001; Barth ym. 2008; Cairns ym. 2011). Toisaalta taas valintoja voidaan joissakin tapauksissa käyttää hyväksi esimerkiksi huonon tuloksen piilottelemiseksi (Ball 2006; Florou & Pope 2012; Ahmed ym. 2013). Se, miten IFRS-standardien valinnanvapauksia sovelletaan, riippuu pitkälti tilinpäätöksen laatijan tavoitteista ja kannustimista (Leuz 2010).

5) *Näkymättömät valinnat*

Kansainväliset tilinpäätösstandardit perustuvat tietyille periaatteille, eivätkä siten ole yksityiskohtaisia sääntöjä. Näin ollen myös standardien tulkinnoissa ilmenee eroavaisuuksia. Erilaiset tulkintatavat ovat yleisiä peräti 18 IFRS-standardin osalta. (Nobes & Parker 2012, 167-168). Osa näistä standardeista käsittelee todennäköisyyden käsitettä, jonka esimerkiksi saksalaiset kirjanpitäjät määrittelevät yhdysvaltalaisia kollegoitaan konservatiivisemmin (Doupnik & Richter 2004). Arvioperusteisia eroja aiheuttavat esimerkiksi käypää arvoa koskevat valinnat ja odotukset. Jotta omaisuuseriä voidaan arvostaa käypään arvoonsa, on niille oltava olemassa sellaiset markkinat, joilta voidaan saada vertailukelpoista hintatietoa. On kuitenkin todennäköistä, etteivät tällaiset markkinat kaikissa maissa kaikkien omaisuuserien kohdalla ole tarpeeksi toimivat luotettavan tai riippumattoman hintatiedon keräämiseksi. Näin ollen joudutaan usein turvautumaan toissijaisiin arvostusperiaatteisiin, kuten hyödyntämään käypää arvoa kuvaavia malleja tai arvioimaan omaisuuserän käypä arvo vertaamalla sitä samankaltaisen omaisuuserän käypään arvoon. Lopputulemana omaisuuserien vertailukelpoisuus kansainvälisesti voi kärsiä. (Zeff 2007).

6) *Mittaamiseen liittyvät arviointiperusteet*

Erilaisia arviointiperusteita esiintyy erityisesti poistoaikojen sekä jäännösarvon määrittelyssä. Lisäksi poistomenetelmän valinta heijastaa arvioitsijan näkemystä tuotannontekijän kulumisesta. Näihin arviointiperusteisiin vaikuttavat vallitsevat käytännöt, kansallinen verojärjestelmä kuin myös menetelmän sopivuus yhtiön tavoitteiden näkökulmasta. Esimerkiksi Saksassa on tavanomaista vauhdittaa tuotannontekijän aktivointia määrittelemällä poistoajaksi verottajan sallima minimiaika kuin myös valitsemalla poistomenetelmäksi menojäännöspoiston. (Nobes & Parker 2012, 168).

7) *IFRS-rapotoinnin siirtymävaiheeseen liittyvät haasteet*
   Joillakin IFRS-standardien siirtymävaiheen valinnoilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia yhtiöiden tilinpäätöksiin. Siirtymistä koskeva IFRS 1 -standardi sallii erilaisia valintoja ensimmäisissä IFRS-tilinpäätöksissä, joista yksi koskee goodwill-arvon käsittelyä. Kansalliset erot goodwill-arvon käsittelyssä voivat näyttäytyä IFRS-tilinpäätöksissä yhä tänäkin päivänä. (Nobes & Parker 2012, 169).
8) *Puutteet standardien täytäntöönpanon valvonnassa*
   IFRS-standardien noudattamista koskeva lainsäädäntö ja valvonta on maiden oma tehtävä, jolloin myös noudattamisen asteissa voidaan nähdä eroja maiden välillä. Useat tutkijat ova todistaneet, että standardien täytäntöönpanoa koskeva lainsäädäntö ja valvonta ovat tärkeässä roolissa niin standardien käyttöönoton onnistumisessa kuin myös vertailukelpoisten IFRS-standardien mukaisten tilinpäätösten laadinnassa (ks. Li 2010; Ball 2006; Nobes 2013; Zeff 2007; Leuz 2010; Bova & Pereira 2012; Cascino & Gassen 2015; Daske ym. 2008). Aihetta voidaan toisaalta tarkastella myös yrityksen tasolla. Daske ym. (2008) tunnistavat IFRS-standardien käyttöönottaneissa yrityksissä kaksi eri ulottuvuutta, jotka määrittelevät, miten standardeja sovelletaan tilinpäätöksissä. Sellaiset yritykset, jotka ovat ottaneet standardit käyttöön vakavissaan liittävät standardit osaksi suurempaa kokonaisstrategiaa houkutellaakseen sijoittajia läpinäkyvällä tilinpäätösinformaatiolla. Sen sijaan sellaiset yritykset, jotka ottavat standardit käyttöön vain nimellisesti, eivät todellisuudessa tee juurikaan muutoksia raportointipolitiikkaansa.

Nobesin (2011), Kvaalin ja Nobesin (2010, 2012), Stadlerin ja Nobesin (2014) sekä Lourençon ym. (2015) tutkimuksissa käytetyt menetelmät huomioivat kohdan neljä mukaiset näkyvät valinnat, eivätkä esimerkiksi johdon käyttämään harkintakykyyn tai arvioihin perustuvia valintoja (näkymättömät valinnat ja mittaamiseen perustuvat valinnat). Tutkimukset eivät myöskään selitä sitä, millainen taloudellinen merkittävyys näillä näkyvien valintojen käytännöillä on tilinpäätöksiin. Tutkijat siten ehdottavat, että myös vaikeammin mitattavissa olevia eroja ja tilinpäätösten vertailukelpoisuuteen merkittävämmin vaikuttavia tulkinnallisia ja harkinnanvaraisia ulottuvuuksia, kuten arvonalentumista, koskevia käytäntöjä olisi jatkossa syytä tutkia. (Nobes 2006, 2011; Kvaal & Nobes 2010, 2012; Stadler & Nobes 2014; Hellman ym. 2015; Lourenço ym. 2015).

Siihen, mistä erot IFRS-standardien soveltamisessa lopulta johtuvat, on olemassa useita selityksiä. Kuten edellisessä luvussa esitettiin, taloudelliset raportointikäytännöt muovautuvat useiden maakohtaisten ja yrityskohtaisten tekijöiden myötävaikutuksesta. Käytäntöihin vaikuttavat niin maan oikeusjärjestelmä, tilinpäätöksiä koskevan säännöstön täytäntöönpanoa valvovien elinten asema, markkinavoimat ja rahoitusjärjestelmä kuin myös yrityksen palkkiojärjestelmät, yrityksen omistus- ja hallintorakenne sekä liiketoiminnalliset ulottuvuudet, kuten esimerkiksi liiketoimintamalli ja toimintajakson pituus. (Choi & Meek 2015, 29–32; Nobes 1998; Ball ym. 2000; Gee ym. 2010; Zarzeski 1996; Ding ym 2005; Jaggi & Low 200; Jaafar & McLeay 2007; Leuz 2010). Lisäksi tilinpäätösten laatijoiden tarkoitusperät ja tilinpäätösten lukijoiden (tilintarkastajat, oi-

keuslaitokset, lainsäätäjät, osakkeenomistajat, poliitikot, analyytikot ja lehdistö) tarkoitusperät pysyvät varsin paikallisina (Nobes & Parker 2012, 126). Ei ole poissuljettua, etteivätkö edellä mainitut tekijät voisi kantaa myös IFRS-tilinpäätöksiin asti.

Doupnik ja Riccio (2006) sekä Doupnik ja Richter (2003, 2004) ovat tutkineet kulttuurin vaikutusta siihen, miten todennäköisyyttä arvioidaan IFRS-raportoinnin yhteydessä. Doupnikin & Riccion (2006) mukaan kulttuuri vaikuttaa laskenta-ammattilaisten tulonodotuksia koskeviin todennäköisyyksien arvioihin. Heidän tutkimuksensa mukaan Latinalaisessa Amerikassa tulonodotuksia koskevat arviot olivat konservatiivisempia verrattuna Yhdysvaltoihin. Samankaltaisiin tutkimustuloksiin päätyivät myös Doupnik ja Richter (2004), joiden mukaan saksalaiset laskenta-ammattilaiset ovat yhdysvaltalaisia kollegoitaan konservatiivisempia todennäköisyyksiä arvioidessaan. Lisäksi Doupnikin & Richterin (2003) tutkimuksen mukaan myös kielellisellä kulttuurilla on merkitystä todennäköisyyksien arviointiin saksankielisten ja englanninkielisten laskenta-ammattilaisten välillä. Yhtä kaikki, myös heidän mukaansa saksankieliset laskenta-ammattilaiset ovat varovaisempia todennäköisyyden käsitteen suhteen.

Hellman ym. (2015) tavoitteena oli selvittää, mikäli maan rahoitusmarkkinoilla, oikeusjärjestelmällä tai kulttuurilla olisi vaikutusta IFRS-standardien mukaiseen tilinpäätökseen. Tutkijat hyödyntävät tilinpäätösten vertailukelpoisuutta mittaavassa tutkimuksessaan hieman erilaista lähestymistapaa: heidän tutkimuksessaan vertailukelpoisuutta mitataan erityisesti näkymättömien valintojen suhteen. Tutkimuksessaan he vertasivat yhtiön sijaintivaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti laskettua yhtiön omaa pääomaa ja nettotuloa vastaaviin IFRS-standardien mukaisiin lukuihin. Tutkimuksen mukaan vahvojen pääomamarkkinoiden maissa, kuten Iso-Britanniassa, oma pääoma oli keskimäärin 2,5 prosenttia korkeampi kuin mitä tutkijoiden määrittelemä (mittapuuna käytetty) IFRS-standardin laskentatapa antaisi ymmärtää. Heikompien pääomamarkkinoiden maassa, esimerkiksi Italiassa, oma pääoma määriteltiin vastaavasti IFRS-standardien mukaista laskentatapaa alhaisemmaksi. Siten yhtiön sijaintivaltiolla vaikuttaisi olevan selvä yhteys omaa pääomaa koskeviin IFRS-tilinpäätöskäytäntöihin. On kuitenkin huomattava, että tutkijat perustivat tutkimuksensa vuoden 2005 tilinpäätöksiin, jolloin IFRS-standardit otettiin käyttöön Euroopan unionin alueella ensi kertaa. Ensimmäisen vuoden IFRS-standardien käyttöönottoa koskeva standardi mahdollistaa useita erilaisia valintoja laskentatapaan, mikä voi myös vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin.

Myös Yip ja Young (2012) testasivat, onko maan oikeusjärjestelmällä vaikutusta IFRS-tilinpäätösten vertailukelpoisuuteen. Tutkijat havaitsivat, että saman toimialan yrityksillä saman oikeusjärjestelmän maissa kaikki vertailukelpoisuutta kuvaavat mittarit paranivat standardien käyttöönoton myötä. Vastoin samanlaisilla yrityksillä eri oikeusjärjestelmän maissa vertailukelpoisuus ei juurikaan parantunut. Tutkimustulos osoittaa, että yrityksen liiketoimintaympäristöllä on vaikutusta tilinpäätösten vertailukelpoisuuteen. Tutkimuksen mukaan IFRS-standardien käyttöönoton myötä tilinpäätösten vertailukelpoisuus siten parantuu, mutta todennäköisemmin vain saman oikeusjärjestelmän maiden välillä.

Samoin Sicillianon (2016) tutkimuksen mukaan IFRS-standardien myötä lisääntynyt tilinpäätösten vertailukelpoisuus ei ole homogeenista eri oikeusjärjestelmien maiden välillä. Sellaisissa maissa, joissa paikalliset kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt olivat alkujaan etäämmällä IFRS-standardeista, tilinpäätösten vertailukelpoisuus parani enemmän kuin sellaisissa maissa, joissa paikalliset käytännöt olivat jo alkujaan lähellä IFRS:n mukaisia käytäntöjä.

Stadler ja Nobes (2014), Haller ja Wehrfritz (2013) sekä Jaafar ja McLeay (2007) sen sijaan pyrkivät selvittämään sekä maan että toimialan vaikutusta IFRS-standardien soveltamiseen. Kaikkien kolmen tutkimuksen mukaan maa oli suurin yksittäinen selittävä tekijä IFRS-tilinpäätöksissä esiintyneille kansainvälisille eroille. Toimialalla ei ollut Stadlerin ja Nobesin sekä Hallerin ja Wehrfritzin tutkimuksissa yhtä merkittävää vaikutusta tilinpäätösraportointiin, kuin mitä Jaafar ja McLeay osoittivat tutkimuksessaan. Stadler ja Nobes (2014) havaitsivat lisäksi, että yhtiön sijaintivaltio oli selittävänä tekijänä tilinpäätösten välillä esiintyville eroille erityisesti silloin, kun valinnalla ei ollut vaikutusta tärkeisiin liiketoimintaa kuvaaviin tunnuslukuihin. Tällaisiksi ei-tärkeisiin tunnuslukuihin vaikuttaviksi käytännöiksi tutkijat määrittelivät sen, esitetäänkö tuloslaskelmalla liikevoittoa kuvaava rivi, nettovarallisuutta kuvaava tunnusluku, mikä on taseen likviditeettijärjestys, esitetäänkö muihin laajaan tulokseen liittyvät erät erillään tuloslaskelmasta sekä se, noudattaako rahoituslaskelma suoraa vai epäsuoraa laskentakaavaa.

Muiden tutkijoiden tapaan Wehrfritz ja Haller (2014) eivät juurikaan löytäneet kansainvälisiä eroja IFRS-standardien soveltamisessa. On kuitenkin syytä huomioida, että toisin kuin muut tutkimukset, Wehrfritz ja Haller tutkivat standardien tulkintaa sekä kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä tehtyjä koskevia arvioita eivätkä eksplisiittisiä valintoja. He pyysivät saksalaisia ja brittiläisiä laskenta-ammattilaisia laatimaan tilinpäätöksiin liittyviä kirjauksia sekä tulkitsemaan ja arvioimaan tilinpäätöksiin liittyviä eriä. Vain varausten kirjaamista koskevassa käytännössä todettiin olevan eroja, sillä saksalaiset olivat tässä suhteessa brittejä konservatiivisempia. Tutkijat näin ollen olettavat, etteivät implisiittiset valinnat aiheuta eroja IFRS-raportoinnissa, vaan eroja aiheuttajat ensisijaisesti eksplisiittiset valinnat. Eksplisiittisten valintojen taustavaikuttajina tutkijat eivät näe institutionaalisia tai kulttuurillisia tekijöitä, vaan erojen taustalla näyttäisi tutkijoiden mukaan olevan erot laskenta-ammattilaisten persoonassa ja motiiveissa.

Useat tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että IFRS-standardien mukaisesti laadituissa tilinpäätöksissä on löydettävissä yhä kansainvälisiä eroja, eikä IASB:n kymmenien vuosien harmonisointityö ole näin ollen kaikilta osin tuottanut tulosta (Kvaal & Nobes 2010, 2012; Nobes 2006, 2011, 2013; Haller & Wehrfritz 2013; Stadler & Nobes 2014; Hellman ym. 2015; Lourenço ym. 2015; Forst 2014; Nobes & Stadler 2013). Erojen taustalla nähdään yleensä joko toimialakohtaiset tekijät (Jaafar & McLeay 2007; Stadler & Nobes 2014) tai maassa vallitsevat institutionaaliset tekijät, kuten oikeusjärjestelmä (Hellman ym. 2015; Nobes 2006, 2011, 2013; Kvaal & Nobes 2010, 2012; Liao ym. 2012; Forst 2014; Leuz 2010), ja kulttuurilliset tekijät (Doupnik & Riccio 2006; Doupnik & Richter 2003, 2004; Hellman ym. 2015; Schultz & Lopez 2001; Isidro & Raonic 2012). On siis selvää, että syvälle juurtuneet kansalliset kirjanpitoa- ja tilinpäätöstä koske-

vat käytännöt elävät yhä IFRS-standardien mukaan laadituissa tilinpäätöksissä. Näyttääkin siltä, että yritykset ovat taipuvaisia raportoimaan samalla tavalla, kuin mihin ne ovat tottuneet ennen IFRS-standardien käyttöönottoa (Kvaal & Nobes 2010, 2012; Haller & Wehrfritz 2013; Lourenço ym. 2015; Nobes 2011).

Täysin harmonisoitujen tilinpäätösten tavoittelu näyttää täten tutkimustiedon valossa olevan varsin naiivi ajattelumalli, sillä poliittiset ja taloudelliset tekijät kuin myös rahoitus- ja oikeusjärjestelmät vaihtelevat maiden välillä – puhumattakaan kunkin maan omista kirjanpito- ja tilinpäätöstraditioista. (Ball 2006). Näillä kaikilla ulottuvuuksilla on suoria tai epäsuoria vaikutuksia tilinpäätösten laadintaperusteisiin (Nobes 2006). Tutkijat ovat varsin yhtä mieltä siitä, että IFRS-standardien täytäntöönpanoa valvovien elinten ja kannustimien rooli on merkittävä standardien soveltamisen onnistumisessa (Ball 2006; Zeff 2007; Nobes 2013; Brown & Tarca 2005; Leuz 2010; Bova & Pereira 2012; Brown 2011; Cascino & Gassen 2015; DeFond ym. 2011; Daske ym. 2008; Li 2010).

3 TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖJEN OMINAISPIIRTEET SUOMESSA JA VENÄJÄLLÄ

3.1 Venäjän institutionaaliset ja kulttuuriset ominaispiirteet

Venäläiseen verolainsäädäntöön, oikeusjärjestelmään ja liiketoimintaympäristöön on vaikuttanut voimakkaasti maan historia, erityisesti Neuvostoliiton ja suunnitelmatalouden ajat. Vuodesta 1991 alkaen Neuvostoliiton hajoamisen myötä Venäjä on ollut siirtymätilassa suunnitelmataloudesta markkinatalouteen. Tämä siirtymävaihe on yhä maan vallitseva olotila, mikä aiheuttaa epävakautta myös liiketoimintaympäristöön jatkuvien lakimuutosten ja nopealla aikataululla voimaantulevien asetusten myötä. (Bagaeva 2010, 11). Kuten Venäjän talousasiantuntija Marshall Goldman on aikoinaan todennut, on Venäjässä varmaa ainoastaan se, että se on jatkossakin arvaamaton (Michailova 2000). Neuvostoliiton aikainen vaikutus ja ympäristön arvaamattomuus on nähtävissä myös venäläisessä kulttuurissa.

Tarve niin maan taloudellisille uudistuksille kuin myös uusien instituutioiden ja oikeuskäytäntöjen syntymiselle on olennainen liiketoimintaympäristön vakauttamiseksi. Venäjän houkuttelevista investointimahdollisuuksista huolimatta kohtaavat markkinoille pyrkivät sijoittajat erilaisia epävarmuustekijöitä esimerkiksi yritysten arvonmääritykseen liittyen. Myös maan oikeusjärjestelmän epävakaus lisää sijoittajien kokemaa epävarmuutta. Venäjän taloudellisen raportoinnin laatutekijöiden tutkiminen olisi siis tarpeen. Venäläisten tilinpäätösten ja kirjanpitokäytäntöjen tutkimus on kuitenkin yksi heikoimmin tutkituista osa-alueista laskentatoimen tutkimuskentällä. (Bagaeva 2010, 11, 26, 29).

Yksityistäminen ja siihen liittyvä yhtiöoikeudellinen lainsäädäntö ovat olleet siirtymävaiheen Venäjän keskeisimpiä kehityskohteita. Neuvostoliiton hajottua valtion yrityksiä yksityistettiin ja moderni yhitöoikeudellinen lainsäädäntö esiteltiin hallinnoimaan niiden toimintaa. Yksityistettyjen yritysten liiketoimintakulttuuri pysyi uudesta lainsäädännöstä huolimatta ennallaan. Yksityistämisellä ei onnistuttu eriyttämään venäläisyritysten johtoa ja omistusta toisistaan, eivätkä tehokkaat pääomamarkkinat päässeet näin ollen kehittymään. Päinvastoin, johdosta tuli yritysten suurimpia omistajia. (Nystén-Haarala 2001).

Näin ollen Venäjällä sekä muissa siirtymävaiheen talouksissa erilaiset liike-elämän instituutiot kuten liikepankit, rahoituslaitokset tai arvopaperipörssi, ovat joko olemattomia tai toimivat tehottomasti (Bailey 1995). Hyvä esimerkki jokseenkin tehottomasta liike-elämän instituutiosta on Venäjän arvopaperipörssi. Venäjän ensimmäinen arvopaperipörssi, RTS (*The Russian Trading System*) perustettiin vuonna 1995, jonka perään vuonna 1997 seurasi MICEX (*Moscow Interbank Currency Exchange*). Lopulta MICEX oli pitkään maan suurin osakevaihdannan sekä clearing-kauppojen markkinapaikka. (Bagaeva 2010, 29–30). Sittemmin nämä kaksi pörssiä yhdistyivät Moskovan pörssiksi, joka tunnetaan nykyään myös nimellä Moskovskaya Birža (Financial Times 2016).

Luonnonvarasektori, erityisesti kaasu- ja öljy-yhtiöt, muodostavat suurimman osan Venäjän pörssilistatuista yhtiöistä. Esimerkiksi vuonna 2006 peräti 64 % maan listatuista yhtiöistä olivat öljy- ja kaasuyhtiöitä (Lazareva, Rachinsky & Stepanov 2007). Sittemmin myös muut sektorit, kuten metalli, pankki sekä teknologiateollisuus ovat onnistuneet kasvattamaan asemaansa (Noel, Kantur, Krasnov & Rutledge 2006). Dominoivan toimialasektorin tiiviillä kytköksellä raakaöljyn hintaan on myös vaikutusta arvopaperipörssin kehittymiseen sekä yleisindeksiin. Viidestäkymmenestä suurimmasta Venäjän pörssiyhtiöstä koostuva MICEX-RTS yleisindeksi seuraa pitkälti öljyn raakahinnan kehittymistä. Esimerkiksi keväällä 2016 Kauppalehti (2016) uutisoi raakaöljyn tynnyrihinnan nousseen parissa kuukaudessa noin neljäkymmentä prosenttia vahvistaen samalla myös Venäjän pörssin yleisindeksiä.

Jokseenkin tehottomaksi Moskovan pörssin tekee paitsi sen tendenssi luonnonvarasektoriin myös kaupankäyntivolyymin alhaisuus. Esimerkiksi vuonna 2016 Moskovan pörssin osakkeiden ja bondien kaupankäyntivolyymi oli noin 3700 miljardia ruplaa, eli noin 49,9 miljardia euroa EKP:n vuoden 2016 keskikurssilla laskettuna (Moscow Exchange 2017a). Kokoonsa nähden jopa Nasdaq Helsinki pärjäsi Moskovan pörssiä paremmin, kun Helsingissä pörssin vuoden 2016 osakevaihto ylsi 120,8 miljardiin euroon. (Nasdaq Nordic 2017a).

Vuosista 2003–2004 alkaen kansainväliset osakkeiden jälkimarkkinat ovatkin houkutelleet yhä enemmän venäläisiä sijoittajia poispäin kotimarkkinoilta. Syiksi luetellaan muiden muassa korkeat transaktiokustannukset sekä korkeat kaupankäyntiriskit, jotka molemmat ovat venäläisen osakekaupan ominaispiirteitä. Vuosien 2004–2005 venäläisyhtiöiden listautumisaalto suuntautui pääasiassa kansainvälisille markkinoille, erityisesti Lontoon pörssiin. (Noel ym. 2006). Edelleen, vuosien 2010 ja 2012 välillä vain noin viidesosa venäläisyhtiöiden listautumisista tapahtui Venäjällä (The Moscow Times 2013).

Venäläisiä osakemarkkinoita jarruttavat ensisijaisesti maan oikeuskäytännöt ja sääntely koskien arvopaperikauppaa. Ennen kaikkea sijoittajansuojaa koskeva lainsäädäntö on yhä lastenkengissä. Vähemmistöosakkaiden suoja ei toimi käytännössä, koska yhtiön johto voi helposti kiertää siihen liittyvää lainsäädäntöä. (Noel ym. 2006; Nystén-Haarala 2001). Venäläisten arvopaperimarkkinoiden saattaminen kansainväliselle tasolle vaatisi lukuisia uudistuksia lainsäädäntöön, sääntelyyn sekä markkinoiden infrastruktuuriin. Uudistuksia vaadittaisiin muiden muassa sisäpiirikauppojen sekä hintamanipuloinnin sääntelyyn, johdannaiskauppojen suojaamiseen kuin myös transaktiokustannusten ja riskin laskemiseksi. Tämän hetkinen arvopaperimarkkinoita koskeva lain-

säädäntö on monin paikoin pirstaleinen koostuen useasta yksittäisestä sekä keskenään epäjohdonmukaisistakin laeista. (Noel ym. 2006).

Venäläisen oikeusjärjestelmän juuret ovat romaanis-germaanisessa säädösoikeuden perinteessä. Maan pääasiallisena oikeuslähteenä on siis kirjoitettu laki. (Orlov 2011, 2–3). Vaikkakin venäläisen oikeusjärjestelmän juuret ovat säädösoikeudessa, on Venäjän oikeusjärjestelmä varsin poikkeuksellinen muuhun maailmaan nähden. Venäläinen oikeusdoktriini on muodostunut – kuten muissakin maissa – maan sosiaalisen, poliittisen ja taloudellisen historian vuorovaikutuksessa. Sosialistisella järjestelmällä on ollut vahva vaikutus lainsäädäntöön, mikä on yhä nähtävissä. Venäläinen oikeusoppi perustuu varsinaiseen kirjoitettuun lainsäädäntöön ja erilaisiin alempiarvoisiin säädöksiin, kuten lukuisiin presidentin asetuksiin. Viittaukset oikeustraditioon tai -käytäntöön ovat olleet harvassa myös tuomioistuinkäsittelyissä. Vasta 2000-luvun alussa venäläisissä lakijulkaisuissa on alkanut esiintyä viitteitä oikeustapauksiin. Siitä huolimatta perustelut nojautuvat pääasiassa vain ja ainoastaan kirjoitettuun lakiin. (Tolonen & Torporin 2000, 18–19). Kirjoitettua lakia seurataankin yksityiskohtaisesti ja johdonmukaisesti – lakia tulkitaan niin kuin se on kirjoitettu. (Orlov 2011, 4–5).

Huolimatta siitä, että Venäjällä vallitsi suunnitelmatalous yli 70 vuoden ajan, pitävät monet venäläisistä pitkän aikavälin suunnittelua turhana. Sen sijaan varmat ja pienet askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi koetaan turvallisemmiksi. Tulevaisuuteen suuntautuneisuuden sijaan Venäjällä arvostetaan enemmän perinteitä ja historiaa. (Michailova 2000). Näkemys puoltaa myös Hofsteden ym. (2010, 255) tutkimustuloksia, joiden mukaan pitkän ja lyhyen aikavälin orientaation asteella Venäjä sijoittuu lähemmäksi pitkän aikavälin orientaatiota. Heikosti epävarmuutta sietävänä kulttuurina Venäjälle on ominaista pyrkiä ennustamaan tulevaisuutta laatimalla tarkkoja ja yksityiskohtaisia sääntöjä epävarmuuden varalle.

Kuviossa 2 on esitetty Venäjän ja Suomen indeksit Hofsteden suorittaman kulttuuriulottuvuuksia koskevan tutkimuksen mukaan. Valtaetäisyydeltään Venäjä on tutkimuksen kuudenneksi korkeimmalla sijalla ja epävarmuuden välttämisen suhteen seitsemänneksi korkeimmalla sijalla koko tutkimusaineistosta. Venäläinen yhteiskunta on siten varsin hierarkinen vallan jakautumisen suhteen. Hofsteden tutkimuksen mukaan venäläinen yhteiskunta on myös enemmän feminiininen kuin maskuliininen sekä enemmän kollektivistinen kuin individualistinen.

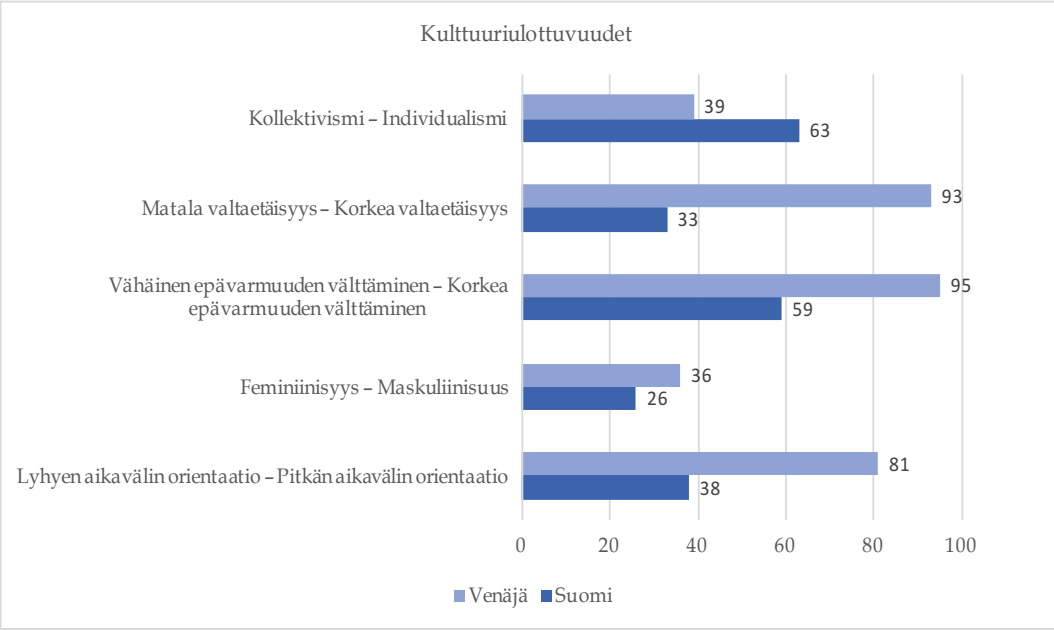

KUVIO 2 Kulttuuriulottuvuudet Suomessa ja Venäjällä[a]

Huomiot
a Lähde: Hofstede, Hofstede & Minkov 2010, 57–58, 95–97, 141–143, 192–194, 255–258.

Neuvostoajoilla, suunnitelmataloudella ja äkilliseen markkinatalouteen siirtymisellä on ollut merkittävä myötävaikutus venäläisten suhtautumiseen epävarmoihin tilanteisiin ja tulevaisuudennäkymiin. Venäjällä vallitsevia epävakaita olosuhteita saatetaan pyrkiä hillitsemään nojautumalla yksityiskohtaiseen ja kirjaimellisesti tulkittavaan lainsäädäntöön. Epävakaa liiketoimintaympäristö voi siten näyttäytyä edelleen myös maan kirjanpitoa- ja tilinpäätöksiä koskevassa lainsäädännössä. (McGee & Preobragenskaya 2005, 14; EY 2016; Combs ym. 2013). Venäläisessä tilinpäätöskäytännössä jääkin varsin vähän tilaa ammatilliselle harkinnalle (Combs ym. 2013). Tämän taustalla voi olla juuri kulttuuriset tekijät, kuten epävarmuuden välttäminen tai korkea valtaetäisyys.

3.1.1 Venäjän kansalliset tilinpäätösstandardit (PBU)

Erot venäläisten ja länsimaalaisten kirjanpitokäytäntöjen välillä juontavat juurensa jo 1700-luvulle keisarinna Katariina II hallitsijakauden aikaan. Tuolloin läntisessä Euroopassa leviävä kaksinkertainen kirjanpitokäytäntö ei juurtunut kansallismielisen tsaarittaren vuoksi venäläiseen kirjanpitokäytäntöön. Kaksinkertainen kirjanpito otettiin Venäjällä laajalti käyttöön vasta myöhemmin 1800-luvun loppupuolella. Näin ollen Venäjä jäi kirjanpitokäytäntöjen kehityksestä jälkeen peräti 350 vuotta. Neuvostoliiton aikana taloudellisen raportoinnin menetelmät olivat yhä vahvasti valtion käsissä. Monimutkaiset kirjanpitokäytännöt aiheuttivat vääristymiä tilinpäätöksiin, mikä puolestaan johti tilinpäätösten epätarkkuuteen sekä luotettavuuden heikkenemiseen. (Liberman & Eidinov 1995).

Neuvostoliitossa kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskeva lainsäädäntö valmisteltiin valtionvarainministeriössä ja tilastotiedosta vastaavassa keskushallinnossa. Tilinpäätöksen sisällön sekä esittämisjärjestyksen määräsi vuosittain maan hallitus. (Liberman & Eidinov 1995). Taloudellisen raportoinnin tehtävänä oli yksinomaan tuottaa tietoa valtiolle yrityksen suoriutumisesta tarkastelun kohteena olevalla ajanjaksolla. Koska hintataso oli ylhäältä määrätty, puuttui taloudelliselta raportoinnilta liiketaloudellinen ulottuvuus. Taloudellinen informaatio ei ollut siten tarkoitettu johdon päätöksenteon tueksi, sillä kaikki liiketoimintaa koskevat päätökset tulivat annettuna valtiolta. Myös yritystä koskevat rahoituspäätökset ja investoinnit tehtiin valtiollisissa elimissä. (Bailey 1995; Mills & Brown 1966).

Perestroikan aikaan vuoden 1980 lopulta alkaen Neuvostoliiton kirjanpitoja tilinpäätöskäytännöt lähentyivät kansainvälisiä standardeja ja ottivat vaikutteita länsimaalaisista käytännöistä (Liberman & Eidinov 1995). Suunnitelmatalouden tehottomuus valkeni erityisesti Neuvostoliiton hajottua. Siksi ulkomainen pääoma ja osaaminen oli avainasemassa talouden uudelleenjärjestelyssä. Riippuvuus ulkomaisesta rahoituksesta johti uudenlaisten laskentatoimen menetelmien omaksumiseen. Tulee kuitenkin muistaa, että Neuvostoliitto oli suljettu talousjärjestelmä. Siten myös laskentatoimen ammattilaisilta puuttui käsitys alan kehityksestä viimeisen kuudenkymmenen vuoden ajalta. Näin ollen alan asiantuntijat eivät kyenneet vastaamaan markkinatalouden vaatimuksiin taloudellisen raportoinnin osalta, kun Neuvostoliitto lopulta hajosi. (Bailey 1995).

Neuvostoliiton hajoamisesta huolimatta laskentatoimen menetelmien ja talouslainsäädännön uudistamisesta vastasi edelleen valtio. Neuvostoliiton hajottua valtiolliset instanssit eivät kyenneet uudistamaan alaa markkinatalouden tarpeita ajatellen, vaan kehittivät lainsäädäntöä edelleen pääasiallisesti omiin tarpeisiinsa, kuten esimerkiksi verotusta varten. Järjestelmät kehittyivät siis valtion tarpeisiin, mutta niiden kehittämisen kustannukset vyörytettiin yrityksille ja organisaatioille. Valtio-ohjautuvuuden seurauksena pääpaino laskentatoimen menetelmien uudistamisessa jäi muotoseikkoihin. Valtiolliset elimet kehittivät erityisesti transaktioiden dokumentointia ja virheettömyyttä sekä näiden dokumenttien säilytysvaatimuksia. Varsinaisten tilinpäätöskäytäntöjen kehittäminen jäi vähäisemmäksi, sillä oletuksena oli, että virheetön kirjanpito tuottaa myös virheettömiä tilinpäätöksiä. (Bailey 1995). Ensimmäiset säädökset esiteltiin jo vuonna 1991, joiden perustalle rakennettiin vuonna 1996 Venäjän kirjanpitolaki (*Федеральный закон о бухгалтерском учете/Federalnyi zakon o buhgalterskom utšete*) (Bagaeva 2010, 24).

Kansallisen tilinpäätösuudistuksen tarkoituksena oli vastata paitsi markkinatalouden vaatimuksiin myös tuoda venäläisiä tilinpäätöskäytäntöjä lähemmäksi IFRS-standardeja. Tavoitteena oli, että vuoteen 2000 mennessä uudistus olisi kokonaisuudessaan valmis. (Combs ym. 2013). Vuonna 1998 Venäjän hallitus hyväksyi ohjelman, jonka tarkoituksena oli harmonisoida tilinpäätöskäytäntöjä yhteneväksi samana vuonna lanseerattujen IFRS-standardien kanssa. Venäjän valtionvarainministeriön tehtäväksi muodostui maan kansallisten tilinpäätösstandardien (*Положения по бухгалтерскому учету/Položenija po*

bughalterskomu utšetu, lyh. PBU) kehittäminen, joiden tuli perustua kansainvälisten IFRS-standardien käytäntöihin. (Bagaeva 2010, 23–24).

Joulukuussa 2012 Venäjällä hyväksyttiin jälleen uusi kirjanpitoa- ja tilinpäätöstä säätelevä laki No. 402-FZ (*Федеральный закон О бухгалтерском учете от 06.12.2011 № 402-ФЗ/Federalnyi zakon o bughalterskom utšete 6.12.2011 No. 402-FZ*), joka astui voimaan 1. tammikuuta 2013. Voimassa oleva Venäjän tilinpäätöstä ja kirjanpitoa koskeva lainsäädäntö muodostuu siis pääasiassa Venäjän Federaation voimaansaattamista laeista kuin myös valtiovarainministeriön julkaisemista maan kansallisista tilinpäätösstandardeista, PBU-standardeista. (Borker 2012; EY 2016).

Venäjän tilinpäätösreformissa on ollut mukana useita valtiollisia toimielimiä aina valtionvarainministeriöstä yrittäjäjärjestöön. Ongelmaksi on muodostunut se, etteivät toimielimet lähesty tilinpäätöksiä samasta näkökulmasta. Esimerkiksi valtionvarainministeriössä nähdään, että tilinpäätösten tärkein tehtävä on tuottaa taloudellista tietoa yrityksistä valtion viranomaisille, kun taas muut organisaatiot ymmärtävät tilinpäätösten merkityksen sijoittajille. Tilinpäätöskäytäntöjen uudistuksessa ongelmana on ollut, ettei mitään mainituista toimijoista ole ylhäältä määrätty vetovastuuseen tilinpäätösreformissa. (McGee & Preobragenskaya 2005, 17). Huolimatta muista tilintarkastusta ja tilinpäätöksiä valvovista organisaatioista, on valtionvarainministeriö on pitänyt itsepintaisesti kiinni roolistaan tilinpäätöskäytäntöjä koskevien lakien ja ohjeiden kehittäjänä kuten myös IFRS-standardien kehittämistyön edistäjänä maassa (Borker 2012). Siten kehittäminen on ylhäältä alaspäin ohjautuvaa, jolloin maan hallitus ei kykene vastaamaan tarpeeksi nopeasti markkinoiden synnyttämiin tilinpäätöksiä koskeviin vaatimuksiin (McGee & Preobragenskaya 2005, 26).

Viimeisimpiä askeleita Venäjän tilinpäätösreformissa on ollut maan omien PBU-tilinpäätösstandardien harmonisointiprosessi yhteneväksi kansainvälisten tilinpäätösstandardien kanssa. Monet PBU-standardit ovatkin jo alkujaan suurelta osin pohjautuneet IFRS-standardeille, joskaan joillakin IFRS-standardeilla ei ole vertaista standardia PBU-standardeissa, eikä kaikkia PBU-standardeja ole päivitetty vastaamaan ajantasaisimpia IFRS-standardeja (EY 2016). Juuri PBU-standardien harmonisointityössä valtiovarainministeriön tilinpäätösreformin vetovastuun tehottomuus näyttäytynee parhaiten. Lisäksi maan muu kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskeva lainsäädäntö on usein ristiriidassa IFRS-standardien perusperiaatteiden kanssa, puhumattakaan maan tiukan säädösoikeusjärjestelmän soveltuvuudesta *asia ennen muotoa* -perustalle rakennettujen IFRS-standardien kanssa (Kaivola 2017). Siten jo 1990-luvulla Venäjällä alkanut tilinpäätösreformi ei ole yhäkään loppuunsaatettu (Combs ym. 2013).

3.1.2 IFRS-standardien käyttöönotto Venäjällä

Venäjän valtiovarainministeriön alkuperäisen suunnitelmaan mukaan kaikki kansainväliset tilinpäätösstandardit oli määrä käyttöönottaa maassa vuoteen 2000 mennessä. Kun tavoitteeseen ei päästy, asetettiin uudeksi määräajaksi pankeille ja pörssilistatuille yhtiöille käyttöönottaa standardit vuoteen 2004 mennessä. (McGee & Preobragenskaya 2005, 18). Myös silloinen Venäjän pääministeri Mikhail Kasyanov ilmoitti vuonna 2002, että tammikuusta 2004 alkaen

kaikkien venäläisten pankkien ja yritysten tulee noudattaa kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja tilinpäätöksiä laatiessaan. Tehtävä osoittautui haasteelliseksi huolimatta uudesta aikataulusta, sillä kaikkia standardeja ei ollut yhäkään käännetty venäjän kielelle eivätkä standardit olleet siten tuttuja venäläisille laskentatoimen ammattilaisille. Lisäksi Venäjän kansalliset tilinpäätösstandardit poikkesivat yhä merkittävästi kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista, mikä osaltaan oli lisäämään IFRS-standardien täydellisen implementoinnin haasteellisuutta. (McGee & Preobragenskaya 2005, 7).

Pääministeri Kasyanovin kunnianhimoiset tavoitteet osoittautuivat ennalta-arvatenkin lähes mahdottomiksi. Siten vuonna 2004 Venäjän valtionvarainministeriö löyhensi asetettuja tavoitteita ja linjasi uudeksi tavoitteeksi tilinpäätösten laadun parantamisen, tilintarkastusta koskevan lainsäädännön kehittämisen, laskentatoimen ja tilintarkastajien ammattitaidon kohentamisen sekä tarvittavan infrastruktuurin kehittämisen IFRS-standardien käyttöönottoa varten aikavälille 2004–2010 (Bagaeva 2010, 24). Samana vuonna ministeriö julkaisi luonnoksen uudesta laista, joka vaatisi pörssilistattuja yhtiöitä seuraamaan IFRS-standardeja tilinpäätösraportoinnissaan (Borker 2012 [Gethin 2006]). Ensimmäiset todelliset merkit IFRS-standardien implementoinnista Venäjän lainsäädäntöön nousivat pintaan toukokuussa 2010, kun uusi konsernitilinpäätöksiä koskeva laki vahvistettiin. Lain mukaan kaikkien konserniyhtiöiden tulisi vuodesta 2012 alkaen noudattaa IFRS-tilinpäätösstandardeja tilinpäätöksessään. (Borker 2012; EY 2016).

Aikataulu standardeihin siirtymisessä oli tiukka. Uusi konsernitilinpäätöslaki tuli voimaan jo saman vuoden elokuussa, mutta tarkkaa aikarajaa lain täytäntöönpanoon ei asetettu. (Borker 2012). Sen sijaan helmikuussa 2011 presidentti Vladimir Putin vahvisti uuden asetuksen, joka vaati kokoamaan valtionvarainministeriön hyväksymän asiantuntijaryhmän saattamaan kansainväliset tilinpäätösstandardit käyttöönotettavaksi maassa venäjänkielellä. Aikaa käännöstyölle sekä käytännön järjestelyille annettiin vain 40 päivää. (Government of the Russian Federation resolution No. 107/25.2.2011). Huhtikuussa 2011 IFRS Foundation lopulta hyväksyi standardien käännökset (The Accountant 2011), joskin useat asiantuntijat ovat myöhemmin havainneet käännöksissä lukuisia puutteita (McGee & Preobragenskaya 2005, 15).

Venäläiset pörssiyhtiöt siirtyivät lopulta noudattamaan IFRS-standardeja taloudellisessa raportoinnissaan tammikuusta 2012 alkaen (The Accountant 2011). Uudesta laista huolimatta maassa toimivia yrityksiä velvoitetaan yhä edelleen laatimaan tilinpäätös venäjän kielellä. Lisäksi esittämisvaluuttana tulee käyttää Venäjän ruplaa ja raportointikauden tulee noudattaa kalenterivuotta. IFRS-standardit sen sijaan sallivat kielen, raportointivaluutan ja tilikauden harkinnanvaraisen valitsemisen. Täten venäläiset pörssiyhtiöt joutuvat käytännössä laatimaan erillisen tilinpäätöksen maan kansallisia PBU-standardeja noudattaen. (EY 2016; Generalova, Soboleva & Sokolova 2016).

3.1.3 Venäläinen tilinpäätöskäytäntö

Kuten aiemmin on todettu, Neuvostoliitossa kirjanpito palveli ensisijaisesti valtiollisen valvonnan ja suunnittelun työkaluna ja kirjanpitokäytännöt noudatti-

vat muotoa yli asian (Horwitz 1963). Vaikka käytännöt ovat sittemmin muuttuneet, on yksittäisten ihmisten asenne muuttunut hitaammin. Onnistuneen kansainvälisten tilinpäätösstandardien implementointiprosessin edellytyksenä on kuitenkin maan koulutuksen ja ammatillisen ohjauksen kehittyminen siten, että painotus kirjanpidon muodollisuudesta siirtyy kohti ammatillista harkintakykyä ja asiapainotusta (Borker 2012).

Venäjän veroviranomaisten tiukat vaatimukset kirjanpidon sisältöjen suhteen ovat vaikuttaneet voimakkaasti maan käytäntöihin koskien taloudellista raportointia. Ensisijaisesti yritysten tilinpäätöstietoja maassa hyödyntävätkin valtio ja veroviranomaiset (Deloitte 2009). Veroviranomaisten vaikutus tilinpäätöskäytäntöihin ja laskentatoimen ammattilaisten asenteisiin on näkyvissä yhä tänäkin päivänä. Rozhnovan (2010) tutkimuksen mukaan jopa 93 % venäläisistä laskenta-ammattilaisista koki, että tilinpäätös laaditaan ensisijaisesti veroviranomaisia varten. Myös Combs ym. (2013) tutkimuksessa suurin osa vastaajista nimesi tilinpäätösten ensisijaiseksi laatimisperusteeksi veroraportoinnin.

IFRS-standardien mukaisen kattavan ja läpinäkyvän taloudellisen tiedon tarjoaminen on venäläisille vierasta. Venäläiset laskentatoimen ammattilaiset ovat usein vastahakoisia jakamaan yhtiön taloudellista tietoa ulkopuolisille. (Rozhnova 2010; Combs ym. 2013; McGee & Preobragenskaya 2005, 14) Tärkeimpänä syinä pidetään pelkoa siitä, että tällaisen tiedon jakaminen paljastaa liiaksi arkaluontoista tietoa kilpailijoille. Venäläiselle tilinpäätöskäytännölle on päinvastoin ominaista sisällyttää paljon, mutta vähämerkityksistä tietoa tilinpäätökseen (McGee & Preobragenskaya 2005, 26). Tutkimusten mukaan venäläiset tilinpäätösten laatijat eivät myöskään ymmärrä, millainen tieto potentiaalisille sijoittajille olisi kiinnostavaa. Lisäksi he kokevat, etteivät tilinpäätökset ole ylipäätään hyödyllisiä ulkopuolisille, eikä myöskään yritys itse hyödy tilinpäätöstietojen julkistamisesta. (Combs ym. 2013; Rozhnova 2010). McGeen ja Preobragenskayan (2005, 14) mukaan ei olekaan liioiteltua väittää, että venäläiset yhtiöt laativat tilinpäätöksensä joko noudattaen IFRS-standardeja tai U.S. GAAP:ia vain ulkoisista syistä, esimerkiksi ulkomaiseen pörssiin listautumisen myötä.

Yksi ominaispiirteistä venäläisessä laskentatoimen kulttuurissa on ajattelutapa, joka ei kannusta itsenäisiin päätöksiin. Ajattelutavan piiriin ei siten kuulu ammatillisen harkinnan hyödyntäminen. Sen sijaan vastauksia haetaan säännöistä, säädöksistä ja laeista. IFRS-standardien mukainen tilinpäätösten laadinta vaatii melko runsaasti ammatillista harkintaa, jolloin venäläiset laskenta-ammattilaiset IFRS-standardien mukaista tilinpäätöstä laatiessaan tukeutuvat usein muuhun lainsäädäntöön itsenäisen ajattelun sijaan. (McGee & Preobragenskaya 2005, 17; Combs ym. 2013; Rozhnova 2010). Suurin osa ammattilaisista pitää selkeitä sääntöjä ja ohjeita parempina kuin sellaisia, jotka mahdollistavat valintojen tekemisen oikean ja riittävän kuvan aikaansaamiseksi (Combs ym. 2013).

Venäläisen käsityksen mukaan oikea ja riittävä kuva muodostuukin noudattamalla yksiselitteisesti Venäjän tilinpäätöksiä koskevaa lainsäädäntöä (Combs ym. 2013; Rozhnova 2010). Toisaalta tilinpäätösinformaatioon ei usein luoteta. Rozhnovan (2010) tutkimuksessa yli puolet vastaajista koki, ettei tilinpäätös anna oikeaa kuvaa heidän edustamansa yrityksen taloudellisesta tilan-

teesta. Jopa 71 % vastaajista oli lisäksi sitä mieltä, etteivät muidenkaan yritysten tilinpäätökset anna oikeaa ja riittävää kuvaa yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Tilinpäätöksiä koskevan epäluottamuksen syiksi lueteltiin muiden muassa epäselvä ja toimintaan soveltumaton lainsäädäntö, toistuvat muutokset lainsäädännössä sekä tahallinen virheellinen esitystapa tilinpäätöksissä. Toisaalta myös lainsäädännön epäselvyys ja laskentatoimen ammattilaisten osaamattomuus vaikeuttavat tilinpäätösten laadintaa oikean ja riittävän kuvan mukaisesti. Yli 90 % laskentatoimen ammattilaisista koki PBU-standardit vaikeaksi ymmärtää ja soveltaa. Epäselvyyttä aiheuttaa erityisesti ristiriidat PBU-standardien sekä muun tilinpäätöksiä koskevan sääntelyn välillä. (Rozhnova 2010; Combs ym. 2013).

Venäläiset laskentatoimen ammattilaiset eivät myöskään usko kansainvälisten tilinpäätösstandardien täydellisen käyttöönoton onnistuvan Venäjällä, vaikka venäläisiä käännöksiä IFRS-standardeista paranneltaisiinkin. Laskentaammattilaisten mukaan venäläinen ajattelutapa sekä kulttuuri poikkeavat niin merkittävästi länsimaalaisesta, ettei myöskään venäläinen tulkinta kansainvälisistä standardeista ole yhtenevä muun maailman kanssa. Eräs syy tulkinnallisille eroille lienee terminologian määritelmäeroissa IFRS-standardien sekä Venäjän lainsäädännön välillä. Asenteiden on kuitenkin havaittu muuttuvan vuosituhannen vaihteen jälkeen. On ymmärretty, että tilinpäätösten tarkoituksena on tuottaa informaatiota ensisijaisesti osakkeenomistajille, ei veronviranomaisille. Muutos ei kuitenkaan ole levinnyt vielä pieniin yrityksiin. Pienet yritykset valmistavat tilinpäätöksensä yhä veroviranomaisia varten. (McGee & Preobragenskaya 2005, 15, 23). Ihmisten asenteet muuttuvat siis lainsäädäntöä ja ohjeita hitaammin. Onnistuneen IFRS-harmonisointiprosessin saavuttamiseksi Venäjän tulisi näin ollen kiinnittää huomiota myös alan ammatilliseen koulutuksen kehittämiseen (Borker 2012).

3.1.4 IFRS-standardien ja PBU-standardien eroavaisuuksia

Vuodesta 2012 alkaen venäläisten konserniyritysten on tullut noudattaa tilinpäätöksissään IFRS-standardeja. Kuten todettu, kansallinen laki kuitenkin vaatii venäläisyritysten tilinpäätösten esittämistä venäjän kielellä, Venäjän valuutassa sekä tilikauden tulee noudattaa kalenterivuotta. Sen sijaan IFRS-standardit sallivat yritykselle valinnanvapauden kirjausvaluutan ja tilikauden suhteen. Näin ollen venäläisyritykset joutuvat todellisuudessa laatimaan erillisen konsernitilinpäätöksen PBU-standardien mukaisesti. (EY 2016; Generalova ym. 2016).

On huomattava, että vaikka Venäjällä kaikki IFRS-standardit on otettu käyttöön, voivat yritykset käytännössä noudattaa myös vanhaa versiota standardeista (McGee & Preobragenskaya 2005, 19). Erot johtuvat muiden muassa siitä, etteivät IFRS-standardeja noudattavat venäläiset konserniyhtiöt voi ottaa käyttöönsä uusia IFRS-standardeja ennen kuin ne on hyväksytty käytettäväksi Venäjällä (EY 2016). Standardien hyväksymismenetelmä on siten vastaava kuin Euroopan unionin alueella.

Venäjän tilinpäätöslain No. 402-FZ mukaan tilinpäätöksen rakenne koostuu taseesta ja tuloslaskelmasta, rahoituslaskelmasta sekä niiden liitetiedoista. Poiketen IFRS-standardeista, maan tilinpäätöslain mukaan taseesta on esitettä-

vä vertailutiedot kahdelta aiemmalta tilikaudelta yhden sijaan. Oman pääoman muutokset tulee PBU-standardien mukaan esittää taseen liitetiedoissa (EY 2016), kun taas IFRS-standardit vaativat tästä erillisen laskelman tuloslaskelman, taseen ja rahavirtalaskelman yhteydessä (Halonen ym. 2013, 23).

IFRS-standardien tapaan myös Venäjällä noudatetaan suoriteperusteista kirjaustapaa. Poikkeuksen muodostaa rahavirtalaskelma, joka esitetään maksuperusteisesti. Venäjän lainsäädäntö vaatii kuitenkin erien dokumentointia ennalta määrätyn muotoisesti, jotta kirjaus voidaan suorittaa. Näin ollen PBU-standardien mukaisessa raportoinnissa esimerkiksi luottotappioiden, arvonalentumisten, poistojen tai goodwill-arvon kirjaaminen suoriteperusteisesti on haasteellista ilman asianmukaista dokumentaatiota (Charron & Young 2014; Kaivola 2017).

PBU-standardit eroavat myös monin muin merkittävin osin IFRS-standardeista. Kun kansainvälisissä standardeissa monet tilinpäätöserät arvostetaan käypään arvoon, arvostetaan ne PBU-standardien mukaan pääasiassa alkuperäiseen hankintahintaansa (Borker 2012; Generalova ym. 2016). Markkinatalouden nuoren iän vuoksi käyvän arvon käsite Venäjällä on varsin uusi. Käypään arvoon arvostetaan lähinnä yrityksen sijoitusvarallisuus. Muut erät arvostetaan perinteisesti hankintamenoonsa ja arvonalentumiskirjauksia sallitaan vain rajallisesti. (Garanina & Kormiltseva 2013). Combs ym. (2013) tutkimuksen mukaan jopa 60 % venäläisistä laskentatoimen ammattilaisista koki, että kirjanpitoarvo on luotettavampi arvostusmenetelmä, sillä se on dokumentoitu sekä objektiivinen. Sen sijaan käypään arvoon arvostus koettiin liian subjektiiviseksi sekä epävakaaksi.

Yksi suurimmista eroista IFRS-standardien ja PBU-standardien välillä on se, etteivät PBU-standardit sisällä ohjeita arvonalentumisista. IFRS-standardit vaativat myös tarkempaa tietoa varojen arvostusperiaatteista. (McGee & Preobragenskaya 2005, 28; Borker 2012; Garanina & Kormiltseva 2013). Venäjän tilinpäätösstandardit eivät siis määrää, miten pysyvien vastaavien arvonalentumista tai eliniältään määrittelemätöntä aineetonta omaisuutta koskeva arviointi tulee suorittaa. PBU-standardissa 14/2007 (*eng. Accounting for Intangible Assets)* sekä 24/2011 (*eng. Accounting for Exploration of Natural Resources)* vain viitataan IFRS-standardien mukaiseen arviointikäytäntöön. Kuten IFRS-standardeissa, myös PBU-standardeissa määrätään tukeutumaan verrokkitapauksiin sellaisissa eritystilanteissa, joissa kirjaustavasta ei ole vielä muodostunut lainsäädäntöä. (EY, 2016). Lisäksi luottotappiovaraukset ovat käytännössä venäläisissä tilinpäätöksissä olemattomia (Borker 2012; Generalova ym. 2016).

Moni eroista PBU-standardien ja IFRS-standardien välillä johtuu siitä, että PBU-standardien mukaisella tilinpäätöksellä pyritään vastaamaan myös veroviranomaisten vaatimuksiin. Täten arvostusperiaatteet noudattavat yhä usein veroviranomaisten vaatimuksia esimerkiksi poistoperiaatteiden ja poistoaikojen suhteen (Borker 2012; McGee & Preobragenskaya 2005, 28; Garanina & Kormiltseva 2013). Näiden erojen lisäksi PBU-standardit eivät ohjeista lainkaan konsernitilinpäätöksistä tai liiketoimintojen yhdistämisestä, rahoitusinstrumenteista, työsuhde-etuuksista tai eläkejärjestelyistä (EY 2016). PBU-standardit eivät myöskään sisällä säädöksiä hyperinflaation tilanteessa (McGee & Preobragenskaya 2005, 28).

Huolimatta edellä mainituista eroista, yleisen Venäjällä vallitsevan käsityksen mukaan maan kansalliset tilinpäätösstandardit ovat yhtenevät IFRS-standardien kanssa. Venäläisten yleiseen käsitykseen standardien yhtenäisyydestä vaikuttaa se, että suurin osa PBU-standardeista perustuu IFRS-standardeille, vaikka todellisuudessa eroja on runsaasti aina tilinpäätösten perusperiaatteista lähtien. IFRS-standardien perusperiaatteena on asia ennen muotoa -periaate, kun taas PBU-standardien mukaan laaditut tilinpäätökset noudattavat tiukasti ennalta määrättyä muotoa. Teoriassa asia ennen muotoa – periaate esiintyy PBU-standardeissa (PBU 1/2008), joskin käytännössä muu kirjanpitoa koskeva lainsäädäntö ei täysin tue periaatteen toteutumista. PBU-standardit muodostuvatkin yleisen ohjeistuksen sijaan yksityiskohtaisiin sääntöihin ja vaatimuksiin, toisin kuin IFRS-standardit. (McGee & Preobragenskaya 2005, 14, 28; EY 2016; Garanina & Kormiltseva 2013; Generalova ym. 2016; Kaivola 2017)

Standardien väliset perustavanlaatuiset näkemyserot liittyvät siihen, kenelle tilinpäätösinformaatio on ensisijaisesti suunnattu. Erilaisilla ryhmillä on erilaiset tarpeet ja vaatimukset raportoinnille. Venäläiset laativat tilinpäätöksensä ensisijaisesti veronviranomaiselle, kun taas IFRS-raportoinnin kohdeyleisönä ovat sijoittajat sekä rahoittajat. (Garanina & Kormiltseva 2013; Deloitte 2009; Rozhnova 2010; Combs ym. 2013). Aggressiivisen verosuunnittelun myötä myös tilinpäätösten informaatioarvo, toisin sanoen tilinpäätösten laatu, voi kärsiä (Goncharov & Zimmermann 2006). Garanina ja Kormiltseva (2013) huomauttavat, että sekä IFRS-standardit että PBU-standardit mahdollistavat tilinpäätössuunnittelun, joskin johtaen usein päinvastaisiin lopputuloksiin. PBU-standardeja noudattavat venäläisyritykset pyrkivät todennäköisesti ilmoittamaan matalampaa tulosta kuin IFRS-standardeja noudattavat yritykset, sillä venäläisyritysten tavoitteena on mahdollistaa yritykselle edullisempi verokohtelu. Sen sijaan IFRS-standardeja noudattavien ja kansainvälisistä markkinoista riippuvaisten yhtiöiden tavoitteena on houkutella sijoittajia. Täten tällaiset yhtiöt pyrkivät todennäköisesti raportoimaan korkeampia voittoja.

Huolimatta jatkuvasta harmonisointityöstä, IFRS-standardien ja PBU-standardien välillä vallitsee yhä eroavaisuuksia. Erojen taustalla vaikuttavat anglosaksisten maiden, joissa myös IFRS-standardit ovat syntyneet, ja Venäjän välillä vallitsevat erot historiassa, oikeuskäytännöissä sekä kulttuurissa. (Combs ym. 2013; Garanina & Kormiltseva 2013). Erityisesti kulttuurierot synnyttävät perustavanlaatuisia eroja taloudellista raportointia koskevissa asenteissa ja käytännöissä. Venäjän kulttuurillisina ominaispiirteinä lakisääteisyyden arvostaminen yli ammatillisen harkinnan, yhtenäisten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen arvostaminen, konservatismi sekä salassapito heijastuvat maan tilinpäätöskäytäntöihin. (Combs ym. 2013).

3.2 Suomen kulttuuriset ja institutionaaliset ominaispiirteet

Suomi on osana Skandinaviaa luokiteltu perinteisesti skandinaaviseen säädösoikeusjärjestelmään, joka asettuu tapaoikeuden ja mannereurooppalaisen sää-

dösoikeuden välimaastoon (La Porta ym. 1998). Ei sovi unohtaa, että Suomi Euroopan unionin jäsenvaltiona kuuluu myös EU-oikeuden piiriin. EU-oikeudella onkin oma asemansa oikeusjärjestelmien jaottelussa. EU-oikeutta voidaan pitää omana erityisenä oikeusjärjestelmänään, sillä se muodostuu osin ylikansallisesta oikeudesta ja osin päällekkäisistä kansallisista oikeusjärjestyksistä. Euroopan unionin perustajavaltiot kuuluivat romaanis-germaaniseen säädösoikeusjärjestelmään, jolla on oma vaikutuksensa oikeusjärjestyksen muodostumiseen. Toisaalta Iso-Britannian liityttyä yhteisöön tuli EU-oikeuteen myös tapaoikeusjärjestelmän piirteitä. EU-oikeus ja kansallinen oikeus muodostavat yhdessä jäsenvaltiossa noudatettavan normijärjestelmän, jossa järjestelmät ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Enää niitä ei siten katsota toisiinsa hierarkkisessa suhteessa oleviksi järjestelmiksi, vaikka EU-oikeudella on etusija jäsenvaltioiden kansalliseen oikeuteen nähden EU:n toimivaltaan kuuluvissa kysymyksissä. (Karttunen, Laasanen, Sippel, Uitto, Valtonen 2015, 34, 57–58).

Kuten Venäjän, myös Suomen oikeusjärjestelmän keskeisimpänä oikeuslähteenä on kirjoitettu laki, joskin Suomessa myös oikeuskäytännöllä on merkittävä rooli oikeuslähteenä. Suomalaiseen oikeuskäytäntöön luetaan ensisijaisesti korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätökset. Myös Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisut on huomioitava oikeuslähteenä, mikäli ratkaistavana on EU-oikeuden alaan liittyvä asia. Eurooppaoikeuden tasolla oikeuskäytännöllä on huomattavasti tärkeämpi asema oikeuslähteenä, kuin mitä on Suomessa kansallisella tasolla. Vastoin kuin Venäjällä, Suomessa laintulkinta ei perustu kirjaimelliseen tulkintatapaan. Sen sijaan lakia tulkitaan oikeuskirjallisuudessa esitettyjen laintulkintanäkemysten avulla kuin myös aiempiin ylimpien tuomioistuinten päätöksiin nojautuen. (Karttunen ym. 2015, 36–37, 46).

Yritysten rahoitusrakenteen perustan muodostaa Suomessa sekä muualla Euroopassa pankkilainat. Yritysrahoituksen suurimpia viimeaikaisia muutoksia on kuitenkin ollut suoraan markkinoilta hankitun rahoituksen osuuden kasvaminen. Erityisesti suuret yritykset ovat laskeneet liikkeeseen yhä enemmän joukkolainoja. (Suomen Pankki 2013). Suomessa myös erilaisten valtiontukien osuus on ollut merkittävä. Esimerkiksi Suomessa myönnettiin lähes kaksinkertainen määrä valtiontukia verrattuna muiden EU-maiden keskiarvoon vuonna 2012 (Louhivuori 2014). Myös Suomen arvopaperipörssin toiminta on varsin elinvoimaista. Nasdaq Helsingin markkinaosuus kaupankäynnin kohteena olevien osakkeiden pörssikaupasta oli joulukuussa 2016 liki 67 prosenttia, kun ulkomaisten markkinapaikkojen osuus kaupankäynnistä oli reilu 30 % (Nasdaq Nordic 2017a).

Suomen ja Venäjän kulttuuriulottuvuuksia kuvaavasta kuviosta 2 voidaan havaita, että suurimmat kulttuurierot Suomen ja Venäjän välillä koskevat valtaetäisyyttä. Suomessa on Hofsteden tutkimuksen mukaan varsin matala valtaetäisyys sekä lyhyt aikajänne verrattuna Venäjään. Lisäksi Suomessa siedetään epävarmuutta venäläisiä paremmin. Kaiken kaikkiaan Suomi sijoittuu kulttuuriulottuvuuksia kuvaavissa indekseissä pääosin ääripäiden välimaastoon. Selkeämmin asteikon toiseen ääripäähän asettuu vain individualistisuutta kuvaava ulottuvuus.

Hofsteden ym. (2010, 93) olettama siitä, että individualistiset kulttuurit ovat usein rikkaampia, näyttää pitävän paikkansa Suomen osalta ainakin siinä tapauksessa, kun vertaamme taulukossa 1 esitettyä kollektivistisemman Venäjän asukaskohtaista bruttokansantuloa Suomen vastaavaan. Hofsteden 80-luvulla kehittämät kulttuuriulottuvuudet taipuvatkin kuvaamaan suomalaista liiketoimintaympäristöä melko vakuuttavasti. Yrityksissä ja organisaatioissa, kuin myös politiikassa, valtaetäisyys on verrattain matala. Feminiininen ulottuvuus Suomessa näyttäytynee erilaisten valtiollisten yritystukien ja -palveluiden suuressa määrässä. Sen sijaan erilaisten ammatillisten järjestöjen toimittamien ohjeistusten asema oikeuslähteenä viestinee vahvasta individualismista ja Grayn (1988) ammatillisen harkinnan arvostuksesta. Kaiken kaikkiaan Suomalainen poliittinen ja liiketoiminnallinen ympäristö on historiallisesti varsin vakaata. Vakaa liiketoimintaympäristö on vaikuttanut myös tilinpäätöksiä koskevan käytännön kehittymiseen.

3.2.1 Suomen kansalliset tilinpäätösstandardit (FAS)

Taloudellisen raportoinnin menetelmät ovat kehittyneissä markkinoissa syntyneet ennen kaikkea yritysten tarpeisiin. Yleisesti ottaen taloudellisen raportoinnin menetelmät markkinatalouksissa ovat kehittyneet vakaissa olosuhteissa erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. Kuitenkin liiketoimien kehittyessä ja monimutkaistuessa myös raportointimenetelmien on mukauduttava uusiin vaatimuksiin. (Bailey 1995).

Kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskevat käytännöt kehittyvät kuitenkin aina tietyssä poliittisessa, maantieteellisessä, sosiaalisessa ja kulttuurillisessa ympäristössään (Pajunen 2005). Suomessa valtiohallinnon ohjaus raportointikäytännöissä on ollut vahvaa, erityisesti ensimmäisen ja toisen kirjanpitolain asettamisen aikaan, kun Suomen historiassa on koettu kriittisiä aikoja ensin itsenäistymisen ja myöhemmin sotien jälkeen (Virtanen 2009).

Kirjanpitolaki ja -asetus säätelevät suomalaista kirjanpitokäytäntöä (Järvenpää 1996). Kirjanpitoasetus täydentää kirjanpitolakia yksityiskohtaisemmilla taloudellisen raportoinnin sisältöön ja muotoon liittyvillä säädöksillä. Myös muut lait, kuten osakeyhtiölaki (624/2006), sisältävät viitteitä raportointiin liittyen (Järvenpää 1996). Suomen kirjanpitolaki ei ole järin yksityiskohtainen. Sen sijaan erilaiset yhdistykset, organisaatiot ja valtiolliset elimet tarjoavat tarkempia ohjeistuksia kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin. Tärkeitä lausuntoja antaa esimerkiksi kirjanpitolautakunta, joka on perustettu kolmannen kirjanpitolain yhteydessä vuonna 1973. (Virtanen 2009).

Suomalaisen kirjanpidon kehityksen voidaan katsoa alkaneen vuodesta 1862, jolloin julkaistiin ensimmäinen suomenkielinen kirjanpidon oppikirja (Virtanen 2007, 10; Virtanen 2004, 2009). Myöhemmin Suomen itsenäistyttyä ryhdyttiin kehittämään Suomen ensimmäistä kirjanpitolakia, joka julkaistiin vuonna 1925. Ensimmäisessä kirjanpitolaissa kirjanpito säädettiin Suomessa pakolliseksi. Lain mukaan kirjanpidossa tuli noudattaa hyvää kauppiastapaa sekä yleisiä kirjanpidon periaatteita. Laki sisälsi sääntöjä muiden muassa kirjanpitovelvollisuudesta, arvostuksesta ja jaksottamisesta sekä tilinpäätöksistä. Varovaisuuden periaate oli tärkein kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskeva periaate.

(Virtanen 2004; 2009; Virtanen, 2007, 9). Ensimmäiset suomalaiset tilinpäätökset valmistettiin kauppiaiden omiin tarpeisiin ja kirjanpito- ja tilinpäätösinformaatio tarjosi ennen kaikkea tietoa yrityksen varallisuudesta (Virtanen 2004, 2009). Vaikka omaisuuden laskenta oli ensimmäisen kirjanpitolain aikaan kirjanpidon tärkein tehtävä, seurattiin sen avulla myös yrityksen tilikauden tulosta (Virtanen 2007, 46).

Jo vuonna 1928 ensimmäistä kirjanpitolakia täydennettiin säädöksellä, jonka mukaan tilinpäätöksistä tulisi julkisia tietyin edellytyksin. Julkistaminen teki yritysten tilinpäätöksistä avointa informaatiota, josta tuli sittemmin myös yksi kirjanpidon tehtävistä. Näin ollen tilinpäätöstä ei enää valmisteltu vain ja ainoastaan omistajaa varten, vaan myös osakkaat, lainanantajat sekä viranomaiset tunnistettiin tilinpäätösinformaation kuluttajiksi. (Virtanen 2004; Virtanen 2007, 51; Näsi & Näsi 1997).

Seuraavat muutokset Suomen kirjanpitolakiin kirjatiin 1945, jolloin sotaolot aiheuttivat muutospaineita lainsäädäntöön. Niukoissa olosuhteissa myös uusi kirjanpitolaki muodostui entistä yksityiskohtaisemmaksi. (Virtanen 2007, 9; Virtanen 2009). Uuden lain myötä suomalaisyritysten tilinpäätökset noudattivat ensi kertaa yhtenäistä muotoa ja sisältöä, ollen täten vertailukelpoisempia keskenään (Näsi & Näsi 1997). Ensimmäisen kirjanpitolain mukaan varallisuus tuli arvostaa joko hankintahintaan tai markkinahintaan, kuitenkin alhaisimman arvon mukaan. Poikkeuksena oli arvopaperit, jotka arvostettiin käypään arvoon. (Virtanen 2004). Uuden lain puitteissa muiden muassa arvopapereiden arvostus muuttui hankintahintaperusteiseksi ja poistoja tuli tehdä jatkossa suunnitelman mukaan (Virtanen 2009). Vuoden 1945 asetettuun kirjanpitolakiin sisältyi myös kirjanpitoasetus, jossa esitettiin yksityiskohtaiset tulostase- ja omaisuustasekaavat. Näiden tehtävänä oli lisätä kirjanpidon vertailukelpoisuutta ja ymmärrettävyyttä. (Virtanen 2007, 58, 61).

Rahoitusmarkkinoiden toimimattomuus, pääomien liikkumattomuus, yritysten velkaantuneisuus ja oman pääoman vähäisyys sekä osakesäästämisen puutteelliset mahdollisuudet ohjasivat tarvetta jälleen uudelle kirjanpitolaille. Professori Martti Saarion esittämä meno-tuloperiaate vastasi uusiin kirjanpidon tarpeisiin. Omaisuuslaskennan sijaan kirjanpidon tehtäväksi muodostui tuloslaskenta. Teorian perusperiaatteita olivat varovaisuuden periaate, hankintamenon käyttäminen arvostusperusteena kuin myös verotuksen vahva linkitys tilinpäätökseen. Uuden kirjanpitolain tavoitteina oli informaation vertailtavuus ja yksiselitteisyys sekä luotettavuus. Tilinpäätösinformaation käyttäjiksi määriteltiin oman ja vieraan pääoman ehtoiset sijoittajat, yrityksen työntekijät, hallintoviranomaiset, julkinen valta, tutkijat sekä järjestöt. (Virtanen 2007, 72–73, 76, 84). Meno-tuloteorian avulla myös kirjanpitolainsäädäntö sekä verotus kytkettiin toisiinsa. Tämän myötä myös tilinpäätöksen yhdeksi laatimisperusteiksi muodostui raportointi veronviranomaiselle. (Järvenpää 1996; Virtanen, 2007, 83).

Muutamia vuosia vuoden 1973 julkaistun kirjanpitolain jälkeen liikeelämän globalisoituminen paineisti myös suomalaista kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöä yhä kansainvälisemmäksi (Pirinen 2005; Järvenpää 1996). Neuvostoliiton hajoaminen käänsi Suomen poliittisen suuntautumisen voimakkaammin kohti länsieurooppalaista mallia (Pirinen 2005). 1980-luvun puolivälissä joukko

suomalaisia tilintarkastajia ja suuryritysten johtajia kritisoivat suomalaista raportointikäytäntöä ja –lainsäädäntöä niiden veropainotteisuuden vuoksi. Kriitikoiden mukaan veropainotuksen vuoksi tilipäätökset eivät antaneet oikeaa ja riittävää kuvaa yritysten taloudellisesta tilanteesta. Tämä näkyi muiden muassa voimakkaana tilinpäätössuunnitteluna ja tuloksentasauksellisina keinoina. Myös joustavat poistomenetelmät saivat kritiikkiä osakseen. (Pajunen 2005; Pirinen 2005). Kritiikki kuultiin ja uutta kirjanpitolakia suunnittelemaan koottiin työryhmä vuonna 1989. Kansainvälisiä IAS-standardeja pidettiin uudistuksen viitekehyksenä, mutta Euroopan unionin neljännen ja seitsemännen direktiivin julkistuksen myötä näiden direktiivien vaatimuksiin vastaaminen siirtyi johtamaan kirjanpitolain uudistusta (Pirinen 2005).

Lopulta vuoden 1992 uusi kirjanpitolaki sisälsi piirteitä sekä kansainvälisistä että kansallisista raportointikäytännöistä (Pajunen 2005). Euroopan unionin neljännellä ja seitsemännellä direktiivillä oli voimakas vaikutus lakiin, sillä Suomi tavoitteli jäsenyyttä Euroopan unionissa (Virtanen 2007, 9). Suomi liittyi Euroopan unioniin vuonna 1995 (Pirinen 2005). Suurin osa muutoksista neljännessä kirjanpitolaissa koski arvostus- ja jaksotussääntöjä sekä laskentaperiaatteita koskevia sääntöjä. Lopulta myös maininta meno-tuloteoriasta jätettiin pois lainsäädännöstä, sillä sitä ei pidetty enää riittävänä perustana kansainväliselle kirjanpidolle. (Virtanen 2007, 91) Lisäksi kirjanpitolainsäädäntöön sisällytettiin hyvään kirjanpitotapaan liittyvä sekä Euroopan yhteisöjen neljännessä direktiivissä esiintyvä käsite *oikea ja riittävä kuva* (Virtanen 2007, 92). Yrityksen taloudellisen tilanteen oikea ja riittävä kuva tilinpäätösraportoinnissa muodostui taloudellisen raportoinnin keskeisimmäksi periaatteeksi (Pajunen 2005).

3.2.2 IFRS-standardien käyttöönotto Samosa

Rahoitusmarkkinoiden globalisaatio kasvoi 90-luvulla ennennäkemätöntä vauhtia, eivätkä EU:n neljäs ja seitsemäs direktiivi lopulta kyenneet vastaamaan tilinpäätösten laatijoiden tai lainsäätäjien tarpeisiin. Direktiivien päivittämisen sijaan Euroopan komissio alullepani kansainvälisten tilinpäätösstandardien implementointiprosessin Euroopan unionin alueelle. Päätöstä vahvisti muiden muassa se, että moni eurooppalainen yritys oli ottanut jo IFRS-standardit käyttöönsä. Euroopan komissio julkaisi lakiehdotuksen vuonna 2001, jonka sittemmin Euroopan parlamentti sekä ministerineuvosto hyväksyivät. Ehdotuksen mukaan kaikkien Euroopan unionin alueella julkisesti noteerattujen yhtiöiden tulisi laatia tilinpäätöksensä vuodesta 2005 alkaen kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti. (Nobes & Parker 2012, 113–114; Virtanen 2007, 9; Pajunen 2005; Virtanen 2004; Toivanen 2005). EU-alueella IFRS-standardit eivät kuitenkaan tulleet sovellettavaksi sellaisenaan. Keskustelua käytiin erityisesti IAS 39 *Rahoitusinstrumentit: kirjaaminen, arvostaminen sekä tulkinnat* – standardista, joka otettiin EU-alueella käyttöön sovellettuna. Erot koskevat suojauslaskentaa. (Nobes & Parker 2012, 114).

Euroopan unionin neljäs ja seitsemäs direktiivi sisällytettiin Suomen kirjanpitolainsäädäntöön vuosina 1992 ja 1997. Suomen liityttyä Euroopan unioniin vuonna 1995, tulivat myös kansainväliset tilinpäätösstandardit sovellettavaksi suomalaisille listatuille yhtiöille vuodesta 2005 alkaen (Pajunen 2010a).

Vuonna 2002 Suomen työ- ja elinkeinoministeriö nimitti työryhmän selvittämään tarvittavia muutoksia suomalaiseen kirjapito- ja verolainsäädäntöön sekä muihin lakeihin ja säädöksiin, jotta poikkeamat EU-direktiiveihin sekä IAS/IFRS-standardeihin voitaisiin korjata. (Virtanen 2004).

Kansainväliset tilinpäätösstandardit esiteltiin suomalaiseen tilinpäätöskäytäntöön vaiheittain. Viimeistään KHT-yhdistyksen liittyessä IAS-komitean jäseneksi vuonna 1976 tietoisuus uusista kansainvälisistä standardeista levisi myös Suomeen. Tietoisuus standardeista jatkoi kasvuaan läpi 70-luvun aina 90-luvulle saakka. Seuraavat askeleet otettiin 90-luvulla, kun kansainväliset standardit implementoitiin hiljalleen osaksi suomalaista kirjanpitolainsäädäntöä. Suomessa laskentatoimen asiantuntijoilla onkin ollut merkittävä rooli ja vaikutus maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittymiselle, erityisesti 1990-luvun jälkeen. Esimerkiksi KHT-yhdistyksellä on ollut voimakas rooli kansainvälisten IFRS-standardien käyttöönoton edistäjänä Suomessa. (Virtanen 2007, 101–102; Pirinen 2005). Myös 1990-luvun ja 2000-luvun uudistukset koskien kirjanpito- ja tilinpäätöslainsäädäntöä ovat pääosin tilintarkastajien ja muiden laskentatoimen ammattilaisten edesauttamia (Virtanen 2009).

Viimeinen vaihe Suomen IFRS-standardeihin siirtymisessä alkoi vuonna 2001 KHT-yhdistyksen julkaistaessa IAS-standardit ensimmäistä kertaa suomenkielisinä. Tämän myötä alkoi aktiivinen koulutus ja keskustelu, joiden tavoitteena oli juurruttaa kansainväliset tilinpäätösstandardit käytännön toteutukseen. (Virtanen 2007, 101–102). Suomen kirjanpitolainsäädäntö koki siten viimeisimmän uudistuksen vuonna 2004, kun kansainväliset IFRS-standardit pyrittiin harmonisoimaan suomalaiseen lainsäädäntöön. Esimerkiksi rahoituslaskelmat tulivat osaksi tilinpäätösasiakirjoja ja perustamismenojen kuin myös tuotekehitysmenojen aktivointi kiellettiin. (Pajunen 2005). Kirjanpitolainsäädäntöön sisältyi IFRS-standardien siirtymisen myötä muutosesityksiä. Esimerkiksi sisältöpainotteisuus lisättiin kirjanpidon yleisiin periaatteisiin kuin myös rahoituslaskelman lisääminen kirjanpitolaissa lueteltuihin tilinpäätösasiakirjoihin (Hallituksen esitys 126/2004). Myös *hyvää kirjanpitotapaa* täsmentävät periaatteet, kuten jatkuvuuden ja johdonmukaisuuden periaate, oikea ja riittävä kuva, varovaisuuden periaate sekä suoriteperusteisuus tulivat viimeistään tuolloin suomalaisille laskentatoimen ammattilaisille tutuiksi (Virtanen 2007, 93). IFRS-standardeihin siirtymisen myötä suomalaisen tilinpäätösinformaation katsontakanta on muovautunut omistaja- ja veroraportoinnista sijoittajille suunnattuun raportointiin (Virtanen 2009).

3.2.3 IFRS-standardien ja FAS-standardien vertailua

Suomalaisessa laskentatoimen ajattelutavassa esiintyy yhä perinteisiä ja historiallisia piirteitä, jotka mukailevat aiempia Suomen kansallisia kirjanpitostandardeja (*eng. Finnish Accounting Standards, lyh. FAS*). Toisaalta IFRS-standardien mukainen ajattelutapa laskentatoimen kentällä on yleistymässä. IFRS-standardien keskeiset piirteet, kuten käypään arvoon arvostaminen, ovat juurtumassa suomalaiseen ajattelutapaan. Toisin kuin IFRS-standardeissa, käypään arvoon arvostaminen ei ole ollut suomalaiselle kirjanpitokäytännölle tyypillistä. (Pajunen 2010a).

Pajusen (2010b) mukaan IFRS-standardeihin siirtyminen on ollut suomalaisten laskentatoimen ammattilaisten mielestä haasteellinen ja vaikea tehtävä. IFRS-standardien suosima käypään arvoon arvostaminen nähdään ongelmallisena, sillä käyvän arvon käsite on määritelty epämääräisesti (Pajunen 2013 [Pajunen 2010b]). Suurin osa suomalaisista laskentatoimen ammattilaisista pitää kuitenkin käypään arvoon arvostamista hyvänä asiana (Pajunen 2010a).

Keskeisiä eroja suomalaisen kirjanpitokäytännön ja -lainsäädännön sekä IFRS-standardien välillä löytyy muiden muassa arvostusperiaatteista, tuloksen ja taseen esittämistavoissa, liitetiedoissa sekä sidotun ja vapaan oman pääoman määrittelyssä. Kuten todettua, Suomessa omaisuuserät arvostetaan pääasiassa alkuperäisiin hankintamenoihinsa. Suomen kirjanpitoasetuksessa on määritelty tuloslaskelma- ja tasekaavat, kun taas IFRS-standardeissa (IAS 1 -standardi) mainitaan vain otsikkotasolla ne erät, jotka on vähintään esitettävä. Lisäksi Suomessa ei tunnisteta IFRS-standardeissa esiintyvää muita laajan tuloksen eriä. Kaiken kaikkiaan IFRS-standardien mukainen tilinpäätös sisältää merkittävästi enemmän liitetietoja kuin suomalaisen lainsäädännön mukaan laadittu tilinpäätös. Suomessa oman pääoman muutoksia koskeva erittely esitetään tilinpäätöksen liitetiedoissa, kun taas kansainvälisten standardien mukaan laskelma on keskeinen osa tilinpäätöstä. Suomessa tunnettu oman pääoman jaottelu sidottuun ja vapaaseen pääomaan on kansainvälisille tilinpäätösstandardeille vieras. IFRS-normisto ei ota jaotteluun kantaa, vaan tämä jätetään kansallisten viranomaisten päätettäväksi. (Halonen ym. 2013, 47).

IFRS-standardien laadulliset ominaisuudet poikkeavat osittain Suomeen vakiintuneista perusperiaatteista (Virtanen 2007, 103). Uusia käsitteitä suomalaisille IFRS-standardien käyttöönoton myötä olivat ymmärrettävyys, merkityksellisyys sekä sisältöpainotteisuus. Sen sijan luotettavuus, totuudenmukaisuus ja varoivaisuuden periaate ovat myös suomalaisesta kirjanpitokäytännöstä tunnettuja. Varovaisuuden periaate sekä verotuksen vahva rooli ovat yhä keskeisiä piirteitä suomalaisessa kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännössä. (Virtanen 2009). Myös Pajusen (2010a) tutkimuksessa ilmeni, että suurin osa (noin 82 %) tutkimukseen vastanneista laskentatoimen ammattilaisista piti varovaisuuden periaatetta tärkeänä tilinpäätöksen ja kirjanpidon laadintaa ohjaavana periaatteena. Toisaalta, hieman yli puolet vastanneista koki, että olennaisuuden periaate oli varovaisuuden periaatetta tärkeämpi.

Suomen kirjanpitolain 7a-luvussa määrätään täydentävistä lisätiedoista, joita myös IFRS-tilinpäätösten laatijoiden tulee Suomessa noudattaa. Nämä täydentävät lisätiedot on lueteltu kirjanpitoasetuksessa. Kirjanpitoasetuksessa määrätään liitetietojen lisätietovaatimuksiksi esimerkiksi vakuuksien, vastuusitoumuksien ja taseen ulkopuolisista järjestelyistä annettavista lisätiedoista, tilintarkastajan palkkioista annettavista tiedoista, henkilöstön lukumäärästä ja johdon palkoista ja palkkioista. (Halonen ym. 2013, 42–43).

IFRS-standardeihin ei sisälly määräystä toimintakertomuksen laatimisesta, vaan IAS 1 ainoastaan suosittelee tällaisen katsastuksen esittämistä tilinpäätöksen osana. Samaisessa standardissa on myös esimerkkejä niistä asioista, joita toimintakertomuksessa voidaan käsitellä. Suomen kirjanpitolain mukaan toimintakertomus on pakollinen tilinpäätöksen osa, pois lukien pien- ja mikroyritysten tilinpäätökset. Vaatimukset toimintakertomuksen sisällöstä esitetään

pääasiassa kirjanpitolaissa ja osakeyhtiölaissa. Lisäksi Suomen osakeyhtiölaissa on lisätietovaatimuksia, jotka liittyvät muiden muassa toimintakertomukseen ja tilinpäätöksessä esitettäviin tunnuslukuihin. (Halonen ym. 2013, 42, 44).

Yleisesti ottaen suomalaisten laskentatoimen ammattilaisten asenteet IFRS-standardeja kohtaan ovat enemmän myönteiset kuin kielteiset, joskin monet kokevat standardien olevan liian byrokraattisia ja yksityiskohtaisia. Iäkkäämmät laskentatoimen ammattilaiset suhtautuvat IFRS-standardeihin nuorempiaan kriittisemmin. (Pajunen 2010a). IFRS-standardeja on kritisoitu muiden muassa puutteellisesta käytännön ohjeistuksesta sekä määritelmien epäjohdonmukaisuuksista (Pajunen 2013 [Pajunen 2010b]). 80-luvun voimakas kansainvälistyminen herätti kiivasta keskustelua kansainvälisten tilinpäätöskäytäntöjen puolustajien sekä vastustajien välillä. Pajusen (2005) mukaan suomalaisten käytäntöjen puolustajat pyrkivät pitämään hanakasti kiinni Saarion meno-tuloteoriasta ja he kritisoivat IFRS-standardeja siitä, etteivät ne pohjautuneet millekään yksittäiselle teorialle. Kansainvälisten standardien kannattajat sen sijaan kritisoivat meno-tuloteoriaa, sillä se ei ollut kovinkaan tunnettu kansainvälisesti.

Pajunen (2010a) on tunnistanut neljä erilaista ryhmittymää asenteissa IFRS-standardeja kohtaan. Ensimmäisen ryhmän muodostavat IFRS-harrastajat. Heidän asenteensa IFRS-standardeja kohtaan on myönteinen ja he ovat luopuneet meno-tuloteoriasta suomalaisen laskenta-ajattelun peruskivenä. IFRS-kriittisyys on sitä vastoin toinen ryhmittymä. Kolmas ryhmittymä painottaa käyvän arvon käsitettä. Ryhmään luokitellut laskenta-ammattilaiset hyväksyivät käypään arvoon arvostamisen tilinpäätöksissä, mutta eivät kuitenkaan olleet luopuneet meno-tuloteoriasta. Viimeinen, neljäs ryhmittymä, painottaa varovaisuuden periaatetta. He pitävät IFRS-standardeihin siirtymistä suurena muutoksena. Huolimatta laskenta-ammattilaisten asenteista IFRS-standardien suhteen, ovat ne tulleet jäädäkseen myös suomalaiseen raportointikäytäntöön. Siten on tärkeä kehittää ammattilaisten osaamista ja ymmärrystä standardien suhteen.

3.3 Suomalaisten ja venäläisten tilinpäätöskäytäntöjen vertailu

Suomalaisten ja venäläisten IFRS-tilinpäätösten välillä vertailevaa tutkimustietoa ei ole juurikaan kertynyt. Myös maiden välisiä kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä vertaileva tutkimus on varsin nuorta, rajoittuen pääosin erinäisiin opinnäytetöihin. Tutkimustietoa maiden välisten tilinpäätöskäytäntöjen yhtäläisyyksistä ja eroista löytyykin parhaiten sellaisista tutkimuksista, joissa Suomi ja Venäjä ovat osana laajempaa aineistoa.

Esimerkiksi Molotova (2007) tarkasteli opinnäytetyössään suomalaisen ja venäläisen kirjanpitokäytännön keskinäisiä eroja ja niiden mahdollisia syitä. Eroja maiden välillä löytyi paljon niin arvostusperiaatteiden, vaihtoomaisuuden inventoinnin kuin osatuloutusmenetelmien suhteen. Esimerkiksi arvostusperiaatteiden osalta maiden välisissä tilinpäätöskäytännöissä vaihtoomaisuuden hankintamenoon luetaan erilaisia eriä. Sekä Suomessa että Venäjäl-

lä vaihto-omaisuus arvostetaan hankintamenoon tai sitä alempaan luovutushintaan. Suomessa hankintamenoon luetaan hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet muuttuvat menot. Kiinteitä hyödykkeen hankintaan ja valmistukseen liittyvä menoja luetaan hankintamenoon vain silloin, kun niiden määrä on olennainen hankintamenoon nähden. Venäläisen tilinpäätöskäytännön mukaan sen sijaan hankintamenoon luetaan sekä kiinteät että muuttuvat hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet menot.

Lisäksi suomalainen ja venäläinen inventointikäytäntö poikkeaa toisistaan. Tärkeimpänä erona lienee se, etteivät venäläisyhtiöt esitä tilinpäätöksissään inventaarion todellista tulosta, sillä varastoa ei todellisuudessa lasketa. Sen sijaan inventointiasiakirjat laaditaan siten kuin eroja ei olisi lainkaan havaittu. Tällaiseen menetelmään johtaneeksi syyksi nähdään maan verolainsäädännön tulkinta, jonka mukaan negatiiviset tai positiiviset inventaarioerot aiheuttavat veroseuraamuksia esimerkiksi arvonlisäveron vähennysten palauttamisen osalta. (Molotova 2007; Kaivola 2017).

Venäjällä osatuloutusmenetelmä perustuu vahvasti rakennussopimukseen, mutta tilinpäätöskäytäntö sallii vain yhden osatuloutusmenetelmän. Sen mukaan osatuloutus tapahtuu sopimuksen mukaisissa toteutuneiden ja erikseen hinnoiteltujen vaiheiden tahtiin. Vaikka myös suomalainen osatuloutusmenetelmä perustuu pitkälti tilausasiakirjoihin, sallitaan Suomessa kolme eri vaihtoehtoa osatuloutusmenetelmälle. Venäläinen osatuloutusmenetelmä perustuu siis todellisuudessa erilaiselle dokumentaatiolle, eikä näin ollen puhtaasti suoriteperusteisuudelle. (Molotova 2007).

Myös Parkkinen (2011) tutki opinnäytetyössään IFRS-standardien ja venäläisen tilinpäätöskäytännön mukaisia osatuloutusmenetelmiä. Hänen tavoitteenaan oli selvittää, onko venäläisten yhtiöiden mahdollista osatulouttaa projektejaan siten, että tuloutusmenetelmät ovat yhtenevät sekä maan kirjanpitolainsäädännön, että verolainsäädännön kuin myös IFRS-standardien mukaan. Tutkimustulosten osoittivat, että osatuloutustapoja on mahdollista harmonisoida siten, että menetelmät tuottavat yhtenevän tuloksen venäjän PBU-standardien ja IFRS-standardien välillä. Sen sijaan osatuloutukseen liittyvien kulujen kirjaaminen, erityisesti erilaisten varausten suhteen, poikkeaa standardien välillä. Näin ollen IFRS-standardien mukaista osatuloutusta ei voida pitää verolaskennan lähtökohtana. Verotuksella näyttäisi tutkimuksen mukaan olevan kuitenkin voimakas vaikutus myös yhtiön varsinaiseen kirjanpitoon, sillä venäläisyritykset pyrkivät minimoimaan veroseuraamukset. Parkkinen havaitsi myös, ettei perinteinen muoto ennen asiaa -ajattelutapa venäläisessä tilinpäätöskäytännössä ole muuttunut päinvastaiseen suuntaan huolimatta IFRS-standardeihin siirtymisestä.

Myös suomalaisten ja venäläisten IFRS-tilinpäätöskäytäntöjen vertaileva tutkimus on lähes olematonta. Maiden välisiä IFRS-tilinpäätöskäytäntöjä on vertailtu kuitenkin osana vastaavaa laajempaa tutkimusaineistoa. Esimerkiksi Lourençon ym. (2015) IFRS-tilinpäätöskäytäntöjä ryhmittelevässä tutkimuksessa oli mukana myös suomalaisia ja venäläisiä IFRS-tilinpäätöksiä. Vaikka aineisto koostui varsin pienestä otannasta, sisältäen 20 venäläisyhtiön tilinpäätökset ja 10 suomalaisyhtiön tilinpäätökset, tarjoaa se vähintäänkin suuntaaantavaa tietoa maiden välisten IFRS-tilinpäätösraportoinnin eroista. Tutkimuk-

sen mukaan suomalais- ja venäläisyhtiöiden IFRS-tilinpäätökset olivat osittain varsin samankaltaisia, mutta tilinpäätösten väliltä löytyy myös eroja.

Kuten Lourençon ym. (2015) tutkimustuloksia havainnoivasta taulukossa 4 esitetään, sekä Suomessa että Venäjällä taseessa esitetään varat ja velat toisistaan erillisinä, eli nettovarallisuutta kuvaavaa summariviä ei kummassakaan maassa ole tapana esittää. Lisäksi maiden arvostusperiaatteet aineellisen käyttöomaisuuden suhteen ovat yhtenevät. Sen sijaan keskeisiä eroja tilinpäätösten välillä havaittiin tuloslaskelman esittämistavoissa. Tutkimuksen mukaan kaikki suomalaisyhtiöt esittivät erikseen tilikauden voittoa ja tappiota kuvaavan laskelman ja laajan tuloslaskelman, kun taas Venäjällä esitettiin yleisemmin yksi laaja tuloslaskelma. Lisäksi suomalaisyhtiöt laativat tuloslaskelmansa usein kulujikohtaisesti, kun taas Venäjällä tuloslaskelma laadittiin pääasiassa toiminnoittain jaoteltuna. Tuloslaskelmalla puolet suomalaisyrityksistä sisällytti yhteisyritysten voitot liikevoittoa kuvaavaan summariviin, kun taas Venäjällä kaikki yritykset esittivät nämä osana liikevoittoa. Merkittävä ero löytyi myös vaihto-omaisuuden hankintahinnan arvostusperiaatteiden välillä. Venäjällä selkeästi suositumpi arvostusperiaate oli painotetun keskihinnan menetelmä, jonka mukaan varaston arvostivat lähes kaikki (94 %) venäläisyritykset.

TAULUKKO 3 IFRS-tilinpäätösten esittämistavat Suomessa ja Venäjällä[a]

IFRS-esittämistapa	Suomi	Venäjä
Taseella esitetään varat ja velat toisistaan erillisinä	100 %	100 %
Varat esitetään nousevassa likvidiysjärjestyksessä (käteisvarat viimeisenä)	100 %	59 %
Tuloslaskelma on laadittu toimintokohtaisesti	33 %	88 %
Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien yhteis- ja osakkuusyritysten voitot sisältyvät liikevoittoon	50 %	100 %
Tuloslaskelma esitetään jaoteltuna voittoa tai tappiota kuvaavaan laskelmaan ja laajaan tuloslaskelmaan	100 %	31 %
Rahavirtalaskelma on laadittu epäsuoraan	89 %	100 %
Maksetut korot esitetään liiketoimintojen rahavirroissa rahavirtalaskelmalla	100 %	75 %
Aineellinen käyttöomaisuus on arvostettu vain hankintamenomallia noudattaen	100 %	100 %
Vaihto-omaisuuden hankintameno on arvostettu vain painotetun keskihinnan menetelmällä	33 %	94 %

Huomiot
a Lähde: Lourenço ym. 2015.

Eroja suomalaisten ja venäläisten IFRS-tilinpäätösten välille voivat aiheuttaa niin erot maiden kansallisissa lainsäädännöissä kuin myös tilinpäätöskäytäntöjen teoreettisissa viitekehyksissä ja taustafilosofioissa. Suomalainen lainsäädäntö ennen kaikkea hyvän kirjanpitotavan periaatteen nojalla antaa enemmän

liikkumatilaa tilinpäätöksen laatijan ammatilliselle harkinnalle kuin venäläinen lainsäädäntö. Suomalaiset laskenta-ammattilaiset ovat kaiken kaikkiaan ottaneet venäläisiä kollegojaan huomattavasti enemmän vastuuta kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kehittämisessä. Venäjällä kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä ja niiden kehittymistä ohjaa sen sijaan pääasiassa maan valtionvarainministeriö yksityiskohtaisin ja muotoseikkoihin perustuvien laki- ja asetuskokoelmin. (Molotova 2007).

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO

4.1 Menetelmä

Tämä tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen vertaileva tutkimus. Tutkimus toteutetaan empiirisenä tutkimuksena, jonka tarkoituksena on testata Nobesin (2006, 2013) teoriaa IFRS-tilinpäätöksissä ilmenevistä näkyvistä eroista Suomen ja Venäjän osalta seuraten vahvasti Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimusta. Tutkimus toteutetaan vertailemalla Suomen ja Venäjän 20 blue chip -yhtiön tilinpäätöksiä tilikaudelta 2016. Tutkimuksen tuloksia analysoidaan ristiintaulukoinnin avulla.

Sosiaalitieteissä vertailevalla tutkimuksella kuvataan sellaisia tutkimuksia, joissa yhteiskuntia, maita, kulttuureita, järjestelmiä, instituutioita tai sosiaalisia rakenteita ja niiden muutoksia verrataan systemaattisesti jossakin sosiokulttuurisessa asetelmassa. Kansainvälisessä vertailevassa tutkimuksessa verrataan tiettyjä ilmiöitä vähintään kahdessa tai useammassa maassa, yhteiskunnassa tai kulttuurissa. Vertailevan tutkimuksen tarkoituksena on siis erottaa sellaiset säännönmukaisuudet sosiaalisessa käyttäytymisessä, jotka ovat sidottuja tiettyyn ympäristöön sellaisista, jotka ovat universaaleja. Keskustelua on kuitenkin käyty siitä, onko (kansainvälistä) vertailevan tutkimuksen metodia edes olemassa. Useat politiikan tutkijat, sosiaalitieteilijät ja taloustieteilijät ovat torjuneet ajatuksen siitä, että vertailevalla tutkimuksella olisi joitakin tiettyjä tekijöitä, jotka puolustaisivat sen kehittymistä omaksi metodikseen. Heidän mukaansa kaikki sosiaalitieteet ja humaaniset tieteet ovat tietyllä tapaa itsessään vertailevia. (Hantrais 2009, 2, 5).

Kansainvälisen laskentatoimen tutkimuksen (*eng. international accounting research, lyh. IAR*) tarkoituksena on tunnistaa kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen kytkös niiden esiintymisympäristöön. Tällainen tutkimus siten puoltaa vertailevan tutkimusmetodin eriyttämistä omaksi metodikseen. Kansainvälisen vertailevan tutkimuksen avulla on mahdollista pyrkiä selittämään kansainvälisten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen syitä erojen ja yhtäläisyyksien taustalla. Kansainvälisen laskentatoimen tutkimuksen avulla voidaan paitsi oppia ymmärtämään yksittäisiä kansallisia laskentatoimen järjestelmiä paremmin, myös

tunnistamaan eroja ja yhtäläisyyksiä kansallisten järjestelmien välillä. Siten tutkimuksen avulla on mahdollista myös pyrkiä ennustamaan kansainvälisten käytäntöjen kehittymisen ja harmonisoinnin suuntaa ja muotoja. (Gernon & Wallace 1995).

Kansainvälisen vertailevan laskentatoimen tutkimuksen metodologiat Gernon ja Wallace (1995) jakavat kolmeen luokkaan: globaaliin lähestymistapaan, jossa tarkastelun kohteena on useampi maa ja tavoitteena on kuvata näiden välillä esiintyviä yleismaailmallisia ilmiöitä ja niiden aiheuttajia; kontekstuaaliseen lähestymistapaan, jossa keskitytään syvemmin yhden tai kahden maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen ilmiöiden kuvaamiseen sekä synteettinen lähestymistapa, joka on kahden aiemman yhdistelmä. Tämä tutkimus mukailee Gernonin ja Wallacen jaottelussa kontekstuaalista lähestymistapaa, sillä tutkimuksen tavoitteena on perehtyä syvemmin Suomen ja Venäjän IFRS-standardien mukaisten tilinpäätösten erojen ja ilmiöiden kuvaamiseen. Kontekstuaalisessa lähestymistavassa näitä ilmiöitä pyritään selittämään kattavasti niin sosiologisista, historiallisista kuin filosofisistakin näkökulmasta (Gernon & Wallace 1995). Tässä tutkimuksessa IFRS-standardien mukaisten tilinpäätösten eroille Suomen ja Venäjän välillä ei pyritä löytämään yksiselitteisiä syy-seuraussuhteita. Sen sijaan tutkimuksen tuloksena esiintyviä havaintoja tarkastellaan aiemman tutkimuksen valossa nojaten muiden muassa Choin & Meekin (2014, 29–31) mukaiseen luokitteluun niistä tekijöistä, joilla on todettu olevan vaikutusta kansainvälisille eroille kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöissä. Näin ollen tämän tutkimuksen ei voida suoraan sanoa noudattavan aiemmin esitettyä kontekstuaalista lähestymistapaa, jonka tarkoituksena on lähtökohtaisesti selvittää joidenkin kontekstuaalisten ilmiöiden vaikutusta tietylle tarkastelun kohteena olevalle kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännölle. Toisin sanoen tässä tutkimuksessa ilmeneviä tutkimustuloksia tarkastellaan yhteiskunnallisessa ja kulttuurillisessa kontekstissaan, muttei niitä pyritä johtamaan tietystä yhteiskunnallisesta tai kulttuurillisesta ominaispiirteestä.

Tämä tutkimus toteutetaan kvantitatiivisena tutkimuksena. Kvantitatiivisen tutkimuksen filosofinen viitekehys juontaa juurensa ontologiasta, jonka mukaan todellisuus rakentuu aistein havaituista tosiasioista (Hirsjärvi & Sinivuori 2009, 139). Tätä viitekehystä kutsutaan myös nimellä positivismi tai postpositivismi (Creswell 2014, 7). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa korostuvat muuttujien väliset syy-seuraussuhteet (Hirsjärvi & Sinivuori 2009, 139), joiden pojalta pyritään luomaan yleistyksiä tutkittavalle ilmiölle (Hantrais 2009, 100). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa siis testataan, toteutuuko jokin teoria käytännössä. Toisaalta tutkimusongelma voi olla myös tietyn ilmiön syiden selvittäminen tai ratkaisujen löytäminen käsillä olevaan ongelmaan. (Heikkilä 2014, 12). Empiirisessä tutkimuksessa testattavaa teoria ilmennetään joukolla hypoteeseja (Creswell 2014, 19). Nimensä mukaisesti kvantitatiivisessa eli tilastollisessa tutkimuksessa tutkimustuloksia pyritään analysoimaan tilastollisin menetelmin (Heikkilä, 2014, 15). Tavanomaista kvantitatiiviselle tutkimukselle on tutkimustulosten yleistettävyys, tutkimuksen toistettavuus sekä deduktiivinen lähestymistapa (Creswell 2014, 4, 19).

Tässä tutkimuksessa tuloksia analysoidaan ristiintaulukoinnin avulla, jossa kappaleessa 4.1.2 esitettyjä hypoteeseja testataan Pearsonin khiin neliö -

testillä mukaillen Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimusta, sillä se soveltuu luokitteluasteikollisille muuttujille. Ristiintaulukoinnin avulla voidaan selvittää kahden muuttujan välistä yhteyttä eli sitä, miten ne vaikuttavat toisiinsa. Khiin neliö -testin eli χ^2-riippumattomuustestin avulla voidaan testata, onko kahden muuttujan välillä tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta myös nominaaliasteikon tasoisilla muuttujilla. (Heikkilä 2014, 198, 200–201). χ^2-riippumattomuustesti lasketaan kaavalla:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^{k} \sum_{j=1}^{l} \frac{(o_{ij} - e_{ij})^2}{e_{ij}}$$

missä
k = rivien lukumäärä
l = sarakkeiden lukumäärä
o_{ij} = *i*:nnen rivin *j*:nnen sarakkeen havaittu frekvenssi
e_{ij} = *i*:nnen rivin *j*:nnen sarakkeen odotettu frekvenssi

KAAVA 1 Khiin neliö -testi[a]

Huomiot
a Lähde: Heikkilä 2014, 200.

Khiin neliö -testisuureen arvo voi olla välillä 0 ja ääretön. Siis, mitä suurempi arvo on, sen vahvempi on myös muuttujien välinen riippuvuus (Heikkilä, 2014, 200–201). Khiin neliön arvo on nolla silloin, kun ristiintaulukoinnissa rivi- ja sarakemuuttujat ovat toisistaan riippumattomia. Khiin neliö testin avulla siis selvitetään, voidaanko tiettyjen ryhmien välillä olevia havaittuja eroja olettaa löytyvän myös perusjoukosta. (Grönroos 2004, 144).

Khiin neliö -testisuure ei kuitenkaan anna kuvaa mahdollisen riippuvuussuhteen voimakkuudesta muuttujien välillä (Heikkilä 2014, 207; Grönroos 2004, 145). Tässä tutkimuksessa tuloksia analysoidaankin Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimuksen tavoin myös Cramerin kontingenssikertoimen (nk. Cramerin V) avulla, jonka avulla voidaan analysoida riippuvuuden voimakkuutta. Kerroin voi saada arvoja nollan ja ykkösen välillä ja mitä suurempi arvo on, sitä enemmän muuttujat riippuvat toisistaan. Tässä tutkimuksessa ristiintaulukointi noudattaa 2x2 taulukointia, johtuen kahden muuttujan, Suomi ja Venäjä, välisestä vertailusta. Tällaisessa 2x2 taulukossa kontingenssikertoimen suurin mahdollinen arvo on 0,7 (Heikkilä 2014, 207). Cramerin V lasketaan kaavalla:

$$v = \sqrt{\frac{\chi^2}{(n \cdot min\{r-1, s-1\})}}$$

missä
χ^2 = khiin neliö -testisuureen arvo
n = havaintojen lukumäärä
min = minimi rivien/sarakkeiden lukumäärästä
r = rivien lukumäärä
s = sarakkeiden lukumäärä

KAAVA 2 Cramerin V[a]

Huomiot
a Lähde: Grönroos 2004, 145

4.2 Näkyvien esittämistapojen erot IFRS-tilinpäätöksissä

Kuten aiemmin todettu, on Nobes (2006) tunnistanut kahdeksan eri syytä kansainvälisille eroille IFRS-raportoinnissa: erilaiset versiot IFRS-standardeista, näkyvät valinnat, näkymättömät valinnat, mittaukseen liittyvät erot, erilaiset käännökset IFRS-standardeista, IFRS-standardien siirtymävaiheeseen liittyvät erot sekä IFRS-standardien täytäntöönpanon valvontaan liittyvät puutteet. Kvaalin ja Nobesin (2010) tavoin tässäkin tutkimuksessa IFRS-tilinpäätösraportoinnin eroja Suomen ja Venäjän välillä havainnoidaan näkyviin valintoihin liittyvien esittämistapojen suhteen.

Vaikka sittemmin esittämistapojen valinnan mahdollisuudet ovat supistuneet, ovat tutkijat Kvaal ja Nobes (2010) tunnistaneet taulukossa 4 esitetyt 16 eri ulottuvuutta tilinpäätöksissä, jotka ilmentävät Nobesin (2006, 2013) havaitsemia näkyviä eroja. Yhdeksän kappaletta näistä eroista ilmenevät esittämistapojen erilaisuudessa ja seitsemän mittaamiseen liittyvissä eroissa. Tässä tutkimuksessa esittämistapojen joukosta on vähennetty sellaiset Nobesin (2006, 2013) tunnistamat esittämistapojen eroavaisuudet, jotka eivät ole enää päivittyneiden IFRS-standardien mukaan mahdollisia. Taulukkoon 4 on merkitty tällaiset esittämistavat, jotka ovat sittemmin vanhentuneet. Lisäksi tarkasteluun on lisätty myöhemmissä tutkimuksissa (ks. Lourenço ym. 2015) mitattu esittämistapaa koskeva ero tuloslaskelman jakamisesta tuloslaskelmaan ja laajaan tuloslaskelmaan tai tuloslaskelman esittämisestä yhtenä laajana tuloslaskelmana.

Toisin kuin näkyviä valintoja, näkymättömiä valintoja *(eng. covert options)*, kuten johdon tekemiä arvioita luottotappoista, ei voida mitata yksiselitteisesti ainoastaan julkisesti saatavilla olevia tilinpäätöksiä tarkastelemalla. Näin ollen tällaiset näkymättömistä valinnoista aiheutuvat erot jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tässä tutkimuksessa ulkopuolelle jäävät myös sellaiset valinnat, jotka eivät enää ole mahdollisia IFRS-standardien mukaisissa tilinpäätöksissä.

TAULUKKO 4 IFRS-standardien näkyvät valinnat[a]

		IFRS-esittämistapa	IFRS-standardi
1.	a	Tuloslaskelma on laadittu toimintokohtaisesti	IAS 1.99
	b	Tuloslaskelma on laadittu kululajikohtaisesti	
	c	Ei kumpikaan näistä	
2.	a	Tuloslaskelmalla esitetään EBIT-summarivi	IAS 1.85
	b	Tuloslaskelmalla ei esitetä EBIT-summariviä	
3.	a	Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuus yhteisölle sisältyy tuloslaskelmalla liiketoiminnan kuluihin	IAS 1.86
	b	Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuus yhteisölle esitetään tuloslaskelmalla välittömästi liiketoiminnan tuloksen jälkeen	
	c	Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuus yhteisölle esitetään tuloslaskelmalla rahoituskulujen jälkeen	
4.	a	Taseella esitetään varat ja velat toisistaan erillisinä	IAS 1.57
	b	Taseella esitetään myös nettovarallisuutta kuvaava summarivi	
5.	a	Taseen erät esitetään nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä (käteisvarat alimmaisena)	IAS 1.60
	b	Taseen erät esitetään laskevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä (käteisvarat ensimmäisenä)	
6.	a	Osingot sekä vastaava osakekohtainen osinko on esitetty oman pääoman muutoksia kuvaavalla laskelmalla	IAS 1.107
	b	Osingot sekä vastaava osakekohtainen osinko on esitetty liitetiedoissa	
7.	a	Rahavirtalaskelma noudattaa epäsuoraa esittämistapaa	IAS 7.18
	b	Rahavirtalaskelma noudattaa suoraa esittämistapaa	
8.	a	Osinkotuotot luokitellaan liiketoiminnan rahavirroiksi	IAS 7.33–7.34
	b	Osinkotuotot luokitellaan rahoituksen ja/tai investointien rahavirroiksi	
9.	a	Maksetut korot luokitellaan liiketoiminnan rahavirroiksi	IAS 7.33
	b	Maksetut korot luokitellaan investointien ja/tai rahoituksen rahavirroiksi	

10.	a	Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet on merkitty taseeseen pääasiallisesti hankintamenomallia noudattaen	IAS 16.29
	b	Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet on merkitty taseeseen pääasiallisesti uudelleenarvostusmallia noudattaen	
11.	a	Sijoituskiinteistöt on merkitty taseeseen hankintamenomallia noudattaen	IAS 40.30
	b	Sijoituskiinteistöt on merkitty taseeseen käyvän arvon mallia noudattaen	
12.	a	Eräiden rahoitusomaisuuserien merkitseminen käypään arvoon	IAS 39
	b	Mitään näistä rahoitusomaisuuseristä ei merkitä käypään arvoon	
13.	a	Korkojen sisällyttäminen itse valmistetun aineellisen käyttöomaisuushyödykkeen kirjanpitoarvoon	IAS 16 (vanhentunut) nyk. IAS 23 määrittelee kriteerit
	b	Itse valmistetun aineellisen käyttöomaisuushyödykkeen valmistamiseen liittyvät korot on tuloutettu	
14.	a	Vaihto-omaisuuden hankintameno on määritelty pääasiallisesti FIFO-menetelmää käyttäen	IAS 2.25
	b	Vaihto-omaisuuden hankintameno on määritelty pääasiallisesti painotetun keskihinnan menetelmää käyttäen	
15.	a	Vakuutusmatemaattisten voittojen ja tappioiden kirjaaminen laskelmaan kirjatuista tuotoista ja kuluista (ns. SORIE)	IAS 19 (vanhentunut)
	b	Vakuutusmatemaattisten voittojen ja tappioiden kirjaaminen tulosvaikutteisesti täysimääräisenä	
	c	Vakuutusmatemaattisten voittojen ja tappioiden kirjaaminen ”putkimenetelmää” käyttäen	
16.	a	Yhteisyritysten yhdisteleminen suhteellisen yhdistelyn menetelmällä	IAS 31 (vanhentunut)
	b	Yhteisyritysten yhdisteleminen pääomaosuusmenetelmällä	
Myöhemmissä tutkimuksissa havainnoitu esittämistapaero[b]			
17.	a	Voittoa tai tappiota ja muita laajan tuloksen eriä osoittava laskelma esitetään yhtenä laajana tuloslaskelmana	IAS 1.81A
	b	Voittoa tai tappiota ja muita laajan tuloksen eriä osoittava laskelma on jaettu kahteen osaan: voitto ja tappio ja muut laajan tuloksen erät	

Huomiot
a Lähde Nobes 2006, 2013
b Lähde: Lourenço ym. 2015

IAS 1.99 -standardin mukaan kulut on jaettava tuloslaskelmalla joko kululajikohtaisesti tai toimintokohtaisesti. Esittämistavan valinta on tehtävä sen mukaan, kummalla annetaan luotettavampaa ja merkityksellisempää tietoa. Valintaan liittyy historiallisia ja toimialakohtaisia tekijöitä kuin myös yhtiön toiminnan luonne. Huolimatta esittämistavan valinnasta, on liitetiedoissa esitettävä kululajikohtaista tietoa olennaisista kuluista. Tällaisia ovat esimerkiksi poistot ja työsuhde-etuudet. (PricewaterhouseCoopers 2016). Kvaalin ja Nobesin (2010) sekä Nobesin (2013) tutkimuksissa tuloslaskelman esittämistavat jaoteltiin toimintokohtaiseen ja kululajikohtaiseen mutta myös kolmas vaihtoehto oli mahdollinen, jonka mukaan tuloslaskelma ei noudattanut kumpaakaan esittämistavoista. Tässä tutkimuksessa tuloslaskelman esittämistapa jaotellaan IAS 1.99 -standardin mukaisesti kululajikohtaiseen ja toimintokohtaiseen tuloslaskelmaan.

Lisäksi IAS 1.81A -standardin mukaan kauden tuotto- ja kuluerät voidaan esittää joko yhdessä laskelmassa (laaja tuloslaskelma) tai kahdessa laskelmassa (tuloslaskelma ja laaja tuloslaskelma). Jälkimmäisen vaihtoehdon tapauksessa tuloslaskelma on osa tilinpäätöskokonaisuutta ja se esitetään välittömästi ennen laajaa tuloslaskelmaa, käytännössä siis samalla tai edellisellä sivulla. Tällöin tuloslaskelman jatkeensa esitetään tietyt standardin määrittelemät erät, joita kutsutaan muiksi laajan tuloksen eriksi. (Halonen ym. 2013, 9).

Kulujen luokittelua koskevan harkinnan lisäksi IFRS-standardit mahdollistavat tilinpäätöksessä esitettyjen erien järjestyksen muuttamisen silloin, kun se on tarpeellista oikean kuvan antamiseksi (IAS 1.86). Yhteisölle kuuluva osuus osakkuusyritysten voitoista esitetään yleensä rahoituskulujen jälkeen, mutta on kuitenkin mahdollista esittää tällaiset tuotot ennen rahoituskuluja esimerkiksi sisällyttäen ne liikevoittoon tai esittämällä ne heti liikevoiton jälkeen. Tilanteessa, jossa tällaiset tuotot esitetään osana liikevoittoa, tulee merkittävän osan konsernin toiminnoista toteutua osakkuus- tai yhteisyritysten kautta. Osuudet pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta eivät voi kuitenkaan sisältyä myyntituottoihin, sillä se ei vastaa IAS 18 mukaista tuottojen määritelmää. (PricewaterhouseCoopers 2016). Yhteisölle kuuluvan osuuden esittäminen osakkuus- ja yhteisyritysten voittovaroista osana liiketoiminnan tulosta kasvattaa luonnollisesti yhtiön liikevoittoa. Mikäli tällainen tulo sen sijaan esitetään liiketoiminnan tuottojen ja kulujen jälkeen, vaikuttaa se vain kaikkien muiden kulujen tavoin tilikauden tulokseen. Kun tulo esitetään osana liiketoiminnan tuottoja, antaa se erilaisen kuvan yhtiön taloudellisesta tilanteesta, sillä moni tunnusluku laaditaan juuri liiketoiminnan tuloksesta. Tässä tutkimuksessa pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuuden esittämistavat on jaettu otoksen pienen koon vuoksi kahteen vaihtoehtoon: joko sisällytettynä liikevoittoon tai esittämällä ne liikevoiton jälkeen. Nobesin (2013) ja Kvaalin ja Nobesin (2010) listauksessa esittämistapaan on lisätty kolmas ulottuvuus, jossa erä esitetään joko heti liikevoiton jälkeen tai liikevoiton ja rahoituskulujen jälkeen.

Näkyviä eroja ilmenee myös tilinpäätöksen rahavirtalaskelman suhteen. Ensinnä, liiketoimintojen rahavirtalaskelma voidaan laatia joko suoraan tai epäsuoraan. Mikäli yhtiö laatii rahavirtalaskelman epäsuoraa esittämistapaa käyttäen, tulee sen lisäksi esittää tuloslaskelman ja liiketoiminnan rahavirtojen väli-

nen täsmäytyslaskelma. Toiseksi, kulujen jaottelu liiketoiminnan rahavirtojen, investointien rahavirtojen ja rahoituksen rahavirtojen välillä voivat poiketa tilinpäätösten välillä. IFRS-standardeissa ei ole määräystä siitä, miten maksetuista koroista sekä saaduista osingoista aiheutuvat rahavirrat tulisi luokitella. Esimerkiksi saadut osingot voidaan luokitella investointien rahavirtoihin sillä perusteella, että ne ovat investoinneille saatua tuottoa. Maksetut korot taas voidaan luokitella liiketoiminnan rahavirtoihin, mikäli ne luetaan olennaiseksi osaksi varsinaista liiketoimintaa. Toisaalta maksetut korot voidaan luokitella rahoituksen rahavirroiksi, sillä ne ovat rahoituksen hankkimisesta aiheutuneita kustannuksia. Mikäli maksetut korot kuitenkin luokitellaan liiketoiminnan rahavirtoihin, pystyvät tilinpäätöksen käyttäjät helpommin määrittämään yrityksen kyvyn maksaa osinkoja liiketoiminnan rahavirroista. (PricewaterhouseCoopers 2016).

Myös oman pääoman muutoksia kuvaavalla laskelmalla voi ilmetä vaihtelevuutta, sillä IAS 1.107 mukaan tilikaudella varojen jakamisena omistajille kirjatut osingot sekä vastaava osakekohtainen osinko voidaan esittää valinnan mukaan joko oman pääoman muutoksia esittävässä laskelmassa tai tilinpäätöksen liitetiedoissa (PricewaterhouseCoopers 2016).

Maissa, jossa verolainsäädäntö sekä kirjanpito ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa, sallitaan varallisuuden arvostamisessa vain vähän tapauskohtaista harkintaa. Joustavuus sekä harkinnanvaraisuus tuottaisi tällaisessa ympäristössä hankaluuksia tilintarkastajalle ja veroviranomaisille määrittää, onko lakia noudatettu vai ei. Tällöin lopputuloksena voisi olla varsin mielivaltainen verotuskäytäntö. Vaihto-omaisuuden hankintahinnan arvostusperiaatteet ovat yksi tilinpäätöksiin melko merkittävästi vaikuttavista tase-eristä, jolla on vaikutukset myös joidenkin tunnuslukujen lopputulemaan (Nobes & Parker 2012, 47, 125). Tilinpäätöspäivänä yhtiön varastossa voi olla sellaisia tavaroita, joiden hinta on tilikauden aikana saattanut muuttua useamman kerran. Näin ollen tavaroiden hankintamenoa on hankala selvittää. (Tomperi 2017). IAS 2.25 - standardi sallii vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaatteiksi joko FIFO-menetelmän tai painotetun keskihinnan menetelmän, jota yhteisön on sovellettava kaikkiin luonteeltaan samankaltaisiin vaihto-omaisuuseriin.

Osa näistä esittämistapoja säätelevistä standardeista on joko poistunut käytöstä tai niitä on päivitetty rajaamaan esittämistapoja koskevia valintoja. Esimerkiksi etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden vakuutusmatemaattisten voittojen ja tappioiden kirjaamista säätelevä IAS 19 -standardi on päivittynyt siten, ettei niin kutsutun putkimenetelmän käyttö ole enää mahdollista. Sen sijaan ne tulee kirjata muihin laajan tuloslaskelman eriin kuluneella tilikaudella. (EY 2013). Samoin yhteisjärjestelyjä säätelevä standardi IAS 31 on vuonna 2011 korvattu IFRS 11 -standardilla (EY 2011). Yhteisyritysten osapuolten osuuksien käsittelyä kirjanpidossa säätelee siten nykyisin IFRS 11.24, jonka mukaan yhteisyritysten osapuolten on kirjattava osuutensa sijoitukseksi ja käsiteltävä sijoitusta kirjanpidossa pääomaosuusmenetelmällä, ellei yhteisöä ole standardissa IAS 28 vapautettu pääomaosuusmenetelmän soveltamisesta. Näin ollen tässä tutkimuksessa yhteisyritysten osuuksien kirjaamista koskevaa esittämistapaa ei tarkastella.

Tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty vanhentuneiden esittämistapaa koskevien vaihtoehtojen lisäksi kohdat 11 ja 12 eli IAS 39 -standardin säätelemä eräiden rahoitusomaisuuserien arvostamista koskevat vaihtoehdot sekä IAS 40.30 -standardin säätelevä sijoituskiinteistöjen arvostamisen vaihtoehdot. Tutkimuksessa havainnoidut IFRS-standardien esittämistapojen eroja kuvaava listaus on esitetty kattavasti liitteessä 1. Sijoituskiinteistöjen arvostusta koskevat valinnat on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle liian vähäisen aineiston vuoksi: vain neljä venäläisyhtiötä raportoi sijoituskiinteistöistä, kun yhdelläkään suomalaisyhtiöllä ei ollut mainintaa sijoituskiinteistöjen arvostusperiaatteista. Vuodesta 2018 IAS 39 -standardin tilalle astuu voimaan uusi IFRS 9 -standardi, jolloin tämä on viimeinen raportointikausi IAS 39 -standardin säätelemänä. Standardin vanhentumisen vuoksi tämä ulottuvuus jätetään tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Lisäksi tutkimuksen ulkopuolelle jätetään kohdan 2 EBIT-summariviä tarkasteleva ulottuvuus, sillä monissa yrityksissä EBIT-välisumma käsitetään samaksi kuin liikevoitto (*eng. operating profit*). Tällaisen tulkinnallisen ulottuvuuden lukeminen mukaan tarkasteluun saattaisi vääristää tutkimustuloksia.

Tässä tutkimuksessa aineisto kerätään yksitellen taulukossa 5 esitettyjen yhtiöiden tilikauden 2016 tilinpäätöksistä. Tämän jälkeen aineisto muutetaan numeeriseen muotoon siten, että numero yksi (1) ilmentää sitä esittämistapaa, jonka yhtiö on valinnut ja numero nolla (0) jäljelle jäänyttä vaihtoehtoista esittämistapaa. Mikäli kyseessä olevan yhtiön tilinpäätöksestä ei ole havainnoitavissa kumpaakaan esittämistavoista, jätetään yhtiö tämän kysymyksen osalta tarkastelun ulkopuolelle. Esimerkiksi palveluyrityksissä ei välttämättä ole vaihto-omaisuutta, jolloin luonnollisesti vaihto-omaisuuden hankintahinnan arvostusmenetelmän havainnointi ei ole tällaisen yrityksen osalta mahdollista.

4.3 Hypoteesit

Tämän tutkimuksen nollahypoteesi noudattaa Kvaalin ja Nobesin (2010) nollahypoteesia, jonka mukaan Suomen ja Venäjän IFRS-standardien esittämistapojen väliltä ei löydy eroja. Siis: IFRS-tilinpäätösstandardien soveltaminen on samanlaista sekä Suomessa että Venäjällä. Nollahypoteesia testataan joukkoon erilaisia esittämistapoja vastaan khiin neliö -menetelmällä. Lisäksi nollahypoteesin validiteettia testataan vaihtoehtoisia hypoteeseja vastaan, jotka ennustavat kansallista IFRS-standardin soveltamistapaa. Vaihtoehtoiset hypoteesit on muodostettu siltä olettamukselta, että maan kansallisten tilinpäätöskäytäntöjen mukaista IFRS-standardien esittämistapaa jatketaan, mikäli yhtiöllä ei ole kannustinta tehdä toisin.

Tässä tutkimuksessa Nobesin (2006, 2013) teoriaa ilmentävät hypoteesit nojautuvat osittain Lourençon ym. (2015) tutkimuksen tuloksiin, jossa oli mukana myös suomalaisia ja venäläisiä IFRS-standardeja noudattavia pörssiyhtiöitä. Niiltä osin, kun aiempia tutkimustuloksia ei ole saatavilla, nojautuvat hypoteesit maan kansallisen lainsäädännön mukaiseen esittämistapaan, sillä tällä on

todettu olevan merkittävä vaikutus myös IFRS-standardien mukaiselle esittämistavalle (Kvaal & Nobes 2010, 2012; Haller & Wehrfritz 2013).

1) *Tuloslaskelma on laadittu joko toimintokohtaisesti tai kululajikohtaisesti*

Suurin osa venäläisyhtiöistä (88 %) esitti Lourençon ym. (2015) tutkimuksen mukaan tuloslaskelman toimintokohtaisesti, kun vastaava luku suomalaisyhtiöiden keskuudessa oli vain 33 %. Lisäksi Venäjän tilinpäätösstandardien mukaan tuloslaskelma tulee esittää toimintopohjaisena (PBU 4/99). Suomalainen lainsäädäntö sallii sekä kululajikohtaisen että toimintokohtaisen tuloslaskelmakaavan (KPA 1:1–2 §). Näin ollen venäläisyhtiöt voivat olla taipuvaisempia laatimaan tuloslaskelmansa toimintokohtaisesti.

H1: Venäläisyhtiöt ovat taipuvaisempia esittämään yhtiön tuloslaskelman toimintokohtaisen tuloslaskelmakaavan mukaisesti.

2) *Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuus yhteisölle sisältyy tai ei sisälly tuloslaskelmalla liikevoittoa kuvaavaan summariviin*

Lourençon ym. (2015) tutkimuksessa yksikään venäläisyhtiö ei sisällyttänyt yhteisölle kuuluvaa osuutta pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voitoista ja tappoista tuloslaskelmalla liiketoiminnan kuluihin ja tuottoihin. Myös maan kansallisen lainsäädännön mukaan tällaiset voitto-osuudet esitetään liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen (*Приказ от 2 июля 2010 № 66 н. О формах бугхалтерской отчетности организаций/Prikaz ot 2 ijulja 2010 No. 66n. O formah bughalterskoi otšetnosti organizatsii, myöh. Prikaz No. 66n*). Samoin Suomen kirjanpitoasetuksessa esitetyissä tuloslaskelmakaavoissa pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuusyritysten voittojen ja tappioiden osuudet suositellaan esitettäväksi liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen. Lourençon ym. (2015) tutkimuksen mukaan puolet suomalaisyhtiöistä noudatti IFRS-tilinpäätöksessä kansallisen lainsäädännön mukaista esittämistapaa. Voi siis olla mahdollista, että venäläisyhtiöt ovat suomalaisyhtiöitä taipuvaisempia esittämään tällaiset voitto-osuudet erillään liikevoitosta.

H2: Venäläisyhtiöt ovat taipuvaisempia esittämään yhteisölle kuuluvan osuuden pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voitoista ja tappoista tuloslaskelmalla liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen.

3) *Taseella varat ja velat esitetään erillään tai taseella esitetään nettovarallisuutta kuvaava summarivi*

Lourençon ym. (2015) tutkimuksessa kaikki sekä suomalaiset että venäläiset yhtiöt esittivät taseen puolet toisistaan erillisinä, eikä nettovarallisuutta kuvaavaa summariviä esitetty. Venäjän PBU-standardissa 4/99 esitetään tarkat muotovaatimukset taseelle sekä muille laskelmille. Standardissa esitettyyn tasekaa-

vaan ei sisälly nettovarallisuutta kuvaavaa tunnuslukua (PBU 4.20/99). Kun esittämistavasta ei ole erikseen laissa määrätty, turvautuvat venäläiset usein muuhun lainsäädäntöön (McGee & Preobragenskaya 2005, 17; Combs ym. 2013; Rozhnova 2010). Näin ollen venäläisyhtiöt voivat olla taipuvaisempia mukailemaan maan kansallisen lainsäädännön mukaista tasekaavaa jättäen näin nettovarallisuutta kuvaavan summarivin esittämättä.

H3: Suomalaisyhtiöt ovat venäläisyhtiöitä taipuvaisempia esittämään taseella nettovarallisuutta kuvaavan tunnusluvun.

4) *Taseen erien esittäminen nousevan tai laskevan likviditeetin mukaisesti*

Lourençon ym. (2015) tutkimuksessa kaikki suomalaisyhtiöt esittivät taseensa nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä, kun taas 59 % venäläisyhtiöistä noudatti tätä esittämistapaa. Lisäksi suomalaisyhtiöiden toimintaa säätelevä EU-lainsäädäntö vaatii, että varallisuus tulee esittää kasvavan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä eli käteisavarat tulee esittää taseessa alimmaisena (Nobes & Parker 2012, 47–48). Toisaalta myös Venäjän kansallinen lainsäädäntö vaatii vastaavan esittämistavan, mutta tämä ei koske IFRS-standardeja noudattavia yhtiöitä (PBU 4.20/99). Tämä puoltaa sitä näkemystä, että suomalaisyhtiöt voivat olla venäläisyhtiöitä taipuvaisempia laatimaan taseensa nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä.

H4: Suomalaisyhtiöt ovat venäläisyhtiöitä taipuvaisempia laatimaan taseensa nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä.

5) *Laskelma oman pääoman muutoksista sisältää osingot ja osakeannit tai ne esitetään liitetiedoissa*

Venäläiset laskenta-ammattilaiset ovat laatineet tilinpäätökset ensisijaisesti veroviranomaisia varten. Vasta viime vuosina ymmärrys sijoittajalähtöisestä tilinpäätösraportoinnista on tullut yleisemmäksi. (Rozhnova 2010; Combs ym. 2013; McGee & Preobragenskaya 2005, 15, 23). Sen sijaan suomalaisten laskenta-ammattilaisten ymmärrys sijoittajille laaditusta taloudellisesta raportoinnista on muovautunut voimakkaasti heti IFRS-standardeihin siirtymisen myötä (Virtanen 2009). Näin ollen on mahdollista, että suomalaisyhtiöille on tavanomaista sisällyttää venäläisyhtiöitä enemmän erilaisia tunnuslukuja ja muuta lisätietoa tilinpäätöksiin. Tämä voi myös näyttäytyä suomalaisyhtiöissä osakekohtaisten osinkotietojen esittämisessä näkyvällä paikalla oman pääoman muutoksia kuvaavan laskelman yhteydessä.

H5: Suomalaisyhtiöt ovat taipuvaisempia sisällyttämään osingot ja osakeannit oman pääoman muutoksia kuvaavaan laskelmaan.

6) *Rahavirtaslaskelma on laadittu joko suoraan tai epäsuoraan*

Kaikki venäläisyhtiöt laativat Lourençon ym. (2015) tutkimuksen mukaan rahoituslaskelmansa epäsuoraan, kuin myös suurin osa suomalaisyhtiöistä. Lisäksi Venäjän kirjanpitolaissa on esitetty valmis kaava noudatettavalle rahavirtalaskelmalle, jonka mukaan rahavirtalaskelman tulee noudattaa epäsuoraa esittämistapaa (Prikaz No. 66n). Suomen lainsäädäntö sallii sen sijaan sekä suoran että epäsuoran esittämistavan rahavirtalaskelmalle. Näin ollen voi olla mahdollista, että venäläisyhtiöt laativat rahavirtalaskelmansa todennäköisemmin epäsuoraa esittämistapaa noudattaen.

H6: Venäläisyhtiöt ovat taipuvaisempia laatimaan rahoituslaskelman epäsuoraan.

7) *Saadut osinkotuotot luokitellaan rahoituslaskelmalla joko liiketoiminnan rahavirtoihin tai investointien ja rahoituksen rahavirtoihin*

Lourençon ym. (2015) tutkimuksessa saatujen osinkotuottojen esittämistä ei mitattu. Nobes (2006, 2013) esittää kuitenkin tämän yhdeksi näkyvien valintojen esittämistavaksi. Tässä tutkimuksessa tätä esittämistapaa koskeva valinta on otettu mukaan tarkastelun kohteeksi. Venäjän kirjanpitoasetuksen, Prikaz No. 66n, mukaisessa rahavirtalaskelmassa saadut osingot tulee esittää investointien rahavirroissa. Saatujen osinkojen esittämistavan osalta asetettu hypoteesi perustuu Lourençon ym. (2015) tutkimuksen havaintoon, jonka mukaan suomalaisyhtiöt esittävät rahoituslaskelmalla saadut korot venäläisyhtiöitä yleisemmin liiketoimintojen rahavirroissa, jolloin korkotuotot luokitellaan siis varsinaiseen liiketoimintaan kuuluviksi. Niiden ei siis katsota olevan tuottoja tehdyille investoinneille. Tämä voi indikoida siitä, että suomalaisyhtiöt pyrkivät esittämään enemmän tuottoja liiketoiminnan rahavirroissa kuin investointien tai rahoituksen rahavirroissa.

H7: Suomalaisyhtiöt ovat taipuvaisempia luokittelemaan saadut osingot rahoituslaskelmalla liiketoiminnan rahavirtoihin.

8) *Maksettujen korkojen luokittelu rahoituslaskelmalla joko liiketoiminnan rahavirroiksi tai rahoituksen ja investointien rahavirroiksi*

Lourençon ym. (2015) tutkimuksen mukaan kaikki suomalaisyhtiöt sisällyttivät maksetut korkokulut rahoituslaskelmalla liiketoiminnan rahavirtoihin. Sen sijaan venäläisyhtiöistä 75 % noudatti tätä luokittelutapaa. Venäjän kirjanpitoasetus määrää, että maksetut korot tulee rahavirtalaskelmalla luokitella liiketoimintojen, investointien ja rahoituksen rahavirtoihin niiden luonteen mukaan (Prikaz No. 66n). Siten yhtiö voikin esittää maksettuja korkokuluja samanaikaisesti sekä liiketoiminnan että investointien tai rahoituksen rahavirroissa, riippuen niiden luonteesta.

Venäläisyhtiöissä maksettuja korkokuluja voi mahdollisesti esiintyä liiketoimintojen rahavirtalaskelmalla esimerkiksi sisällytettynä rahoituskuluihin *(eng. financial expences)*. Mahdollisia korkokuluja sisältävien rahoituskulujen lisäksi venäläisyhtiöiden tilinpäätöksissä esiintyy usein *interest expences* ja/tai *interest paid* -nimisiä eriä. Tässä tutkimuksessa maksetuiksi korkokuluiksi rahavirtalaskelmalla luokitellaan ensisijaisesti *interest paid* mukaiset erät, sillä se on vertailukelpoisin maksettuja korkoja kuvaava erä suomalaisyhtiöihin verrattuna (suomalaisyhtiöiden tapauksessa rahavirtalaskelmalla esiintyi usein vain *interest paid* mukaiset erät). Mikäli tällaisia eriä ei venäläisyhtiön rahavirtalaskelmalla esiinny, luetaan maksetuiksi koroiksi *interest expences* mukaiset erät. Mikäli rahavirtalaskelmalla taas esiintyy sekä *interest paid* että *interest expences*, valitaan IFRS-standardin esittämistavaksi *interest paid* mukainen esittämistapa. Siten mahdolliset korkokulut, jotka sisältyvät rahoituskulujen alle, jäävät tarkastelusta ulkopuolelle.

H8: Suomalaisyhtiöt ovat taipuvaisempia luokittelemaan maksetut korot rahoituslaskelmalla liiketoiminnan rahavirtoihin.

9) *Aineellisten käyttöomaisuushyödykeiden merkintä taseeseen joko hankintamenomallia tai uudelleenarvostusmallia noudattaen*

Lourençon ym. (2015) tutkimuksessa kaikki suomalais- ja venäläisyhtiöt merkitsivät aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet taseeseen hankintamenomallia noudattaen. Myös Venäjän tilinpäätösstandardi PBU 06/2011 määrää, aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden arvostusperiaatteeksi hankintamenomallin. Lisäksi tutkimusten mukaan venäläisten laskenta-ammattilaisten asenteet käyvä arvon mukaista arvostamista kohtaan ovat varsin kielteiset (Combs ym., 2013). Tämä voi johtaa siihen, että venäläisyhtiöt ovat taipuvaisia arvostamaan aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet hankintamenomallin mukaisesti.

H9: Venäläisyhtiöt ovat taipuvaisempia arvostamaan aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet hankintamenomallia noudattaen.

10) *Vaihto-omaisuuden hankintameno on määritelty pääasiassa tai kokonaan painotetun keskihinnan menetelmällä tai pääasiallisesti FIFO-menetelmää käyttäen*

Lähes kaikki venäläisyhtiöt (94 %) määrittelivät vaihto-omaisuuden hankintamenon Lourençon ym. (2015) tutkimuksessa kokonaan painotetun keskihinnan menetelmällä. Venäjän kansallinen lainsäädäntö sallii vaihto-omaisuuden arvostamisperiaatteeksi sekä painotetun keskihinnan menetelmän että FIFO-menetelmän (PBU 05/2001). Suomalainen tilinpäätöskäytäntö tuntee kolme vaihto-omaisuuden arvostusperiaatetta, LIFO, FIFO ja painotettu keskihinta. Kuitenkin Suomen elinkeinoverolain (2:14 §) mukaan vaihto-omaisuuden hankintameno määritellään pääasiassa FIFO-menetelmää noudattaen, ellei verovelvollinen muuta näytä. Verosidonnaisuudesta johtuen FIFO-menetelmä onkin suomalaisessa tilinpäätöskäytännössä yleisin (Molotova 2007). Myös Lourençon

ym. (2015) tutkimuksessa suomalaisyhtiöt suosivat kansallisen lainsäädännön mukaista FIFO-menetelmää arvostusperiaatteena. Näin ollen FIFO-menetelmän mukainen arvostusperiaate voi olla tavanomaisempi suomalaisyhtiöiden keskuudessa kuin venäläisyhtiöiden keskuudessa.

Tässä tutkimuksessa esittämistapaa koskeva valinta on jaoteltu siten, kumpaa arvostamisperiaatetta yhtiö pääasiallisesti noudattaa. Useissa yhtiöissä voidaan noudattaa erilaisia arvostamisperiaatteita varaston eri erille (esimerkiksi valmiille tuotteille ja raaka-aineille), jolloin esittämistavan rajaaminen vain toiseen ei ole mielekästä ja saattaisi painottaa sen menetelmän mukaisen esittämistavan esiintymistä aineistoissa.

H10: Suomalaisyhtiöt ovat taipuvaisempia määrittelemään vaihto-omaisuuden hankintamenon pääasiassa FIFO-menetelmällä.

11) *Tuloslaskelma on jaettu joko tuloslaskelmaan ja laajaan tuloslaskelmaan tai se esitetään yhtenä laajana tuloslaskelmana*

Kaikki suomalaisyhtiöt laativat Lourençon ym. (2015) tutkimuksen mukaan tilikauden voittoa tai tappiota kuvaavan laskelman ja laajan tuloslaskelman erillisinä, kun venäläisyhtiöistä tätä esittämistapaa noudatti 31 % yhtiöistä. On siten odotettua, että aiempien tutkimustulosten mukainen esittämistapa ilmenee myös tilikauden 2016 IFRS-tilinpäätöksissä.

H11: Suomalaisyhtiöt ovat taipuvaisempia laatimaan tuloslaskelman ja laajan tuloslaskelman toisistaan erillisinä.

4.4 Aineisto

Aineistoksi tähän tutkimukseen on valittu suomalaisten ja venäläisten listayhtiöiden IFRS-standardien mukaisesti laadittuja tilinpäätöksiä tilikaudelta 2016. Tutkimus on rajattu koskemaan sellaisia yhtiöitä, joiden osakkeet ovat julkisen kaupankäynnin kohteena, jotta IFRS-standardit tulevat sovellettavaksi maiden lainsäädännön mukaisesti. Paitsi että näiden yhtiöiden tilinpäätöstiedot ovat julkisesti saatavilla, ovat näiden yhtiöiden tilinpäätökset myös julkisen mielenkiinnon kohteena. Pörssiyhtiöiden tilinpäätösten kohderyhmä on laajin kattaen niin sijoittajat, ulkomaiset sijoittajat, luotottajat, tilintarkastusyhteisöt, veroviranomaiset kuin myös muut julkiset tahot. Näin ollen tarkasteltaessa julkisesti noteerattujen yhtiöiden tilinpäätöksiä, myös tutkimuksen tulokset ovat käyttökelpoiset laajalle yleisölle.

Tutkimuksen otos muodostuu yhteensä 20 julkisesti noteeratun blue chip -yhtiön tilikauden 2016 tilinpäätöksistä sekä Suomesta että Venäjältä mukaillen Kvaalin ja Nobesin (2010) otosta, huomioiden kuitenkin aineiston järkevä koko suhteessa tutkimuksen luonteeseen. Kuten Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimuksessa, myös tässä tutkimuksessa aineiston ulkopuolelle rajataan sellaiset blue chip -yhtiöt, joiden tilinpäätöksiä ei ole laadittu IFRS-standardien mukaisesti tai

joiden päätoimipaikka ei ole Suomessa tai Venäjällä. Toisin kuin Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimuksessa, tämän tutkimuksen ulkopuolelle on myös rajattu rahoitus- ja vakuutuslaitokset, kuten pankit, sillä niiden tilinpäätösraportointia säännellään tavanomaisesta poiketen (ks. Lourenço ym. 2015).

Blue chip -yhtiöt edustavat pörssin paljon vaihdettujen suuryhtiöiden osakkeita. Moskovan pörssissä yhteensä 50 blue chip -yhtiötä muodostavat RTS-indeksin (Moscow Exchange 2017b). Vastaavasti Helsingin pörssissä 25 blue chip -yhtiötä muodostavat OMX Helsinki 25 -indeksin. Toisin kuin Moskovan pörssi, Nasdaq Nordic tarkistuttaa blue chip -yhtiöt (25 kappaletta) puolivuosittain elokuussa ja helmikuussa (Nasdaq Nordic 2017b). Tässä tutkimuksessa aineistoon sisällytetään OMX Helsinki 25:n helmikuun 2017 blue chip -yhtiöt, sillä alkuvuodesta osakevaihdon aktiivisuuteen on todennäköisesti vaikuttanut tilikauden 2016 tilinpäätökset tai loppuvuoden osavuosikatsaukset. Helmikuun blue chip -yhtiöt ovat siten todennäköisesti vertailukelpoisempia Moskovan pörssin blue chip -yhtiöihin päivältä 30.12.2016. Tutkimuksen otos muodostuu näistä blue chip -yhtiöistä, sillä tällaisten paljon vaihdettujen suuryhtiöiden tilinpäätökset ovat todennäköisemmin laadittu sijoittajien tarpeisiin. Näin ollen myös IFRS-standardit ovat todennäköisemmin luonteensa omaisesti linjassa yhtiön tilinpäätösraportoinnin tavoitteiden kanssa.

Koska tutkimuksen ulkopuolelle rajataan pankit ja vakuutuslaitokset, jätetään tutkimuksen aineistosta seuraavat blue chip -yhtiöt: Sberbank PAO, Bank VTB PAO, Moscow Exchange PAO, AFK Sistema PAO sekä Nordea Bank AB ja Sampo Oyj. Moskovan pörssin blue chip -listalla Surgutneftegas PAO esiintyy kahteen kertaan eri sarjan osakkeilla. Tämä yhtiö käsitellään aineistossa vain kerran. Lisäksi, kuten Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimuksissa, jätetään aineiston ulkopuolelle sellaiset blue chip -yhtiöt, joiden tilinpäätöksiä ei ole laadittu IFRS-standardien mukaisesti tai joiden päätoimipaikka ei ole Suomessa tai Venäjällä. Tämän rajoituksen seurauksena ruotsalaisyhtiö Telia Company AB sekä Hollannissa sijaitseva Yandex N.V. rajataan aineiston ulkopuolelle. Lopullisen otantaan päätyneet yritykset on listattu taulukossa 5. Jotta yhtiöitä saadaan tutkimukseen kummastakin maista saman verran, lisätään Venäjän aineiston RTS-indeksin seuraavaksi vaihdetuimmat yhtiöt: kemianteollisuusyhtiö PhosAgro PAO sekä televiestintäyhtiö MegaFon PAO (Moscow Exchange 2017b) ja poistetaan suomalaisista blue chip -yhtiöistä teollisuusyhtiöt Wärtsilä Oyj sekä YIT Oyj.

TAULUKKO 5 Tutkimukseen valitut yhtiöt Suomesta ja Venäjältä[a]

	Yhtiöt Venäjä	Toimiala	Pääomistaja	Yhtiöt Suomi	Toimiala	Pääomistaja
1.	Gazprom PAO[b]	Öljy- ja kaasu	Venäjän valtio	Amer Sports Oyj	Kuluttajatuotteet ja -palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
2.	Lukoil PAO	Öljy- ja kaasu	Hallintarekisteri	Cargotec Oyj	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
3.	Magnit PAO	Kuluttajatuotteet ja -palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat	Elisa Oyj	Televiestintä	Hallintarekisteri
4.	Novatek PAO	Öljy- ja kaasu	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat[c]	Fortum Oyj	Sähkö, vesi ja energia	Suomen valtio
5.	MMC Norilsk Nickel PAO	Raaka-aineet	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat[d]	Huhtamäki Oyj	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Hallintarekisteri
6.	Rosneft Oil Company PAO	Öljy- ja kaasu	Venäjän valtio	Kesko Oyj	Kuluttajatuotteet ja -palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
7.	Transneft PAO	Öljy- ja kaasu	Venäjän valtio	KONE Oyj	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
8.	Tatneft PAO	Öljy- ja kaasu	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat	Konecranes Oyj	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Hallintarekisteri
9.	Surgutneftegas PAO	Öljy- ja kaasu	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat	Metso Oyj	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
10.	Mobile TeleSystems PAO	Televiestintä	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat	Metsä Board Oyj	Raaka-aineet	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat

11.	Alrosa PAO	Raaka-aineet	Venäjän valtio	Neste Oyj	Öljy- ja kaasu	Suomen valtio
12.	Severstal PAO	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat	Nokia Oyj	Teknologia	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
13.	Inter RAO UES PAO	Sähkö, vesi ja energia	Venäjän valtio	Nokian Renkaat Oyj	Kuluttajatuotteet ja -palvelut	Hallintarekisteri
14.	Novolipetsk Steel PAO	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat	Orion Oyj	Terveydenhuolto	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
15.	RusHydro PAO	Sähkö, vesi ja energia	Venäjän valtio	Outokumpu Oyj	Raaka-aineet	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
16.	Aeroflot PAO	Kuluttajatuotteet ja -palvelut	Venäjän valtio	Outotec Oyj	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
17.	Rostelekom PAO	Televiestintä	Venäjän valtio	Stora Enso Oyj	Raaka-aineet	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat
18.	Bašneft PAO	Öljy- ja kaasu	Venäjän valtio	Tieto Oyj	Teknologia	Hallintarekisteri
19.	PhosAgro OAO	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat	UPKymmene Oyj	Raaka-aineet	Hallintarekisteri
20.	MegaFon PAO	Televiestintä	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat	Valmet Oyj	Teollisuuden tuotteet ja palvelut	Yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat

Huomiot
a Pääomistajalla viitataan yli 50 % omistusosuuteen yhtiön osakekannasta. Valtio voi olla pääomistajana joko suoraan tai epäsuoraan, jolloin valtio omistaa enemmistön osakkeista jonkin institutionaalisen tahon kautta. Venäläisyhtiöiden osalta omistajatieto on kerätty yhtiöiden tilinpäätöksistä pl. Novatek PAO ja MMC Norsilsk Nickel PAO. Suomalaisyhtiöiden osalta pääomistajia koskeva tieto on pääosin kerätty yhtiöiden tilinpäätöksistä. Amer Sports Oyj:n (2017), Fortum Oyj:n (2017), Metso Oyj:n (2017), Outokumpu Oyj:n (2017), Outotec Oyj:n (2017) ja Valmet Oyj:n (2017) osalta pääomistajia koskeva tieto on kerätty yhtiöiden kotisivuilta.

b PAO = Публичное акционерное общество/Publitšnoje aktsionernoje obštšestvo. Erityinen nimitys pörssilistatuille julkisille osakeyhtiöille, joka vastaa suomalaista Oyj:tä.
c Novatek PAO:n pääomistajia koskevaa tietoa ei ollut saatavilla yhtiön tilinpäätöksessä tai kotisivuilla. The Moscow Times:n (2010) mukaan yhtiön suurin omistaja on sen toimitusjohtaja.
d MMC Norilsk Nickel PAO:n pääomistajia koskevaa tietoa ei ollut saatavilla yhtiön tilinpäätöksessä tai kotisivuilla. Financial Times:n (2013) mukaan yhtiön suurimpana omistajana olisi 30 % omistusosuudella toimitusjohtaja Vladimir Potanin.

Tutkimukseen mukaan valittujen yritysten toimialat on jaoteltu tässä tutkimuksessa mukaillen Kvaalin ja Nobesin (2010) toimialajaottelua, joskin tässä tutkimuksessa on yhdistetty kuluttajahyödykkeet ja kuluttajapalvelut yhden ”kuluttajatuotteet ja -palvelut” -otsikon alle verrattain pienen aineiston vuoksi. Taulukon 6 mukaan tutkimusotoksen muodostavat yhtiöt ovat kaiken kaikkiaan seitsemältä eri toimialalta. Tutkimuksen aineistona olevien yhtiöiden IFRS-standardien mukaiset tilinpäätökset kerätään yhtiöiden kotisivuilta. Kattava listaus havainnoiduista tilinpäätöksistä on esitetty liitteessä 2.

TAULUKKO 6 Tutkimuksen kohteena olevien yhtiöiden toimialajaottelu

Toimiala	Venäjä (n)	Suomi (n)	Yhteensä (n)	%-osuus
0 Öljy ja kaasu	8	1	9	23 %
1 Raaka-aineet	2	4	6	15 %
2 Teollisuuden laitteet ja palvelut	3	7	10	25 %
3 Kuluttajatuotteet ja -palvelut	2	3	5	13 %
4 Terveydenhuolto	0	1	1	3 %
5 Televiestintä	3	1	4	10 %
6 Sähkö, vesi ja energia	2	1	3	8 %
7 Teknologia	0	2	2	5 %
Yhteensä	**20**	**20**	**40**	**100 %**

Yllä olevasta taulukosta on nähtävissä, että tutkimuksen aineistossa painottuvat selkeästi teollisuuden alan yhtiöt 25 prosenttiyksikön osuudella kuin myös öljy- ja kaasuyhtiöt 23 prosenttiyksikön osuudella. Erityisesti öljy- ja kaasuyhtiöt painottuvat Venäjän aineistossa, kun taas teollisuusyhtiöistä enemmistö on mukana Suomen aineistossa. Sen sijaan terveydenhuoltoalan yrityksiä on aineistossa mukana vain yksi kappale ja teknologiayrityksiä kaksi kappaletta. Venäjältä terveydenhuoltoalan yrityksiä tai teknologiayrityksiä ei sisälly aineistoon lainkaan.

Kaiken kaikkiaan Moskovan pörssiin on listattu 532 yhtiötä (Moscow Exchange 2017c) ja Nasdaq Helsingin pörssiin 138 yhtiötä (Nasdaq Nordic 2017c). Täten tutkimuksen otos edustaa perusjoukkoa Venäjän osalta vain noin 5,5 prosenttiosuudella ja Suomen osalta 14,5 prosenttiosuudella, jättäen virhemarginaalin tutkimustulosten osalta varsin suureksi. Tutkimuksen luonteen vuoksi tämä otoskoko on kuitenkin todettu riittävän tutkimuksen suorittamiseksi.

5 TULOKSET

5.1 Khiin neliö -testin tulokset

Taulukossa 7 on esitetty khiin neliö -testin tulokset. Taulukon ensimmäinen sarake osoittaa prosenttiosuuden kustakin havainnoitavissa olevasta esittämistavasta, jonka tarkastelun kohteena olevat suomalaiset ja venäläiset yhtiöt olivat valinneet. Tämän lisäksi taulukosta on nähtävissä kaikkien esittämistapojen havaintojen lukumäärät ja prosenttiosuudet havaintojen määrästä suhteessa koko otokseen. Kaikkien esittämistavat eivät olleet havainnoitavissa tiettyjen tarkastelun kohteena olevien yhtiöiden osalta. Esimerkiksi teknologiayhtiö Tieto Oyj:llä ei ole vaihto-omaisuusvarastoa, jolloin vaihto-omaisuuden arvostamisperiaatteita ei tältä osin voitu raportoida. Kuten taulukosta 7 nähdään, osinkotuottojen luokittelua rahavirtalaskelmalla koskeva esittämistapa ei ollut havainnoitavissa 30 % yrityksistä. Muutoin tutkimuksessa oli verrattain vähäinen määrä puutteita havaintojen suhteen. Lisäksi on huomautettava, että venäläisyhtiö Bašneft PAO:n IFRS-tilinpäätös oli löydettävissä ainoastaan venäjän kielellä, jolloin erilaisilla käännösvirheillä voi olla vähäisiä vaikutuksia tutkimustuloksiin.

Aineistoa analysoitiin kahden eri tilastollisen menetelmän avulla SPSS-tilasto-ohjelmistolla. Ensinnä, khiin neliö -testillä mitattiin esittämistavan ja maan (Suomi tai Venäjä) välistä riippumattomuutta kaikkien yhdentoista esittämistavan osalta. Tämän jälkeen mahdollisen riippuvuuden voimakkuutta analysoitiin Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimuksen tavoin Cramerin kontingenssikertoimen avulla. Tutkimuksessa sekä rivi- (esittämistapa) että sarakemuuttujilla (maa) oli vain kaksi eri arvoluokkaa. Näin ollen on tavanomaista, että tuloksille suoritetaan Yatesin jatkuvuuskorjaus. Taulukossa 7 tulokset on esitetty ilman jatkuvuuskorjausta. Tutkijat ovat eri mieltä siitä, onko Yatesin jatkuvuuskorjaus mielekäs, sillä se saattaa kasvattaa havaitun merkitsevyystason liian suureksi (Heikkilä 2014, 207). Tässä tutkimuksessa korjatut ja korjaamattomat arvot olivat kuitenkin melko lähellä toisiaan, jolloin Yatesin jatkuvuuskorjauksella ei odoteta olevan merkittävää vaikutusta tutkimustuloksiin.

TAULUKKO 7 Tutkimustulokset

IFRS-esittämistapa		Suomi (n)	Suomi %	Venäjä (n)	Venäjä %	Havainnot yhteensä (n)	Havainnot %	χ^2-testin tulokset			
								χ^2	P-arvo	Cramerin kontingenssikerroin	% odotetuista frekvensseistä, jotka alle 5
1a)	Tuloslaskelma on laadittu toimintokohtaisesti	11	55 %	6	30 %	**40**	**100** %	2.558	.110	.253	0,0 %
1b)	Tuloslaskelma on laadittu kululajikohtaisesti	9	45 %	14	70 %						
2a)	Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuus yhteisölle sisältyy tuloslaskelmalla liikevoittoa kuvaavaan summariviin	10	56 %	4	21 %	**37**	**93** %	4.678	.031	.356	0,0 %
2b)	Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuus yhteisölle esitetään tuloslaskelmalla liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen	8	44 %	15	79 %						
3a)	Taseella esitetään varat ja velat toisistaan erillisinä	20	100 %	20	100 %	**40**	**100** %	-	-	-	-
3b)	Taseella esitetään myös nettovarallisuutta kuvaava summarivi	0	0 %	0	0 %						
4a)	Taseen erät esitetään nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä	20	100 %	11	55 %	**40**	**100** %	11.613	.001	.539	50,0 %

4b)	Taseen erät esitetään laskevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä	0	0 %	9	45 %						
5a)	Osingot sekä vastaava osakekohtainen osinko esitetään oman pääoman muutoksia kuvaavalla laskelmalla	1	5 %	0	0 %	**40**	**100 %**	1.026	.311	.160	50,0 %
5b)	Osingot sekä vastaava osakekohtainen osinko esitetään liitetiedoissa	19	95 %	20	100 %						
6a)	Rahavirtalaskelma on laadittu epäsuoraa esittämistapaa noudattaen	19	95 %	19	95 %	**40**	**100 %**	.000	1.000	.000	50,0 %
6b)	Rahavirtalaskelma on laadittu suoraa esittämistapaa noudattaen	1	5 %	1	5 %						
7a)	Saadut osinkotuotot luokitellaan rahavirtalaskelmalla liiketoiminnan rahavirtoihin	14	93 %	7	54 %	**28**	**70 %**	5.791	.016	.455	50,0 %
7b)	Saadut osinkotuotot luokitellaan rahavirtalaskelmalla investointien ja/tai rahoituksen rahavirtoihin	1	7 %	6	46 %						
8a)	Maksetut korot luokitellaan rahavirtalaskelmalla liiketoiminnan rahavirtoihin	20	100 %	9	45 %	**40**	**100 %**	15.172	.000	.616	0,0 %
8b)	Maksetut korot luokitellaan rahavirtalaskelmalla investointien ja/tai rahoituksen rahavirtoihin	0	0 %	11	55 %						
9a)	Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet on arvostettu pääasiallisesti hankintamenomallia noudattaen	20	100 %	20	100 %	**40**	**100 %**	-	-	-	-

9b)	Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet on arvostettu pääasiallisesti uudelleenarvostusmallia noudattaen	0	0 %	0	0 %						
10a)	Vaihto-omaisuuden hankintameno on arvostettu pääasiallisesti painotetun keskihinnan menetelmällä	5	28 %	17	85 %	**38**	**95** %	12.725	.000	.579	0,0 %
10b)	Vaihto-omaisuuden hankintameno on arvostettu pääasiallisesti FIFO-menetelmällä	13	72 %	3	15 %						
11a)	Tuloslaskelma on jaettu tilikauden voittoa tai tappiota kuvaavaan laskelmaan ja laajaan tuloslaskelmaan	16	80 %	9	45 %	**40**	**100** %	5.227	.022	.361	0,0 %
11b)	Tuloslaskelma esitetään yhtenä laajana tuloslaskelmana	4	20 %	11	55 %						

5.2 Yhtäläisyydet suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-raportoinnissa

Suurimmat yhtäläisyydet Suomen ja Venäjän IFRS-tilinpäätösten esittämistapojen välillä olivat taseen nettovarallisuutta kuvaavan tunnusluvun esittämisessä, rahoituslaskelman laadintaperiaatteissa, aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden arvostusperiaatteissa sekä osinkoa koskevien lisätietojen esittämisessä. Kuten taulukosta 7 havaitaan, sekä suomalaisten että venäläisten yhtiöiden tilinpäätöksissä ei ole tapana esittää nettovarallisuutta kuvaavaa tunnuslukua. Siten tämän esittämistavan osalta nollahypoteesi jää voimaan, eikä asetettua hypoteesia 3 voida osoittaa todeksi. Rahavirtalaskelman laatimisperiaatteiden osalta (joko suoraan tai epäsuoraan) olivat esittämistavat suomalais- ja venäläisyhtiöiden väliltä varsin homogeeniset. Molemmista maista vain yksi yhtiö esitti liiketoimintojen rahavirtalaskelman suoraa esittämistapaa noudattaen. Tämän esittämistavan osalta khiin neliö -testin edellytykset eivät täyty, sillä 50 % odotetuista frekvensseistä on alle viiden. Khiin neliö -testisuureen arvot eivät myöskään puolesta puhu maan ja esittämistavan välisestä riippuvuudesta tämän esittämistavan osalta. Näin ollen myöskään asetettua hypoteesia 6 ei voitu osoittaa toteen.

Molemmissa maissa aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet arvostettiin pääasiassa hankintamenomallin mukaan. Näin ollen myös aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden arvostusperiaatteiden osalta nollahypoteesi jää voimaan. Aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden arvostusperiaatteita havainnoitaessa ilmeni lisäksi, että muutamissa yrityksissä sekä Suomessa että Venäjällä ostettujen liiketoimintojen yhteydessä siirtyvä aineellinen omaisuus arvostettiin käypään arvoonsa. Tämä esittämistapa oli kuitenkin havainnoitavissa vain osassa aineistoa.

Osinkojen ja sitä vastaavan osakekohtaisen osingon esittäminen oman pääoman muutoksia kuvaavalla laskelmalla osoittautui epätavalliseksi sekä suomalaisille että venäläisille yhtiöille. Koko aineistosta vain yksi suomalaisyhtiö (Nokia) esitti osakekohtaisen osingon oman pääoman muutoksia kuvaavan laskelman yhteydessä alaviitteenä. Muutoin sekä suomalaiset että venäläiset yhtiöt esittivät osinkoja koskevat lisätiedot liitetiedoissa. Näin ollen tutkimustulokset antavat jotain viitettä siitä, että suomalaisyhtiöt voisivat olla asetetun hypoteesin 5 mukaisesti venäläisyhtiöitä taipuvaisempia sisällyttämään osakekohtaista osinkoa tarkentavat tiedot osana oman pääoman muutoksia kuvaavaa laskelmaa. Khiin neliö -testisuureen arvo esittämistavan osalta on kuitenkin vain 1.026 ja merkitsevyys alle 0.05, jolloin ei voida tehdä johtopäätöksiä muuttujien välillä vallitsevasta merkittävästä riippuvuussuhteesta. Myöskään testin edellytykset eivät täyty. Siten osakekohtaisen osingon esittämistavan ja maan välillä ei voida todeta olevan riippuvuutta.

5.3 Erot suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-raportoinnissa

Tutkimustulosten mukaan kaikki suomalaisyhtiöt esittivät taseen erät nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä, kuten asetettu hypoteesi 4 ennustaa. Toisaalta tämä esittämistapa oli myös venäläisyhtiöissä hieman suositumpi. Khiin neliö -testin mukaan maan ja taseen erien likviditeettijärjestyksellä on tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus (χ^2=11.613, p=0.001). Tämän esittämistavan osalta khiin neliö -testin edellytykset eivät kuitenkaan ole voimassa, sillä puolet esittämistapojen odotetuista frekvensseistä on alle viisi. On yleisesti todettu, että testissä enintään 20 % odotetuista frekvensseistä saa olla pienempiä kuin viisi. Tämän esittämistavan osalta testi johtaa siten liian helposti nollahypoteesin hylkäämiseen aiheuttaen virheellisen johtopäätöksen muuttujien välisestä riippuvuudesta. Siten vaikka testitulokset antaisivat viitteitä sen osalta, että maan ja esittämistavan välillä voisi ilmetä riippuvuutta, on turvallisempaa todeta tämän esittämistavan osalta nollahypoteesin jäävän ennemmin voimaan kuin kumoutuvan.

Tuloslaskelman esittäminen kululajikohtaisesti oli suositumpaa venäläisyhtiöiden keskuudessa, mikä on päinvastainen tulos kuin mitä asetettu hypoteesi 1 ennustaa. Suomessa tuloslaskelman esittämistavat kululajeittain tai toiminnoittain vaihtelivat enemmän. Hieman yli puolet (55 %) suomalaisyhtiöistä laativat tuloslaskelmansa toimintokohtaisesti. Tuloslaskelman esittämistavan osalta khiin neliö -testin edellytykset ovat voimassa. Esittämistavan Sig.-arvo on kuitenkin alhainen (p=0.110), eikä khiin neliö -testin arvokaan ole kovin suuri (χ^2=2.558), jolloin maan ja tuloslaskelman esittämistavan osalta ei voida todeta olevan merkitsevää riippuvuutta.

Suomalaisyhtiöille oli tavanomaisempaa esittää tuloslaskelma kahdessa osassa jaettuna voiton tai tappion osoittavaan laskelmaan ja muihin laajan tuloksen eriin. Sen sijaan Venäjällä hieman yli puolet (55 %) esitti yhden laajan tuloslaskelman. Esittämistavan osalta kumpikaan odotetuista frekvensseistä ei ollut alle viisi, jolloin testin edellytykset ovat voimassa. Voittoa ja tappiota ja muita laajan tuloksen eriä osoittavan laskelman esittämistavan ja maan välillä on melkein merkitsevä tilastollinen riippuvuus (χ^2=5.227, p=0.022). On siis olemassa 22 % riski sille, että muuttujien välinen riippuvuus johtuu sattumasta. Cramerin kontingenssikertoimen arvo on 0.361, joka viittaa kuitenkin melko matalaan riippuvuuden voimakkuuteen. Tämän esittämistavan osalta voidaan siis todeta, että suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-tilinpäätöskäytännössä on havaittavissa eroja. Asetettu hypoteesi 11 tämän esittämistavan osalta näyttäisi siten pitävän paikkaansa.

Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen esittämistapa tuloslaskelmalla aiheutti sen sijaan aiemmin mainittuja esittämistapoja enemmän eroja suomalaisten ja venäläisten yhtiöiden välille. Suomalaisyhtiöissä oli hieman yleisempää sisällyttää voitto-osuudet liikevoittoa kuvaavaan summariviin, kun taas venäläisyhtiöistä enemmistö (79 %) esitti osakkuus- ja yhteisyritysten voitto-osuudet liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen. Tutkimustulokset antavat siis viitteitä siitä, että asetettu hypoteesi tämän esittämistavan osalta näyttäisi pitävän paikkaansa. Testisuureen arvo esit-

tämistavan osalta on 4.678 ja merkitsevyys on alle 0.05, jolloin voidaan todeta että maan ja osakkuus- ja yhteisyritysten voitto-osuuksien esittämistavan välinen riippuvuus on tilastollisesti melkein merkitsevä. Esittämistavan osalta myös khiin neliö -testin edellytykset täyttyvät. Kuten taulukosta 7 ilmenee, on tämän esittämistavan osalta Cramerin kontingenssikerroin vain hieman yli 0.3, viitaten melko matalaan riippuvuuden voimakkuuteen. Johtopäätöksenä voidaan kuitenkin todeta, että venäläisyhtiöt ovat taipuvaisempia esittämään pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voitto-osuudet liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen, kun taas suomalaisyhtiöt usein sisällyttävät nämä liikevoittoon.

Tutkimuksen mukaan suurimmat erot suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-tilinpäätösraportoinnissa ovat maksettujen korkojen luokittelussa rahavirtalaskelmalla sekä vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaatteissa. Suomalaisyhtiöiden keskuudessa rahavirtalaskelmaa koskevat esittämistavat olivat kaiken kaikkiaan venäläisyhtiöiden esittämistapaan verrattuna homogeenisempia keskenään. Kaikki suomalaisyhtiöt luokittelivat tilinpäätöksissään maksetut korot liiketoiminnan rahavirtoihin ja myös saadut osinkotuotot yhtä yritystä lukuun ottamatta kirjattiin suomalaisyhtiöissä liiketoiminnan rahavirtoihin, kuten esittämistapojen osalta asetetut hypoteesitkin ennustavat.

Sen sijaan Venäjällä maksettujen korkojen esittämistavat jakautuivat lähes tasan siten, että vain hieman yli enemmistö yhtiöistä esitti maksetut korot rahoituksen rahavirroissa. Maksettujen korkojen esittämistavan osalta testisuureen arvoksi muodostui 15.172, mikä osoittaa, että maan ja maksettujen korkojen esittämistavan välillä on riippuvuutta kumoten tältä osin esitetyn nollahypoteesin. Myös χ^2-riippumattomuustestin Sig.-arvo on pienempi kuin 0.001. Esittämistavan osalta muuttujien välillä on siis tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus. Myös Cramerin kontingenssikerroin (0.616) viittaa muuttujien väliseen voimakkaaseen riippuvuuteen. Tämän tutkimustuloksen osalta on kuitenkin huomautettava maksettuja korkoja kuvaavan erän tulkinnallisuus venäläisissä tilinpäätöksissä. Kuten todettua, useissa venäläisyhtiöissä rahoituskuluja (sisältäen mahdollisesti korkokuluja) esitettiin kaikissa kolmessa tai vähintään kahdessa kategoriassa: liiketoimintojen rahavirroissa, investointien rahavirroissa ja rahoituksen rahavirroissa. Tässä tutkimuksessa maksettujen korkojen luokitteluun ei luettu *financial expences* mukaisia eriä ja niiden mahdollisesti sisältämiä korkokuluja, joita venäläisyhtiöiden rahavirtalaskelmalla esiintyi usein liiketoimintojen rahavirroissa. Mikäli myös nämä erät olisi luettu maksettuja korkoja kuvaaviksi eriksi, voisivat tutkimustulokset olla tältä osin homogeenisempia suomalais- ja venäläisyhtiöiden keskuudessa.

Toisin kuin suomalaisyhtiöiden keskuudessa, venäläisyhtiöiden osinkotuottojen esittämistavoista molemmat vaihtoehdot olivat lähes yhtä edustettuina. Khiin neliö -testin arvo esittämistavan osalta on 5.791 ja merkitsevyys alle 0.05. Tämän esittämistavan osalta testisuureen edellytykset eivät kuitenkaan täyty, mikä oli odotettua, sillä osinkotuottojen luokittelu ei ollut havainnoitavissa 30 % tutkimuksen kohteina olevista yrityksistä. Tämän esittämistavan osalta onkin turvallisinta jättää nollahypoteesi voimaan, sillä vaikka testitulokset antavat viitteitä riippuvuussuhteesta, johtavat tulokset liian herkästi nollahypoteesin hylkäämiseen johtaen mahdollisesti vääriin johtopäätöksiin.

Suomalaisten ja venäläisten yhtiöiden vaihto-omaisuuden arvostusperiaatteissa havaittiin selkeä ero. Vaihto-omaisuus arvostettiin suomalaisyhtiöissä pääasiallisesti (72 % yhtiöistä) FIFO-menetelmällä, kun taas 85 % venäläisyhtiöistä arvosti vaihto-omaisuuden hankintamenon pääasiassa painotetun keskihinnan menetelmällä. Tutkimustulokset siis mukailevat esittämistavan osalta asetettua hypoteesia, jonka mukaan venäläisyhtiöt ovat suomalaisyhtiöitä taipuvaisempia arvostamaan vaihto-omaisuuden hankintamenon painotetun keskihinnan menetelmällä. Verrattuna Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimukseen, on huomattava, että tässä tutkimuksessa luokittelu tehtiin sen perusteella, kumpi menetelmä todettiin tilinpäätöksen liitetiedoissa pääasialliseksi arvostusmenetelmäksi. Näin ollen näiden kahden tutkimuksen tulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään. Muutamassa havainnoidussa yhtiössä vaihto-omaisuuden raaka-aineet arvostettiin FIFO-menetelmällä, kun taas joitakin vähäisempiä varaston eriä arvostettiin painotetun keskihinnan menetelmää noudattaen. Kuten taulukosta 7 voidaan havaita, osoittautui khiin neliö -testisuureen arvoksi vaihto-omaisuuden arvostusperiaatteen osalta 12.725. Sig.-arvo jäi alle 0.001:n, jolloin varaston arvostusperiaatteen ja maan välillä voidaan todeta olevan tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus. Näiden lisäksi suoritettu Cramerin kontingenssikerroin oli 0.579, jolloin muuttujien välinen riippuvuus on myös melko voimakasta.

Kokonaisuudessaan tutkimuksen nollahypoteesi jäi voimaan kahdessa yhdestätoista havainnoidusta esittämistapaa koskevassa valinnassa, ja lisäksi kahden esittämistavan osalta testin edellytykset eivät täyty eivätkä testisuureen arvotkaan osoita maan ja esittämistavan välistä riippuvuutta. Lisäksi toimintokohtaisen tai kululajikohtaisen tuloslaskelman esittämistavan suhteen testisuureen arvot olivat alhaiset, eivätkä indikoineet riippuvuussuhteesta. Kaikkiaan nämä viisi ulottuvuutta puhuvat sen puolesta, että suomalaisten ja venäläisten IFRS-tilinpäätösten välillä ei olisi eroja toisiinsa nähden.

Testitulokset antavat viitteitä kahden esittämistavan (taseen likviditeettijärjestys ja saatujen osinkojen luokittelu rahavirtalaskelmalla) osalta siitä, että esittämistavan ja maan välillä voisi löytyä riippuvuutta. Toisaalta näiden esittämistapojen osalta khiin neliö -testin edellytykset eivät täyty, jolloin nollahypoteesi hylätään mahdollisesti liian herkästi. Siten on turvallisinta jättää nollahypoteesi voimaan myös näiden kahden esittämistavan osalta. Vain vähäisiä eroja maiden välillä havaittiin tuloslaskelman esittämistavassa joko kahtena erillisenä tai yhtenä laajana tuloslaskelmana sekä pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen luokittelussa tuloslaskelmalla. Ainoastaan kahden esittämistavan osalta osoitettiin tilastollisesti merkittävää riippuvuutta maan ja esittämistavan välillä. Merkittävimmät erot maiden välisissä IFRS-tilinpäätöksissä havaittiin maksettujen korkojen luokittelussa rahavirtalaskelmalla sekä vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaatteissa.

Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen tuloksista ei voida tehdä johtopäätöstä siitä, että suomalaisten ja venäläisten IFRS-tilinpäätösten välillä olisi merkittäviä eroja toisiinsa nähden. Sen sijaan tutkimustulokset antavat enemmän viitteitä siitä, että kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan laaditut tilinpäätökset Suomessa ja Venäjällä olisivat enemmän samankaltaisia kuin erilaisia keskenään. Lisäksi suurin osa testatuista esittämistavoista ei antanut viitteitä

siitä, että yhtiön sijaintivaltiolla (Suomi tai Venäjä) ja IFRS-tilinpäätöksen esittämistavan välillä olisi havaittavissa riippuvuussuhde.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

6.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Tässä tutkimuksessa seurattiin Kvaalin ja Nobesin (2010) pioneeritutkimusta IFRS-standardien näkyvien esittämistapojen (*eng. overt options*) eroista ottamalla suomalaiset ja venäläiset IFRS-tilinpäätökset mukaan tarkasteluun. Näkyviä valintoja tutkittiin kaikkiaan 11 esittämistavan osalta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, esiintyykö suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-tilinpäätösraportoinnissa keskinäisiä eroja, ja mikäli esiintyy, millaisia erot maiden välillä ovat.

Tutkimustuloksien mukaan suomalaisten ja venäläisten tilikauden 2016 IFRS-tilinpäätösten välillä ei ollut merkittäviä eroja toisiinsa nähden. Viiden esittämistavan osalta tilinpäätösten välillä ei oikeastaan havaittu olevan eroja lähes lainkaan. Suomessa ja Venäjällä yhtiöillä ei ole tapana esittää nettovarallisuutta kuvaavaa tunnuslukua taseella, aineellinen käyttöomaisuus arvostetaan pääosin hankintamenoonsa, rahoituslaskelma laaditaan epäsuoraan sekä kummassakin maassa osingot ja vastaavat osakekohtaista osinkoa koskevat lisätiedot esitetään yleensä liitetiedoissa oman pääoman muutoksia kuvaavan laskelman sijaan. Tuloslaskelman esittämistavassa joko toiminnoittain tai kululajeittain ilmeni vain vähäisiä eroja, eikä maan ja esittämistavan riippuvuussuhdetta voida pitää esittämistavan osalta merkittävänä.

Kohtalaisia eroja suomalaisen ja venäläisen IFRS-tilinpäätöskäytännön välillä havaittiin tuloslaskelman esittämistavassa joko yhtenä laajana tuloslaskelmana tai jaettuna tilikauden voittoa tai tappiota kuvaavaan laskelmaan ja muihin laajan tuloksen eriin sekä pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen luokittelussa tuloslaskelmalla. Suomalaisyhtiöt esittivät venäläisyhtiötä yleisemmin tuloslaskelman jaettuna kahteen osaan. Lisäksi suomalaisyhtiöille oli yleisempää sisällyttää pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävät voitto-osuudet liikevoittoa kuvaavaan summariviin, kun taas venäläisyhtiöistä enemmistö esitti nämä osuudet summarivin jälkeen.

Tutkimustulosten kannalta merkittävimmät erot maiden välisissä IFRS-tilinpäätöksissä sen sijaan liittyivät maksettujen korkojen luokitteluun rahavir-

talaskelmalla sekä vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaatteisiin. Enemmistö suomalaisyhtiöistä arvosti vaihto-omaisuuden hankintamenon FIFO-menetelmällä, toisin kuin venäläisyhtiöt, jotka arvostivat vaihto-omaisuuttaan pääasiassa painotetun keskihinnan mukaisesti. Vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaatteen ja maan välillä todettiin olevan tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus. Tutkimustulos myötäilee Nobesin (2011) havaintoa niistä esittämistavoista, joissa on erityisesti ilmennyt kansainvälisiä eroja IFRS-tilinpäätöksissä. Tässäkin tutkimuksessa vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaate oli yksi merkittävimmistä tilinpäätöksissä ilmenneistä eroista. Toinen merkittävä ero liittyi maksettujen korkojen luokitteluun rahavirtalaskelmalla. Kaikki suomalaisyhtiöt sisällyttivät maksetut korot liiketoiminnan rahavirtoihin, kun taas Venäjällä maksetut korot luokiteltiin vaihtelevammin joko liiketoiminnan rahavirtoihin tai rahoituksen rahavirtoihin. Myös maksettujen korkojen luokittelun ja maan välillä todettiin olevan tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus, joskin tämän esittämistavan osalta tulee huomauttaa maksettujen korkojen käsitteen tulkinnallisesta rajoituksesta tämän tutkimuksen osalta.

Tutkimustulosten valossa erot suomalaisessa ja venäläisessä IFRS-tilinpäätösraportoinnissa ovat vähäiset. Tutkimuksen nollahypoteesi, jonka mukaan maiden väliset IFRS-tilinpäätökset ovat samanlaisia, jäi voimaan kahden havainnoidun esittämistavan osalta. Lisäksi neljän valinnan osalta khiin neliö -testin edellytykset eivät täyttyneet todennäköisesti pienen aineiston vuoksi, jolloin nollahypoteesi on turvallisinta jättää voimaan myös näiden esittämistapojen suhteen. Tilastollisesti merkittävä riippuvuussuhde maan ja IFRS-standardin esittämistavan välillä havaittiin ainoastaan maksettujen korkojen luokittelussa rahavirtalaskelmalla sekä vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaatteissa.

6.2 Tutkimustulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin

Tämän tutkimuksen tulokset poikkeavat aiemmasta tutkimuksesta, sillä sijaintivaltion ja tilinpäätöskäytäntöjen välillä Suomen ja Venäjän suhteen ei kyetty osoittamaan tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta. Vastoin tämän tutkimuksen tuloksia esimerkiksi Kvaalin ja Nobesin (2010) tutkimuksen mukaan IFRS-standardien näkyvien valintojen esittämistavat vaihtelevat kansainvälisesti, eikä tilinpäätöksissä havaittuja eroja voida selittää sattumalla. Tutkijoiden mukaan eroja aiheuttaa maiden kansalliset tilinpäätöskäytännöt, jotka vaikuttavat yhä IFRS-tilinpäätöksiin. Tämän tutkimuksen tulokset eivät antaneet yhtä selkeitä viitteittä siitä, että IFRS-tilinpäätösraportoinnin esittämistavat poikkeaisivat Suomen ja Venäjän välillä. Asetettujen hypoteesien valossa ei myöskään näytä siltä, että maiden kansallisen lainsäädännön mukaisilla esittämistavoilla olisi vaikutusta IFRS-standardien mukaiseen raportointiin. Kansallisen lainsäädännön vaikutusta IFRS-tilinpäätösraportointiin pohditaan tarkemmin myöhemmässä kappaleessa.

Myös Stadlerin ja Nobesin (2014) tutkimuksessa maan todettiin olevan selittävä tekijä erityisesti silloin, kun IFRS-standardien mahdollistamalla valinnalla ei ole vaikutusta tärkeisiin liiketoimintaa kuvaaviin tunnuslukuihin. Näiksi ulottuvuuksiksi tutkijat luettelivat muiden muassa nettovarallisuuden tunnusluvun esittämisen taseella, liiketoimintojen rahavirtalaskelman laadintaperiaatteet sekä taseen likviditeettijärjestyksen. Päinvastoin tässä tutkimuksessa edellä mainittujen esittämistapojen ja maan välillä ei löydetty tilastollisesti merkittävää riippuvuutta. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan maa oli selittävä tekijä vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaatteen suhteen, jolla sen sijaan on suurempi vaikutus tilinpäätösten vertailukelpoisuudelle.

Tässä tutkimuksessa ilmenneet erot sekä yhtäläisyydet suomalaisissa ja venäläisissä IFRS-tilinpäätöskäytännöissä mukailevat paljolti Lourençon ym. (2015) tutkimuksen havaintoja. Molempien tutkimusten mukaan suomalaisissa eikä venäläisissä yhtiöissä esitetä taseella nettovarallisuutta kuvaavaa tunnuslukua samoin kuin aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet arvostetaan molemmissa maissa pääasiassa hankintamenoonsa. Lisäksi lähes samat tai vähintäänkin samansuuntaiset tutkimustulokset ilmenivät taseen likviditeettijärjestyksessä ja rahavirtalaskelman laadintaperiaatteissa. Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voitot sisällytettiin liiketoiminnan tulokseen molemmissa tutkimuksissa noin puolessa suomalaisyhtiöistä, kun taas venäläisyhtiöt lukivat yhtiölle kuuluvat voitto-osuudet molempien tutkimusten mukaan yleisemmin liiketoiminnallisen tuloksen ulkopuolelle.

Suurin ero tämän tutkimuksen ja Lourençon ym. (2015) tutkimustulosten välillä koski tuloslaskelman esittämistapaa joko toiminnoittain tai kululajeittain. Näyttääkin siltä, että esittämistavat ovat muuttuneet lähes päinvastaisiksi. Tämän tutkimuksen mukaan toimintokohtainen tuloslaskelmakaava on suositumpi suomalaisyhtiöiden keskuudessa, kun taas Lourençon ym. (2015) tutkimuksessa enemmistö suomalaisyhtiöistä suosi kululajikohtaista tuloslaskelmakaavaa. Myös venäläisyhtiöiden osalta tilanne on vastaava: Lourençon ym. (2015) tutkimuksessa venäläisyhtiöt suosivat toimintokohtaista tuloslaskelmakaavaa, kun taas tämän tutkimuksen mukaan vain reilu neljännes venäläisyhtiöistä laati tuloslaskelmansa toiminnoittain.

Aikaisempaan tutkimukseen (Kvaal & Nobes 2010, 2012; Nobes & Stadler 2013; Stadler & Nobes 2014; Haller ja Wehrfritz 2013; Rossetti & Verona 2017) verrattuna näyttäisi siltä, että käytännöt IFRS-standardien soveltamisessa ovat tulleet yhteneväisemmiksi ainakin Suomen ja Venäjän osalta. Erot suomalaisten ja venäläisten listayhtiöiden IFRS-tilinpäätöksissä olivat verrattain vähäisiä tai jopa olemattomia kaikkiaan viiden esittämistavan osalta. Toisaalta näillä näkyvien valintojen esittämistavoilla ei ole merkittävää vaikutusta tilinpäätösten vertailukelpoisuuteen. Sen sijaan vertailukelpoisuuteen enemmän vaikuttavalla ulottuvuudella, eli vaihto-omaisuuden arvostamisperiaatteilla, todettiin olevan tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus yhtiön sijaintivaltion suhteen.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset

Tutkimuksen luonteesta johtuen tutkimusaineisto on varsin pieni. Tutkimuksen aineisto muodostuu 20 suomalaisen ja venäläisen listayhtiön IFRS-tilinpäätöksestä. Moskovan pörssiin on kuitenkin listattu yli 500 yritystä ja Suomessa Helsingin pörssiin yli sata yritystä (Moscow Exchange 2017c; Nasdaq Nordic 2017c). Näin ollen tutkimuksen otanta ei välttämättä edusta täysin luotettavalla tavalla perusjoukkoa. Mukaan valitut yhtiöt edustivat myös pörssin vaihdetuimpia yhtiöitä, jolloin kansallisten erojen esiintyminen voi olla vähäisempää. Paljon vaihdetut yhtiöt ovat usein myös kansainvälisesti kiinnostavia, jolloin niiden tilinpäätösraportointi on usein suunnattu ulkomaisten sijoittajien ja rahoittajien tarpeisiin. Esimerkiksi osa havainnoiduista yhtiöistä oli listattuna kotimaan pörssin lisäksi johonkin kansainväliseen pörssiin. Mikäli aineistoon valittaisiin sellaisia yhtiöitä, jotka eivät olisi kansainvälisesti kovinkaan riippuvaisia, voisi kansallista vaihtelua esiintyä enemmän. Toisaalta pieni aineisto mahdollisti tutkimuksen toistamisen suhteellisen kevyillä panostuksilla, jolloin mahdollisia mittausvirheitä oli helpompi pyrkiä kontrolloimaan.

Tutkimuksen tuloksiin voi vaikuttaa myös teollisuuden toimialan sekä öljy- ja kaasutoimialan painotteisuus tutkimusaineistossa. Yhteensä näiden kahden toimialan yhtiöt muodostivat miltei puolet tutkimuksen aineistona olevien yhtiöiden tilinpäätöksistä. Tutkimustuloksiin voi vaikuttaa myös se, että osa toimialoista, kuten terveydenhuolto ja teknologia, olivat edustettuina vain toisen sijaintivaltion aineistossa. Lisäksi pankki- ja rahoitustoimialan yrityksiä jätettiin tarkastelun ulkopuolelle, johtuen niiden poikkeavista raportointikäytännöistä. Pankki- ja rahoitustoimialan mukaan lukeminen aineistoon voisi tasoittaa havaittuja eroja tilinpäätösten välillä, sillä esittämistapojen valinnanvapaus on toimialalla rajoitetumpaa.

Tutkimuksen validiteettiin vaikuttaa joidenkin käsitteiden määrittely ja tulkinta. Venäläisyhtiöiden tapauksessa on tavanomaista, että korkokuluja esitetään rahavirtalaskelmalla sekä liiketoimintojen, investointien että rahoituksen rahavirroissa jaoteltuna niiden luonteen mukaan. Venäläisyhtiöissä korkokuluja voidaan esittää liiketoimintojen rahavirtalaskelmalla esimerkiksi rahoituskulujen *(financial expences)* alla. Lisäksi rahavirtalaskelmalla investointien ja rahoituksen rahavirroissa esiintyy venäläisyhtiöiden tapauksessa usein myös *interest expences* ja/tai *interest paid* -käsitteiden mukaisia eriä. Näin ollen maksettujen korkojen luokittelua laskelmalla oli venäläisyhtiöiden keskuudessa hankala arvioida, sillä niitä kuvattiin tilinpäätöksessä mahdollisesti useilla eri termeillä. Selkeyden vuoksi tässä tutkimuksessa esittämistavan mukaisiksi maksetuiksi koroiksi luokiteltiin ensisijaisesti vain *interest paid* -käsitteen mukaiset erät, koska tällainen esittämistapa oli yleinen suomalaisyhtiöissä ja siten kaikista vertailukelpoisin. Mikäli tällaista erää ei rahavirtalaskelmalla ilmennyt, luettiin maksetuiksi koroiksi *interest expences* -käsitteen mukaiset erät. Toisaalta rahavirtalaskelmalla voi esiintyä sekä *interest paid* että *interest expences,* jolloin esittämistavaksi valittiin se luokka, jossa *interest paid* mukaiset erät esitettiin. Näin ollen siis sellaiset korkokulut, jotka venäläisyhtiöissä sisältyivät rahavirtalaskelmalla rahoituskulujen alle, jäivät tässä tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolelle. Täl-

lainen käsitteellinen rajaus voi siten vääristää tutkimustuloksia siten, että havainnot maksettujen korkokulujen suhteen liiketoimintojen rahavirroissa jäi venäläisyhtiöiden osalta todellista alhaisemmaksi.

Tutkimuksessa voi ilmetä myös käännösvirhe, sillä öljy-yhtiö Bašneftin IFRS-tilinpäätös oli saatavilla vain venäjän kielellä. Tässä tutkimuksessa käännökset perustuivat tutkimuksen tekijän omaan kielitaitoon. Mahdollinen käännösvirhe esiintyy kuitenkin vain yhden yrityksen tapauksessa, jolloin käännösvirheellä ei odoteta olevan suurta vaikutusta tutkimustuloksiin.

Tutkimustuloksia analysointiin ristiintaulukoinnin avulla. Tutkimuksen muuttujat olivat nominaaliasteikollisia, jolloin tilastollisista testeistä tulevat sovellettaviksi vain ei-parametriset testit. Pearsonin khiin neliö -menetelmä soveltuu hyvin nominaaliasteikollisille muuttujille. Toisaalta pienen aineiston vuoksi sekä vain kahden sarakemuuttujan tapauksessa tilasto-ohjelma saattaa hylätä nollahypoteesin liian herkästi (Heikkilä 2014, 207). Tässä tutkimuksessa khiin neliön testisuureen arvoiksi ei tästä huolimatta luettu Yatesin jatkuvuuskorjauksen mukaisia arvoja, sillä ne olivat hyvin lähellä ilman jatkuvuuskorjauksella oikaistuja arvoja. Tämän vuoksi tutkimustuloksia analysoitaessa on syytä tehdä yhtiön sijaintivaltion ja IFRS-standardin esittämistavan välisestä riippuvuussuhteesta vain varovaisia johtopäätöksiä.

6.4 Tutkimustulokset kulttuurin ja institutionaalisten tekijöiden kontekstissa

Maan tilinpäätöskäytännöt kehittyvät erilaisiksi johtuen taloudellisista, historiallisista, institutionaalisista ja kulttuurillisista tekijöistä (Choi & Meek 2014, 29–31). Taulukossa 1 on esitetty keskeisimpiä taloudellisia tunnuslukuja Suomen ja Venäjän suhteen. Taulukon mukaan maiden tuotantorakenteet ovat melko samanlaiset, mutta Suomen bruttokansantulo on Venäjää korkeammalla tasolla. Lisäksi ulkomaiset sijoitukset Suomeen ovat Venäjää suuremmat. Nämä tunnusluvut näyttäytynevät myös maiden rahoitusmarkkinoiden toimivuudessa. Vaikka Moskovan pörssiin on listautunut huomattavasti enemmän yhtiöitä kuin Helsingin pörssiin, on Moskovan pörssin toiminta varsin tehoton esimerkiksi kaupankäyntivolyymilla mitattuna (Bailey 1995). Suurin osan Moskovan pörssiin listatuista yhtiöistä on valtio-omisteisia öljy- ja kaasuyhtiöitä (Lazareva ym. 2007). Luonnonvarasektorin painottuneisuus näyttäytyy myös tässä tutkimuksessa venäläisyhtiöiden otoksen osalta, joista peräti 40 % on öljy- ja kaasuyhtiöitä.

Nämä tekijät voivat indikoida siitä, ettei Moskovan pörssiin listattujen venäläisyhtiöiden tilinpäätöksiä ole todellisuudessa suunnattu ulkomaisten sijoittajien tarpeisiin. Sen sijaan maan kansainvälisistä markkinoista riippuvaiset yhtiöt on listattu joihinkin muihin pörsseihin (The Moscow Times 2013). Moskovan pörssiin listattujen venäläisyhtiöiden IFRS-tilinpäätösraportointiin voivat vaikuttaa paitsi ulkomaisten sijoittajien vähälukuisuus markkinoilla kuin myös se, että pääosin valtio-omisteisten yhtiöiden osakkeet eivät käytännössä ole vapaassa vaihdannassa.

6.4.1 Tutkimustulokset yritysrahoitusjärjestelmän kontekstissa

Sillä, kenelle tilinpäätös on ensisijaisesti suunnattu, on perustavanlaatuinen vaikutus tilinpäätöksen laadintaperiaatteisiin. Kun tilinpäätös laaditaan yhtiön ulkopuolisten sijoittajien tai rahoittajien tarpeisiin, tulee tilinpäätöksen tarjota kattavasti tietoa esimerkiksi tulevaisuuden kassavirtojen ennustamiseen tai mahdollisten tulevaisuuden riskien tunnistamiseksi (Nobes & Parker 2012, 13). Kun tilinpäätösinformaation ensisijaisina käyttäjinä ovat valtiolliset elimet, kuten veroviranomaiset, noudatetaan tilinpäätöksissä usein muototekijöitä asiasisällön sijaan, varovaisempia tulevaisuuden arvioita sekä konservatiivisempia arvostus- ja kirjaamisperiaatteita (Nobes 1998 [Zysman 1983]).

Tutkimuksen venäläisyhtiöiden otos antaa viitteitä siitä, että maan pääasiallinen yritysrahoitusjärjestelmä voisi noudatella Nobesin (1998) mukaisen luokittelun suuntaista sisäisten rahoituslähteiden järjestelmää, jonka mukaan yhtiöiden pääasiallisina rahoittajina toimivat valtio, pankit sekä yhtiön sisäpiirin jäsenet. Sen sijaan suomalaisyhtiöiden osalta tilanne näyttäisi olevan toinen, joskin suomalaisyhtiöiden keskuudessa pankkilainat ja erilaiset valtion tuet ovat yleisiä (Suomen Pankki 2013; Louhivuori 2014). Voikin olla, että suomalainen rahoitusjärjestelmä on kahden edellä mainitun yhdistelmä. On kuitenkin huomattava, että erilaiset rahoitusjärjestelmät dominoivat suur- ja pienyritysten keskuudessa (Nobes 1998).

Tämän tutkimuksen aineistona olevien yhtiöiden pääomistajat jaoteltiin taulukon 5 mukaisesti valtio-omisteisiin, joissa valtio omisti enemmistön yhtiön osakekannasta joko suoraan tai epäsuoraan; yksityisomisteisiin, jossa yhtiön pääomistajina toimivat yksityiset sijoittajat tai institutionaaliset sijoittajat, sekä hallintarekisteriomisteisiin, jossa pääomistajina toimivat ulkomaiset tai kotimaiset hallintarekisterit. Tutkimuksen kohteena olevista venäläisyhtiöistä lähes puolet oli pääasiassa valtion tai toisen valtio-omisteisen yhtiön omistuksessa. Tämä on voinut näkyä myös yhtiöiden tilinpäätöksissä, vaikkei suoraa syy–seuraussuhdetta omistuspohjan ja tilinpäätöskäytäntöjen välillä tässä tutkimuksessa pyrittykään osoittamaan. Esimerkiksi valtio-omisteisen Bašneftin IFRS-standardien mukainen tilinpäätös oli laadittu ainoastaan venäjän kielellä, jolloin lienee selvää, ettei yhtiön tilinpäätöstä ole laadittu ensisijaisesti ulkomaisten sijoittajien tarpeisiin.

Tutkimuksen kohteena olevat suomalaisyhtiöt olivat öljy- ja kaasuyhtiö Neste Oyj:tä sekä energiayhtiö Fortum Oyj:tä lukuun ottamatta pääasiassa yksityisten sijoittajien ja ulkoimaisen tai kotimaisen hallintarekeistereiden omistamia. Suomalaisyhtiöiden tapauksessa tilinpäätösinformaatio olikin usein jo pelkästään silmämääräisesti kattavampaa. Varsinaisen tilinpäätöksen lisäksi vuosikertomus sisälsi niin hallituksen kuin johtoryhmänkin katsauksen menneestä vuodesta ja arviot tulevasta kehityksestä. Yhtiöiden internet-sivuilla sijoittajille osoitetussa osiossa oli esillä myös monenlaisia tunnuslukuja sijoittajien käyttöön. Sen sijaan joidenkin venäläisyhtiöiden internet-sivuilla tilinpäätökset oli saatavilla tavanomaisina pdf-tiedostoina, usein ilman erillistä (englanninkielistä) johdon tai hallituksen katsausta yhtiön tilanteeseen. Sijoittajasuuntautuneisuus voi näyttäytyä suomalaisissa IFRS-tilinpäätöksissä myös esimerkiksi maksettujen korkokulujen luokittelussa rahavirtalaskelmalla. Kun maksetut korko-

kulut ja saadut osingot luokitellaan liiketoiminnan rahavirtoihin, voi olla helpompi perustella osinkojen maksamiseen liittyviä päätöksiä (PricewaterhouseCoopers 2016). Saatujen osinkojen luokittelu liiketoiminnan rahavirtoihin voi toisaalta myös viestiä siitä, että yhtiön johto pitää näitä sijoituksia merkittävänä osana liiketoimintaa.

Venäläiset ja suomalaiset öljy- ja kaasuyhtiöt sekä sähkö-, vesi- ja energiayhtiöt olivat pääasiassa suoraan tai epäsuoraan valtio-omisteisia. Näissä yhtiöissä myös tuloslaskelmat laadittiin pääosin kululajikohtaisesti, osakkuus- ja yhteisyritysten voitto-osuudet eivät yleensä sisältyneet liikevoittoa kuvaavaan summariviin ja vaihto-omaisuus arvostettiin hieman yleisemmin painotetun keskihinnan menetelmällä. Tämä voisi antaa viitteitä siitä, että omistajapohjalla on vaikutusta kululajikohtaisen tuloslaskelmakaavan valintaan. Lisäksi tällaiset valtio-omisteiset sähkö- ja energiayhtiöt pyrkivät usein perustelemaan hintojen nostamista esimerkiksi heikolla tuloksella. Näin ollen tällaisilla yrityksillä ei välttämättä ole halukkuutta sisällyttää muita kun puhtaasti liiketoiminnallisia tuottoja liikevoittoon, pikemminkin päinvastoin. (Nobes & Parker 2012, 161). Tässä tutkimuksessa ei voida kuitenkaan tehdä johtopäätöstä siitä, aiheutuvatko yhtäläisyydet mainituissa esittämistavoissa omistajuuspohjasta, toimialasta, sattumasta vai jostakin muusta tekijästä.

6.4.2 Tutkimustulokset yhtiön toimialan kontekstissa

Tutkimuksessa havaittuja esittämistapojen eroja voidaan toisaalta pyrkiä selittämään toimialakohtaisilla ominaispiirteillä (ks. Jaafar & McLeay 2007) joskaan tässä tutkimuksessa ei osoiteta suoraa riippuvuussuhdetta toimialan sekä IFRS-esittämistavan välille. Tällaista tilastollista riippuvuutta ei ollut tässä tutkimuksessa mielekästä analysoida, sillä kaikki toimialat eivät olleet aineistossa edustettuina ja joidenkin toimialojen yrityksiä ilmeni aineistossa vain toisessa maassa. Lisäksi havainnoiduista yhtiöistä suurimman osan muodostivat teollisuusyhtiöt sekä öljy- ja kaasuyhtiöt. Tämän tutkimuksen aineisto antaa kuitenkin viitteitä siitä, että toimialalla voisi olla vaikutusta esittämistavan valintaan. Tutkimustuloksista ilmeni esimerkiksi, että sähkön, veden ja energian; raakaaineiden sekä televiestinnän toimialoilla tase esitetään aina nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä. Vertailukelpoisuuden kannalta tärkeämmissä kysymyksissä, kuten vaihto-omaisuuden hankintamenon arvostusperiaatteissa, ilmeni sen sijaan enemmän hajontaa myös toimialojen sisällä.

6.4.3 Tutkimustulokset yhtiön sisäisten tekijöiden kontekstissa

Toisaalta erot tilinpäätöksissä voivat olla lähtöisin yritysten sisäisistä tekijöistä, kuten yrityksen taloudellisista tavoitteista, strategiasta tai kasvusuunnitelmista. Yritysten lyhyen aikavälin tavoitteet eivät todennäköisesti ole vaikuttaneet merkittävästi tutkimustuloksiin, sillä esittämistapoja koskevat valinnat ovat usein melko staattisia. Käytäntöjä koskevia valintoja tulee IFRS-standardien mukaan noudattaa vuodesta toiseen, ellei painavaa perustetta käytännön vaihtamiseen ole olemassa (ks. IAS 8). (Stadler & Nobes 2014).

Esittämistapoja koskeviin valintoihin voivat kuitenkin vaikuttaa lyhytjänteisten tavoitteiden sijaan esimerkiksi yrityksen johtamistyyli (Gernon & Wallace 1995; Zarzeski 1996). Esimerkiksi Zarzeskin (1996) mukaan kansainvälisesti riippuvaisempien yritysten tilinpäätökset eroavat enemmän kansallisesta lainsäädännöstä. Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena olevien yritysten kansainvälisyyden astetta ei ole erikseen arvioitu. Venäjällä heikosti toimiva pörssijärjestelmä voisi kuitenkin antaa viitteitä siitä, että yhtiöt olisivat kansainvälisesti riippuvaisempia ja sisällyttäisivät näin ollen enemmän tietoa tilinpäätöksiinsä. Tutkimusta suoritettaessa venäläisissä tilinpäätöksissä ei kuitenkaan havaittu sellaisia ominaispiirteitä, jotka puolesta puhuisivat tämän näkemyksen toteutumisesta. Vastaavasi Suomen pienet rahoitusmarkkinat voisivat ajaa yrityksiä havittelemaan ulkomaista pääomaa. Yritysten sisäisiä tekijöitä tai tilinpäätöksiin sisällytetyn tiedon määrää ei kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa arvioitu, joten niiden vaikutuksesta IFRS-tilinpäätöksiin ei voida tässä tutkimuksessa tehdä johtopäätöksiä.

6.4.4 Tutkimustulokset maiden oikeusjärjestelmän kontekstissa

Määritelmän mukaan sekä Suomi että Venäjä lukeutuvat säädösoikeusjärjestelmän maaksi, joskin Suomi luetaan yleensä osaksi skandinaavista säädösoikeusjärjestelmää, joka on todellisuudessa lähempänä tapaoikeusjärjestelmää kuin perinteistä säädösoikeutta (La Porta ym. 1998). Venäjällä säädösoikeusjärjestelmän periaatteet näyttäytyvät selkeästi maan kirjanpitoa ja tilinpäätöksiä säätelevässä lainsäädännössä. Venäläiset tilinpäätösstandardit – vaikkakin laadittu IFRS-standardien perustalle – sekä maan verolainsäädäntö sisältävät yksityiskohtaisia sääntömääräyksiä niin tilinpäätösten muotoseikkojen suhteen kuin tyhjentäviä ja yksityiskohtaisia listoja esimerkiksi verotuksessa vähennyskelpoisten erien suhteen (McGee & Preobragenskaya 2005, 14, 28; EY 2016; Garanina & Kormiltseva 2013; Kaivola 2017).

Kuten aiemmin on todettu, Venäjän kirjanpitolaissa on esitetty valmis kaava noudatettavalle rahavirtalaskelmalle. Maan kirjanpitolain mukainen rahavirtalaskelma noudattaa epäsuoraa esittämistapaa, jonka mukaisesti myös lähes kaikki tutkimuksen kohteena olleet venäläiset IFRS-standardeja noudattavat yhtiöt laativat rahavirtalaskelmansa. Maan kirjanpitoasetuksen Prikaz No. 66n mukaisessa rahavirtalaskelmassa saadut osingot tulee esittää investointien rahavirroissa ja maksetut korot luokitellaan liiketoimintojen, investointien ja rahoituksen rahavirtoihin niiden luonteensa mukaisesti. Venäläisyhtiöt luokittelivat korkokulut IFRS-tilinpäätöksissä usein kaikkiin edellä mainittuihin rahavirtoihin, kuten maan kansallinen lainsäädäntökin vaatii. Tämän tutkimuksen mukaan maksetut korot luokiteltiin venäläisyhtiöiden rahavirtalaskelmilla useimmin rahoituksen rahavirtoihin, joskin tämän seikan osalta voi esiintyä tulkinnallisia eroja, kuten aiemmin on todettu. Sen sijaan hieman yli enemmistö venäläisyhtiöistä luokitteli saadut osingot liiketoimintojen rahavirroiksi, mikä on poikkeava esittämistapa maan kansalliseen lainsäädäntöön nähden. Rahavirtalaskelmaa koskevien esittämistapojen osalta venäläisyhtiöt eivät siis tämän tutkimuksen mukaan suosineet maan kansallista lainsäädäntöä, toisin kuin Kvaal ja Nobes (2010, 2012) sekä Haller & Wehrfritz (2013) ennustavat.

Venäläisyhtiöiden tuloslaskelmakaavat eivät myöskään mukailleet kirjanpitoasetuksen Prikaz No. 66n mukaista toimintokohtaista lajittelua, sillä suurin osa venäläisyhtiöistä esitti tuloslaskelmansa kululajikohtaisesti. Venäläisyhtiöt esittivät myös hieman yleisemmin taseen laskevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä, kun taas asetuksen No. 66n mukainen esittämistapa noudattaa nousevan likviditeetin mukaista järjestystä. Arvostusperiaatteissa ilmeni sekä maan kansallisen lainsäädännön mukaisia käytäntöjä että niistä poikkeavia käytäntöjä. Aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden arvostusperiaatteet noudattivat PBU 06/2001 mukaista hankintamenomallia. Tämä voi tosin myös johtua siitä, että käyvän arvon käsite on venäläisille varsin vieras ja asenteet käyvän arvon mukaista arvostamista kohtaan myös varsin kielteiset (Combs ym. 2013). Maan kansallinen lainsäädäntö sallii vaihto-omaisuuden arvostusperiaatteeksi sekä painotetun keskihinnan menetelmän että FIFO-menetelmän (PBU 05/2001). Tässä tutkimuksessa suurin osa (85 %) venäläisyhtiöistä arvosti varaston hankintahinnan painotetun keskihinnan menetelmän mukaan.

Toisaalta kansallisen lainsäädännön mukainen esittämistapa näyttäytyi venäläisyhtiössä pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuusyhtiöiden voittojen ja tappioiden osuuksien esittämisessä tuloslaskelmalla. Maan kansallisen lainsäädännön mukaan tällaiset voitto-osuudet esitetään liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen (Prikaz No. 66n). Näin menetteli myös enemmistö (79 %) tutkimuksen kohteena olleista venäläisyhtiöistä.

Verrattuna venäläiseen lainsäädäntöön, on suomalainen kirjanpito- ja tilinpäätöslainsäädäntö joustavampaa. Varsinaisen lainsäädännön ohella kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjä säätelevät laskenta-ammattilaisten, kuten kirjanpitolautakunnan, kehittämät periaatteet hyvälle kirjanpitotavalle (Virtanen 2009). Suomalainen lainsäädäntö ei esimerkiksi esitä valmista mallia rahavirtalaskelman esittämiselle. Verrattuna venäläisyhtiöihin, suomalaisyhtiöiden rahavirtalaskelmaa koskevat esittämistavat ovat kuitenkin homogeenisempia keskenään: lähes kaikki suomalaisyhtiöt laativat rahavirtalaskelmansa epäsuoraan, kaikki luokittelivat maksetut korot liiketoimintojen rahavirtoihin ja lähes kaikki suomalaisyhtiöt luokittelivat myös saadut osingot liiketoimintojen rahavirtoihin.

Suomalainen lainsäädäntö sallii sekä kululajikohtaisen että toimintokohtaisen tuloslaskelmakaavan (KPA 1:1–2 §). Tutkimuksessa suomalaisyhtiöiden keskuudessa toimintokohtainen tuloslaskelmakaava osoittautui hieman yleisemmäksi. Kirjanpitoasetuksessa esitetyissä tuloslaskelmakaavoissa pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuusyritysten voittojen ja tappioiden osuudet suositellaan esitettäväksi liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen. Kuitenkin hieman yli enemmistö suomalaisyhtiöistä sisällytti voitto-osuudet liikevoittoa kuvaavaan summariviin, mikä poikkeaa kansallisesta lainsäädännöstä. Sen sijaan kansallinen lainsäädäntö näyttäytyi taseen likviditeettijärjestyksessä, sillä kaikki suomalaisyhtiöt laativat taseensa kirjanpitoasetuksen mukaan (1:6 §) nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä.

Kansallinen lainsäädäntö näyttäytyi suomalaisyhtiöiden keskuudessa myös arvostusperiaatteissa. Suomen elinkeinoverolain (2:14 §) mukaan vaihto-omaisuuden hankintameno määritellään FIFO-menetelmää noudattaen, ellei verovelvollinen muuta näytä. Tämä näkyi myös suomalaisissa IFRS-tilinpäätöksissä, sillä enemmistö (72 %) arvosti vaihto-omaisuuden hankinta-

hinnan pääasiassa FIFO-menetelmää noudattaen. Myös käyttöomaisuuden arvostusperiaatteet noudattivat suomalaisyhtiöille tunnettua hankintamenomallin mukaista arvostusta.

Kvaal ja Nobes (2010, 2012) esittävät, voidaan IFRS-tilinpäätöksissä ilmenevät kansainväliset erot selittää eroilla maiden kansallisissa lainsäädännöissä. Näyttäisi kuitenkin siltä, että suomalaisyhtiöille kansallisen lainsäädännön mukainen esittämistapa oli yleisempää kuin venäläisyhtiöille, joiden keskuudessa esittämistavoissa tutkimuksessa ilmeni enemmän hajontaa. Tutkijat Ding ym. (2005) ovatkin sitä mieltä, että maan kulttuurilla on oikeusjärjestelmää suurempi vaikutus maan kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöihin. Kulttuurin vaikutusta IFRS-tilinpäätöksiin on kuitenkin haasteellista mitata. Ensinnä, kulttuuri on varsin implisiittinen ulottuvuus, siis jo itsessään vaikeasti mitattavissa oleva. Kulttuurin nähdään kuitenkin vaikuttavan epäsuoraan laskentatoimen järjestelmiin esimerkiksi oikeusjärjestelmän, rahoitusjärjestelmän ja verotusjärjestelmän myötä. (Jaggi & Low 2000; Nobes & Parker 2012, 30–31; Zarzeski 1996).

6.4.5 Tutkimustulokset kulttuurin kontekstissa

Gray (1988) on yksi kuuluisimpia laskentatoimen kulttuurin tutkijoita. Hän perusti hypoteesinsa laskentatoimen arvoista Hofsteden kuuluisalle tutkimukselle kulttuuriulottuvuuksista. Grayn (1988) hypoteesin mukaan individualistisissa, maskuliinisissa, epävarmuutta paremmin sietävissä ja matalan valtaetäisyyden maissa arvostetaan enemmän ammatillista harkintaa yksityiskohtaisen lainsäädännön sijaan. Vastaavasti epävarmuutta välttävissä, korkean valtaetäisyyden ja korkean kollektiivisuuden maissa arvostetaan yhtenäisempiä tilinpäätöskäytäntöjä. Epävarmuutta välttävissä, kollektiivisissa ja feminiinisissä maissa myös tiedon salaaminen on yleisempää. Mikäli Grayn (1998) hypoteeseihin on luottaminen, ilmentyvät Hofsteden tutkimuksessa esiintyvät kulttuurierot Suomen ja Venäjän välillä kirjanpitokäytäntöjen yhtenäisyydessä ja ammatillisen harkinnan sekä konservatismin asteessa, sillä juuri individualismin ja valtaetäisyyden kulttuuriulottuvuuksien suhteen maiden välillä ilmenee suurimmat erot, kuten kulttuuriulottuvuuksia kuvaavasta kuviosta 2 voidaan havaita. Eniten tukea Grayn (1988) hypoteeseille tutkijat ovat löytäneet läpinäkyvyyden (ts. tiedon salaaminen) ja epävarmuuden välttämistä mittaavan kulttuuriulottuvuuden korrelaation suhteen (Salter & Niswander 1995).

Venäjän kulttuurille on tyypillistä kollektiivisuus, korkeat valtaetäisyydet sekä korkea epävarmuuden välttäminen (Hofstede ym. 2010, 57, 96, 192). Näin ollen Grayn (1988) hypoteesin omaisesti maan sisäisten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen tulisi olla suomalaisia käytäntöjä yhtenäisemmät, joskaan tätä laskentatoimen arvo-ulottuvuutta kuvaavaa hypoteesia ei ole testattu IFRS-tilinpäätösten suhteen. Tämän tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan anna selkeitä viitteitä siitä, että venäläisten yhtiöiden IFRS-tilinpäätökset olisivat suomalaisyhtiöiden tilinpäätöksiä yhtenäisempiä. Päinvastoin, kuten tutkimustuloksia kuvaavasta taulukosta 7 nähdään, voitaisiin jopa todeta, että IFRS-tilinpäätöskäytännöt ovat yhtenäisempiä suomalaisyhtiöiden keskuudessa kuin venäläisyhtiöiden kesken. Venäläisyhtiöiden osalta heterogeenisuutta ilmenee erityisesti taseen likviditeettijärjestyksen sekä tuloslaskelman ja laajan tuloslas-

kelman esittämisen suhteen kuin myös maksettujen korkojen ja saatujen osinkojen luokittelun suhteen rahavirtalaskelmalla. Vastoin suomalaisyhtiöiden kesken enemmän hajontaa esittämistapojen suhteen ilmenee ainoastaan tuloslaskelman esittämistavassa joko toiminnoittain tai kululajeittain sekä yhteis- ja osakkuusyritysten voitto-osuuksien luokittelussa tuloslaskelmalla.

Toisaalta Grayn (1988) hypoteesin mukaan venäläisessä laskentatoimen kulttuurissa tulisi arvostaa enemmän yksityiskohtaista lainsäädäntöä ammatillisen harkinnanvapauden sijaan. Tämä arvo voikin näyttäytyä venäläisessä kirjanpitoa ja tilinpäätöksiä säätelevässä lainsäädännössä, joka on varsin yksityiskohtaista, keskittyy muotoseikkoihin ja jättää vain vähän sijaa ammatilliselle harkinnalle. Muotoseikkojen ja yksityiskohtaisen lainsäädännön arvostuksen voitaisiin nähdä ilmenevän IFRS-tilinpäätöksissä esimerkiksi maan kansallisen lainsäädännön mukaisten esittämistapojen suosimisessa. Tämän tutkimuksen mukaan venäläisyhtiöissä tukeuduttiin kuitenkin varsin vähän maan kansalliseen lainsäädäntöön, toisin kuin esimerkiksi suomalaisyhtiöissä. Ei kuitenkaan voida sanoa sitä, tarkoittaako kansallisen lainsäädännön mukaisen esittämistavan noudattaminen IFRS-tilinpäätöksissä ammatillisen harkinnan välttämistä vai onko kansallisen lainsäädännön mukainen esittämistapa vain sattumalta tilinpäätöksen laatijan ammatillisen harkinnan mukaan tilinpäätöksen oikean kuvan kannalta parempi esittämistapa.

Konservatismin asteen suhteen Grayn (1988) hypoteesi ennustaa, että venäläiset tilinpäätöskäytännöt ovat suomalaisia konservatiivisempia. Tässä tutkimuksessa ei ole määritelty, mitkä Nobesin (2006, 2013) näkyvien valintojen esittämistavoista edustavat konservatiivisia tilinpäätöskäytäntöjä. Oikeastaan, pelkästään näkyvien esittämistapojen suhteen tällainen jaottelu ei edes olisi järkevää, sillä konservatiivisuus ilmenee useasti arvostusperiaatteissa. Molemmissa maissa aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden arvostaminen hankintamenomallin mukaisesti antaa kuitenkin viitteitä konservatiivisista kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöistä. Lisäksi maiden kansallisten lainsäädäntöjen suhteen molempia maita voitaisiin pitää varsin konservatiivisina arvostusperiaatteita koskevien käytäntöjen osalta. Erityisesti suomalaisen laskentatoimen konservatiivisuudesta puolesta puhuu maassa jo pitkään vallinnut varovaisuuden periaatteen mukainen kirjanpitokäytäntö. Samoin molemmissa maissa verojärjestelmällä on ollut merkittävä vaikutus kirjanpitokäytäntöjen kehittymiselle, jolloin usein myös käytännöt muovautuvat varsin konservatiivisiksi (Virtanen 2009; Kaivola 2017; Molotova 2007). Konservatismin astetta Suomessa ja Venäjällä ei kuitenkaan tämän tutkimustiedon valossa voida arvioida. Tällaisen arvion tekemiseksi tarvitaan enemmän tietoa tilinpäätösten arvostusperiaatteista ja muista johdon arvioista.

Esittämistapoja koskeviin valintoihin voivat siis vaikuttaa useat eri tekijät aina yrityksen sisäisistä tekijöistä yrityksen ulkoisiin tekijöihin. Merkittävintä tutkimusnäyttöä näyttäisi kuitenkin olevan yrityksen sijaintivaltion ja tilinpäätöskäytäntöjen yhteydellä (Kvaal & Nobes 2010, 2012; Jaafar & McLeay 2007; Stadler & Nobes 2014; Haller ja Wehrfritz 2013; Lourenço ym. 2015). Vaikuttaakin siltä, että kirjanpito- ja tilinpäätöskäytännöt kussakin maassa kehittyvät varsin uniikeiksi useiden ulkoisten tekijöiden vuorovaikutuksessa. Ajan myötä standardien soveltamiseen liittyviä eroavaisuuksia saataneen kuitenkin tasoitet-

tua maiden välillä, kun IASB jatkaa työtään standardien ja niiden tulkintaohjeiden kehittämisessä. Tämän tutkimuksen tulokset voivat antaa viitteitä siitä, että maiden väliset erot IFRS-tilinpäätöskäytännöissä ovat tulleet yhteneväisemmiksi.

6.5 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimustulosten analysoinnissa on huomioitava se, että tässä tutkimuksessa otanta suomalais- ja venäläisyhtiöistä on tutkimuksen luonteesta johtuen varsin pieni. Pienellä aineistolla oli mahdollisesti vaikutusta myös sille, että neljän esittämistavan osalta khiin neliö -testin edellytykset eivät täyttyneet. Tutkimuksen luotettavuutta voisikin siten pyrkiä parantamaan kasvattamalla myös tutkimusaineistoa. Lisäksi voisi olla mielenkiintoista tutkia sitä muutosta, jota suomalaisissa ja venäläisissä IFRS-tilinpäätöksissä on tapahtunut vuosien saatossa: ovatko IFRS-tilinpäätökset Suomen ja Venäjän välillä tulleet yhtenäisemmiksi, vai esiintyykö eroja entistä enemmän?

Tutkimuksessa havaitut erot suomalaisissa ja venäläisissä IFRS-tilinpäätösten näkyvissä valinnoissa eivät vaikuta merkittävästi tilinpäätösten vertailtavuuteen, vaan erot liittyvät pikemminkin vähämerkityksisempiin muotoseikkoihin. Sen sijaan tämän tutkimuksen ulkopuolelle jääneet näkymättömiin valintoihin liittyvät erot vaikuttavat tilinpäätösten vertailukelpoisuuteen huomattavasti enemmän. Näitä näkymättömiä valintoja ei kuitenkaan ole mahdollista tutkia pelkästään julkisesti saatavilla olevaan tilinpäätöstietoon nojautuen. Sen sijaan tällainen tutkimus vaatisi tarkempaa tietoa myös esimerkiksi luottotappiovarauksista, arvostusperiaatteista ja muista johdon arvioon perustuvista kirjauksista. Tällaisten varausten ja arvioiden syvempi tutkiminen voisi tuoda tärkeää informaatiota sijoittajille ja laskenta-ammattilaisille suomalaisista ja venäläisistä tilinpäätöskäytännöistä. Tällaisen tiedon saaminen voi kuitenkin osoittautua hankalaksi, paitsi siksi ettei niitä ei ole julkisesti saatavilla, myös niiden arkaluontoisuuden vuoksi.

Kaiken kaikkiaan vertailevan IFRS-tilinpäätösraportoinnin tutkimus on varsin nuorta. Siten kaikki tutkimus tällä kentällä on tärkeää, jotta maiden välisiä taloudellisen raportoinnin erityispiirteitä kyetään tunnistamaan vertailukelpoisen tilinpäätösinformaation kehittämiseksi. Lisäksi venäläisten kirjanpito- ja tilinpäätöskäytäntöjen tutkimus on verrattain vähäistä. Vaikka nykyisin myös venäläiset pörssiyhtiöt noudattavat IFRS-standardeja tilinpäätösraportoinnissaan, on maan historialla ja kulttuurilla varsin voimakas vaikutus venäläiseen ajattelutapaan, mikä voi näkyä myös IFRS-standardien mukaan laadituissa tilinpäätöksissä. Erityisesti liiketoimintaa Venäjälle harjoittavien yhtiöiden laskenta-ammattilaisten, johdon, työntekijöiden ja omistajien on syytä ymmärtää venäläisen taloudellisen raportoinnin erityispiirteitä, jotta investointipäätöksiä ja sijoituspäätöksiä voidaan arvioida luotettavasti.

LÄHTEET

Adhikari, A. & Tondkar, R. H. 1992. Environmental factors influencing accounting disclosures of global stock exchanges. Journal of International Financial Management and Accounting 4 (2), 75–105.

Ahmed, A. S., Neel, M. & Wang, D. 2013. Does mandatory adoption of IFRS improve accounting quality? Preliminary evidence. Contemporary Accounting Research 30 (4), 1344–1372.

Ashbaugh, H. & Pincus, M. 2001. Domestic accounting standards, international accounting standards, and the predictability of earnings. Journal of Accounting Research 39 (3), 417–434.

Bagaeva, A. 2010. The quality of published accounting information in Russia. Faculty of Economics and Business Administration, Department of Accounting. University of Oulu: Oulu.

Bailey, D. 1995. Accounting in transition in the transitional economy. European Accounting Review 4 (4), 595–623.

Ball, R., Kothari, S. P. & Robin, A. 2000. The effect of institutional factors on properties of accounting earnings. Journal of Accounting and Economics 29 (1), 1–51.

Ball, R. 2006. International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors. Accounting and Business Research 36 (Supplement 1), 5–27.

Barth, M., Landsman, W. & Lang, M. 2008. International accounting standards and accounting quality. Journal of Accounting Research 46 (3), 467–498.

Belkaoui, A. 1983. Economic, political, and civil indicators and reporting and disclosure adequacy: empirical investigation. Journal of Accounting and Public Policy 2 (3), 207–219.

Borker, D. R. 2012. Stepped-up progress on IFRS in Russia: History in the making. International Business & Economics Research Journal 11 (2), 255–268.

Bova, F. & Pereira, R. 2012. The determinants and consequences of heterogeneous IFRS compliance levels following mandatory IFRS adoption: evidence from a developing country. Journal of International Accounting Research 11 (1), 83–111.

Brown, P. 2011. International Financial Reporting Standards: what are the bene fits? Accounting and Business Research 41 (3), 269–285.

Brown, P. & Tarca, A. 2005. A commentary on issues relating to the enforcement of International Financial Reporting Standards in the EU. European Accounting Review 14 (1), 181–212.

Bushman, R. M. & Piotroski, J. D. 2006. Financial reporting incentives for conservative accounting: The influence of legal and political institutions. Journal of Accounting and Economics 42 (1–2), 107–148.

Cairns, D., Massoudi, D., Taplin, R. & Tarca, A. 2011. IFRS fair value measurement and accounting policy choice in the United Kingdom and Australia. British Accounting Review 43 (1), 1–21.

Cascino, S. & Gassen, J. 2015. What drives the comparability effect of mandatory IFRS adoption? Review of Accounting Studies 20 (1), 242–282.

Charron, K. & Young, M. 2014. Experiencing the accounting profession in Russia. Strategic Finance (June 2014), 49–55.

Child, J. 1981. Culture, contingency and capitalism in cross-national study of organizations. Research in Organizational Behaviour 3, 303–356. Artikkeliin viitattu artikkelissa: Gernon, H. & Wallace, R. S. O. 1995. International accounting research: a review of its ecology, contending theories and methodologies. Journal of Accounting Literature 14, 65–66.

Choi, F. D. & Meek, G. K. 2014. International accounting (7 uud. p.). Harlow: Pearson Education.

Clements, C. E., Neill, J. D. & Stovall, O. S. 2010. Cultural diversity, country size and the IFRS adoption decision. Journal of Applied Business Research 26 (2), 115–126.

Combs, A., Samy, M. & Myachina, A. 2013. Cultural impact on the harmonisation of Russian Accounting Standards with the International Financial Reporting Standards: a practitioner's perspective. Journal of Accounting and Organizational Change 9 (1), 26–49.

Cooke, T. E. & Wallace, R. S. O. 1990. Financial disclosure regulation and its environment: a review and further analysis. Journal of Accounting and Public Policy 9 (2), 79–110.

Creswell, J. W. 2014. Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (4. uud. p.). Los Angeles: Sage.

Daske, H., Hail, L., Leuz, C. & Verdi, R. S. 2008. Mandatory IFRS reporting around the world: early evidences on the economic consequences. Journal of Accounting Research 46 (5), 1085–1142.

DeFond, M., Hu, X., Hung, M. & Li, S. 2011. The impact of mandatory IFRS adoption on foreign mutual fund ownership: the role of comparability. Journal of Accounting and Economics 51 (3), 240–258.

Ding, Y., Jeanjean, T. & Stolowy, H. 2005. Why do national GAAP differ from IAS? The role of culture. The International Journal of Accounting 40 (4), 325–350.

Doupnik, T. S. 2008. Influence of culture on earnings management: a note. Abacus 44 (3), 317–340.

Doupnik, T. S. & Riccio, E. L. 2006. The influence on conservatism and secrecy on the interpretation of verbal probability expressions in the Anglo and Latin cultural areas. The International Journal of Accounting 41 (3), 237–261.

Doupnik, T. S. & Richter, M. 2003. Interpretation of uncertainty expressions: a cross-national study. Accounting, Organizations and Society 28 (1), 15–35.

Doupnik, T. S. & Richter, M. 2004. The impact of culture on the interpretation of "in context" verbal probability expressions. Journal of International Accounting Research 3 (1), 1–20.

Doupnik, T. S. & Salter, S. B. 1995. External environment, culture, and accounting practice: a preliminary test of general model of international accounting development. The International Journal of Accounting 30 (3), 189–207. Artikkeliin viitattu artikkelissa: Combs, A., Samy, M. & Myachina, A. 2013. Cultural impact on the harmonisation of Russian Accounting Stand-

ards with the International Financial Reporting Standards: a practitioner's perspective. Journal of Accounting and Organizational Change 9 (1), 32.

Doupnik, T. S. & Tsakumis, G. T. 2004. A critical review of tests of Gray's theory of cultural relevance. Journal of Accounting Literature 23 (1), 1–48.

Florou, A. & Pope, P. F. 2012. Mandatory IFRS adoption and institutional investment decisions. Accounting Review 87 (6), 1993–2025.

Forst, A. 2014. IFRS implementation in the European Union and the survival of accounting families. Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting 30 (1), 187–195.

Gee, M., Haller, A. & Nobes, C. 2010. The Influence of tax on IFRS consolidated statements: the convergence of Germany and the UK. Accounting in Europe 7 (1), 97–122.

Generalova, N., Soboleva, G. & Sokolova, N. 2016. Adoption of IFRSs in Russia: 22 years of accounting reforms. Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics Vol. (2016), 1–10.

Garanina, T. A. & Kormiltseva, P. S. 2013. The effect of international financial reporting standards (IFRS) adoption on the value relevance of financial reporting: a case of Russia. Research in Accounting in Emerging Economies 13, 27–60.

Gernon, H. & Wallace, R. S. O. 1995. International accounting research: a review of its ecology, contending theories and methodologies. Journal of Accounting Literature 14, 54–106.

Gethin, H. 2006. Russia's road to IFRS. Accounting and business world congress of accountants, 26–27. Teokseen viitattu artikkelissa: Borker, D. R. 2012. Stepped-up progress on IFRS in Russia: history in the making. International Business & Economics Research Journal 11 (2), 257.

Goncharov, I. & Zimmermann, J. 2006. Earnings management when incentives compete: The role of tax accounting in Russia. Journal of International Accounting Research 5 (1), 41–65.

Gray, S. J. 1988. Towards a theory of cultural influence on the development of accounting systems internationally. Abacus 24 (1), 1–15.

Grönroos, M. 2004. Johdatus tilastotieteeseen. Kuvailu, mallit ja päättely (2. uud. p.). Helsinki: Finn Lectura.

Halonen, J., Jalkanen-Steiner, J., Johansson, N., Kyrölä, P., Nurmo, P., Pyykönen, R-L., Sundvik, P., Suomela, M., Tolvanen, M., Torkkel, T., Torniainen, T., Tuomala, M. & Vesikukka, E. 2013. IFRS – Käytännön käsikirja. Helsinki: Edita.

Haller, A. & Wehrfritz, M. 2013. The impact of national GAAP and accounting traditions on IFRS policy selection: Evidence from Germany and the UK. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation 22 (1), 39–56.

Hantrais, L. 2009. International comparative research: Theory, methods and practice. Basingstoke, Hampshire: Palgrave MacMillan.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus (9. uud. p.). Helsinki: Edita.

Hellman, N., Gray, S. J., Morris, R.D. & Haller, A. 2015. The persistence of international accounting differences as measured on transition to IFRS. Accounting and Business Research 45 (2), 166–195.

Hirsjärvi, S. & Sinivuori, E. 2009. Tutki ja kirjoita (15. uud. p.). Helsinki: Tammi.

Hofstede, G., Hofstede G. J. & Minkov, M. 2010. Cultures and organizations: software of the Mind (3 uud. p.). New York: McGraw-Hill.

Hoogendoorn, M. 1996. Accounting and taxation in Europe – a comparative overview. European Accounting Review 5 (Supplement), 783–794.

Hope, O-K., Jin, J. & Kang, T. 2006. Empirical evidence on jurisdictions that adopt IFRS. Journal of International Accounting Research 5 (2), 1–20.

Horton, J., Serafeim, G. & Serafeim, I. 2013. Does mandatory IFRS adoption improve the information environment? Contemporary Accounting Research 30 (1), 388–423.

Horwitz, B. 1963. Depreciation and cost stability in Soviet accounting. The Accounting Review 38 (4), 819–826.

International Financial Reporting Standards (IFRS) 1.1.2016 voimassa olevat vaatimukset. 2016. Julkaisija International Accounting Standards Board. Helsinki: ST-Akatemia.

Isidro, H. & Raonic, I. 2012. Firm incentives, institutional complexity and the quality of "harmonized" accounting numbers. International Journal of Accounting 47 (4), 407–436.

Jaafar, A. & McLeay, S. 2007.Country effects and sector effects on the harmonization of accounting policy choice. Abacus 43 (2), 156–189.

Jaggi, B. & Low, P.Y. 2000. Impact of culture, market forces, and legal system on financial disclosures. The International Journal of Accounting 35 (4), 495–519.

Järvenpää, M. 1996. The relationship between taxation and financial accounting in Finland. The European Accounting Review 5 (Supplement 1), 899–914.

Karttunen, T., Laasanen, H., Sippel, L., Uitto, T. & Valtonen, M. 2015. Juridiikan perusteet (5 uud. p.). Helsinki: Sanoma Pro.

Kaivola, T. 2017. Venäjän verotuksen perusteet. Esitelmä. KPMG Russian Desk - koulutus 6.6.2017, Helsinki.

Kvaal, E. & Nobes, C. 2010. International differences in IFRS policy choice: a research note. Accounting and Business Research 40 (2), 173–187.

Kvaal, E. & Nobes, C. 2012. IFRS policy changes and the continuation of national patterns of IFRS practice. European Accounting Review 21 (2), 343–371.

Lamb, M., Nobes, C. & Roberts, A. 1998. International variations in the connections between tax and financial reporting. Accounting & Business Research 28 (3), 173–188.

La Porta, R. & Lopez-de-Silanes, F. 1998. Capital markets and legal institutions. Harward University. Working paper.

La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. & Vishny, R. W. 1998. Law and finance. Journal of Political Economy 106 (6), 1113–1155.

Lazareva, O., Rachinsky, A. & Stepanov, S. 2007. A survey of corporate governance in Russia. CEFIR/NES Working Paper series. Working Paper No 103.

Lemes, S., Santos, L. A. A. & Rodrigues, N. A. 2013. Financial statement comparability: empirical evidence from Brazil. Journal of Modern Accounting and Auditing 9 (5), 587–601.

Leuz, C. 2010. Different approaches to corporate reporting regulation: how jurisdictions differ and why. Accounting and Business Research 40 (3), 229–256.

Li, S. 2010. Standards in the European Union reduce the cost of equity capital? The Accounting Review 85 (2), 607–636.

Liao, Q., Sellhorn, T. & Skaife, H. A. 2012. The cross-country comparability of IFRS earnings and book values: evidence from France and Germany. Journal of International Accounting Research 11 (1), 155–184.

Liberman, L. V. & Eidinov, A. M. 1995. The development of accounting in tsarist Russia and the USSR. The European Accounting Review 4 (4), 777–807.

Lindahl, F. & Schadéwitz, H. 2013. Are legal families related to financial reporting quality? Abacus 49 (2), 242–267.

Lourenço, I. C., Sarquis, R., Branco, M. C. & Pais, C. 2015. Extending the classify cation of European countries by their IFRS practices: A research note. Accounting in Europe 12 (2), 223–232.

McGee, R. W. & Preobragenskaya, G. G. 2005. Accounting and financial system reform in a transition economy: a case study of Russia. New York: Springer.

Michailova, S. 2000. Contrasts in culture: Russian and Western perspectives on organizational change. Academy of Management Perspectives 14 (4), 99–112.

Mills, R. H. & Brown A. L. 1966. Soviet economic developments and accounting. Journal of Accountancy 121 (6), 40–46.

Molotova, S. 2007. Suomalaisen ja venäläisen tilinpäätöskäytännön vertailu – Tilinpäätöskäytäntöjen yleinen viitekehys sekä vaihto-omaisuuden erityiskysymykset. Tampereen yliopisto. Laskentatoimen pro gradu -työ.

Mueller, G. 1967. International accounting. New York: Macmillan. 1 vois. Teokseen viitattu teoksessa: Nobes, C. & Parker, R. 2012. Comparative international accounting. Pearson: Harlow, 60–61.

Nabar, S. & Boonlert, T. 2007. Earnings management, investor protection, and national culture. Journal of International Accounting Research 6 (2), 35–54.

Nobes, C. 1983. A judgmental international classification of financial reporting practices. Journal of Business Finance and Accounting 10 (1), 1–19. Artikkeliin viitattu artikkelissa: Nobes, C. 2011. IFRS Practices and the persistence of accounting system classification. Abacus 47 (3), 280.

Nobes, C. 1998. Towards a general model of the reasons for international differences in financial reporting. Abacus 34 (2), 162–187.

Nobes, C. 2006. The survival of international differences under IFRS: Towards a research agenda. Accounting and Business Research 36 (3), 233–245.

Nobes, C. 2011. IFRS Practices and the persistence of accounting system classification. Abacus 47 (3), 267–283.

Nobes, C. 2013. The continued survival international differences under IFRS. Accounting & Business Research 43 (2), 83–111.

Nobes, C. & Parker, R. 2012. Comparative international accounting. Pearson: Harlow.

Nobes, C. & Stadler, C. 2013. How arbitrary are international accounting classifications? Lessons from centuries of classifying in many disciplines, and experiments with IFRS data. Accounting, Organizations and Society 38 (8), 573–595.

Noel, M., Kantur, Z., Krasnov, Y. & Rutledge, S. 2006. Development of capital markets and institutional investors in Russia: recent achievements and policy challenges ahead. The World Bank: Washington, D.C. World Bank Working Paper No 87.

Nystén-Haarala, S. 2001. Russian enterprises and company law in transition. IIASA Interim Report IR-01-005.

Näsi, J. & Näsi, S. 1997. Accounting and business economics traditions in Finland: From a practical discipline into a scientific subject and field of research. The European Accounting Review 6 (2), 199–229.

Orlov, V. 2011. Introduction to business law in Russia. Farnham: Ashgate.

Pajunen, K. 2005. The internationalization of Finnish financial reporting between 1973 and 2005 – a historical analysis. Liiketaloudellinen aikakauskirja, 1, 11–33.

Pajunen, K. 2010a. Current Finnish accounting thought in relation to International Financial Reporting Standards and earlier Finnish accounting traditions: results from a survey of Finnish accounting professionals. Liiketaloudellinen Aikakauskirja 2, 145–177.

Pajunen, K. 2010b. International financial reporting standards from the perspective of accounting professionals – an account from Finland. BFuP – Betriebswirtschaftliche Forschung und Praxis, 223–239. Artikkeliin viitattu artikkelissa: Pajunen, K. 2013. Changing reporting models: a summary of the experience in Finland. Research in Accounting Regulation 25 (2), 261.

Parkkinen, S. The effect of IFRS's and Russian GAAP's revenue recognition differences on accumulation and timely allocation of profit tax in Russia - case Andritz Russia. Jyväskylän yliopisto. Laskentatoimen pro gradu -työ.

Pirinen, P. 2005. Economic and normative pressures as drivers for the adoption of International Accounting Standards in Finland since 1976. European Accounting Review 14 (1), 213–235.

Ramanna, K. & Sletten, E. 2009. Why do countries adopt International Financial Reporting Standards? Harvard Business School. Working paper.

Rossetti, S. & Verona, R. 2017. International differences in IFRS policy choice and the persistence of accounting classification: The case of China. International Journal of Business and Management 12 (2), 27–46.

Salter, S. B. & Niswander, F. 1995. Cultural influence on the development of accounting systems internationally: A test of Gray's (1988) theory. Journal of International Business Studies 26 (2), 379–397.

Salter, S. B. 1998. Corporate financial disclosure in emerging markets: Does economic development matter? The International Journal of Accounting 33 (2), 211–234.

Sicilliano, G. 2016. Has IFRS enhanced accounting uniformity? Bocconi University. Working Paper.

Schipper, K. 2003. Commentary: principles-based accounting standards. Accounting Horizons 17 (1), 61–72.

Schultz, J. J. & Lopez, T. J. 2001. The impact of national influence on accounting estimates. The International Journal of Accounting 36 (3), 271–290.

Stadler, C. & Nobes, C.W. 2014. The influence of country, industry, and topic factors on IFRS policy choice. Abacus 50 (4), 386–421.

Tinker, A. M. 1980. Towards a political economy of accounting: an empirical illustration of the Cambridge controversies. Accounting, Organizations and Society 5 (1), 147–160.

Toivanen, M. 2005. IFRS-tilinpäätösstandardien käyttöönotto Suomessa. Rahoitusmarkkinaraportti 2, 7–9.

Tolonen, J. & Topornin, B. 2000. Introduction. Teoksessa J. Tolonen & B. Topornin (toim Legal Foundations of Russian Economy. Helsinki: Kikimora Publications, 13–19.

Tomperi, S. 2017. Yritysverotus ja tilinpäätössuunnittelu (28 uud. p.). Helsinki: Sanoma Pro.

Virtanen, A. 2004. The Finnish accounting history: the development of the early accounting practice to the first accounting act. Liiketaloudellinen aikakauskirja 2, 189–198.

Virtanen, A. 2007. Kauppamiehen käytännöstä kansainväliseen kirjanpitoon. Kirjanpidon historia Suomessa 1862–2005. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunnan julkaisuja 159.

Virtanen, A. 2009. Revealing financial accounting in Finland under five historical themes. Accounting History 14 (4), 357–379.

Wehrfritz, M. & Haller, A. 2014. National influence on the application of IFRS: Interpretations and accounting estimates by German and British accountants. Advances in Accounting 30 (1), 196–208.

Yip, R. W. Y. & Young, D. 2012. Does mandatory IFRS adoption improve information comparability? Accounting Review 87 (5), 1767–1789.

Zarzeski, M. T. 1996. Spontaneous harmonization effects of culture and market forces on accounting disclosure practices. Accounting Horizons 10 (1), 18–37.

Zeff, S. A. 2007. Some obstacles to global financial reporting comparability and convergence at a high level of quality. British Accounting Review 39 (4), 290–302.

Zysman, J. 1983. Government, markets and growth: financial systems and the politics of industrial change. Ithaca N.Y.: Cornell University Press. Teokseen viitattu artikkelissa: Nobes, C. 1998. Towards a general model of the reasons for international differences in financial reporting. Abacus 34 (2), 166–167.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Amer Sports. 2017. Osakkeenomistajat ja omistusrakenne. Suurimmat osakkeenomistajat. [Viitattu 31.7.2017] Saatavana: https://www.amersports.com/investors/sijoittajat/osakkeenomistajat-ja-omistusrakenne/

Deloitte. 2009. Doing business in Russia 2009. [Viitattu 6.8.2015] Saatavana: http://www.iasplus.com/en/binary/europe/0909doingbusinessrussia2009.pdf

Deloitte. 2017. IASPlus. International Accounting Standards Committee (IASC). [Viitattu 23.5.2017] Saatavana: https://www.iasplus.com/en/resources/ifrsf/history/resource25

European Union. 2002. Regulation (EC) No 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002 on the application of international accounting standards. Official Journal of the European Communities, 11. September, L243/1-L234/4. [Viitattu 3.8.2015] Saatavana: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:243:0001:0004:en:PDF

EY. 2011. IASB issues three new standards: consolidated financial statements, joint arrangements, and disclosure of interests in other entities. [Viitattu 29.6.2017] Saatavana: http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IFRS_Developments_Issue_1/$FILE/IFRS_Developments_Issue_1_GL_IFRS.pdf

EY. 2013. IFRS Update of standards and interpretations in issue at 28 February 2013. [Viitattu 29.6.2017] Saatavana: http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/CTools_Update_March_2013/$File/CTools_Update_March%202013.pdf

EY. 2016. IFRS, US GAAP and RAP. Comparison and basics. [Viitattu 8.12.2016] Saatavana: http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-ifrs-usgaap-rap-2016-eng/$FILE/EY-ifrs-usgaap-rap-2016-eng.pdf

Financial Times. 2013. Vladimir Potanin plans Norilsk Nickel overhaul. [Viitattu 31.7.2017] Saatavana: https://www.ft.com/content/78709aa8-18b3-11e3-83b9-00144feab7de?mhq5j=e2

Financial Times. 2016. Equities. Moskovskaya Birzha MMVB-RTS PAO. [Viitattu 23.2.2017] Saatavana: https://markets.ft.com/data/equities/tearsheet/profile?s=MOEX:MCX

Fortum. 2017. Major shareholders. [Viitattu 31.7.2017] Saatavana: https://www.fortum.com/en/investors/share-information/major-shareholders/pages/default.aspx

IASB. 2016. Who we are and what we do. [Viitattu 31.1.2015] Saatavana: http://www.ifrs.org/About-us/Documents/Who-We-Are-English.pdf

IFRS Foundation. 2017. Pocket guide to IFRS standards: the global financial reporting language. [Viitattu 23.5.2017] Saatavana: http://www.ifrs.org/Use-around-the-world/Documents/pocket-guide-2017.pdf

Kauppalehti. 2016. Moskovan Pörssi nousussa. Kauppalehti 21.3.2016. [Viitattu 25.2.2017] Saatavana: http://www.kauppalehti.fi/uutiset/moskovan-porssi-nousussa/a4QCRsNL

Louhivuori, V. 2014. Pienten ja keskisuurten yritysten rahoitus Suomessa. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT. [Viitattu 21.6.2017] Saatavana: http://vatt.fi/documents/2956369/3012237/muistiot_37.pdf/6939cfac-548d-4033-a329-face4f26de5a

Metso. 2017. Major shareholders. [Viitattu 31.7.2017] Saatavana: http://www.metso.com/company/Investors/shares/major-shareholders/

Moscow Exchange. 2017a. Moscow Exchange trading volumes in December 2016. [Viitattu 25.2.2017] Saatavana: http://moex.com/n14862/?nt=120

Moscow Exchange. 2017b. RTS Index RTSI 30.12.2016. [Viitattu 23.6.2017] Saatavana: http://www.moex.com/en/index/RTSI/constituents/

Moscow Exchange. 2017c. Members list. [Viitattu 13.7.2017] Saatavana: https://www.moex.com/en/members.aspx?pge=2&sby=4&tid=957

Nasdaq Nordic. 2017a. Kaupankäyntitilasto 2016. [Viitattu 25.2.2017] Saatavana: https://newsclient.omxgroup.com/cdsPublic/viewDisclosure.action?disclosureId=752699&lang=fi

Nasdaq Nordic 2017b. OMX Helsinki 25 -indeksin puolivuotistarkistuksen tulokset. [Viitattu 23.6.2017] Saatavana: https://cns.omxgroup.com/cdsPublic/viewDisclosure.action?disclosureId=753536&messageId=944944

Nasdaq Nordic. 2017c. Companies listed on Nasdaq Helsinki. [Viitattu 13.7.2017] Saatavana: http://www.nasdaqomxnordic.com/osakkeet/listayhtiot/helsinki

Outokumpu. 2017. Shareholders. [Viitattu 31.7.2017] Saatavana: http://www.outokumpu.com/en/investors/shareholders/pages/default.aspx

Outotec. 2017. Shareholders. [Viitattu 31.7.2017] Saatavana: http://www.outotec.com/company/investors/shareholders/

PricewaterhouseCoopers. 2016. Value IFRS Plc. Esimerkkiyhtiön IFRS-konsernitilinpäätösmalli 2016. [Viitattu 13.7.2017] Saatavana: http://kampanja.pwc.fi/esimerkkiyhtion-ifrs-konsernitilinpaatosmalli-2016

Rozhnova, O. 2010. The problem of perception of the new Russian accounting standards. [Viitattu 12.12.2016] Saatavana: http://gaap.ru/articles/the_problem_of_perception_of_new_russian_accounting_standards/

SVKK – Suomalais-Venäläinen kauppakamari. 2016. Venäjän-kaupan barometri. Syksy 2016. [Viitattu 24.11.2016] Saatavana: http://www.svkk.fi/files/16149/Venajan-kaupan_barometri-3-11-2016.pdf

Suomen Pankki. 2013. Rahoitusmarkkinaraportti 2/2013. [Viitattu 21.6.2017] Saatavana:

https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/12252/172697.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tilastokeskus – Suomen virallinen tilasto (SVT). 2014. Suomalaiset yritykset ulkomailla. Liitetaulukko 3. Suomalaiset tytäryhtiöt EU:n ulkopuolisissa maissa vuonna 2014. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 24.11.2016] Saatavana: http://www.stat.fi/til/stu/2014/stu_2014_2016-05-25_tau_003_fi.html

Tilastokeskus – Suomen virallinen tilasto (SVT). 2015. Ulkomaiset suorat sijoitukset [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 29.11.2016] Saatavana: http://www.stat.fi/til/ssij/2015/ssij_2015_2016-10-27_kat_001_fi.html

The Accountant. 2011. Russia to adopt IFRS next year. The Accountant 15.6.2011. [Viitattu 6.8.2015] Saatavana: http://www.theaccountant-online.com/news/russia-to-adopt-ifrs-next-year

The Central Bank of the Russian Federation. 2017. Foreign direct investment in the Russian Federation. Flows Broken Down by instrument and country. [Viitattu 19.6.2017] Saatavana: http://www.cbr.ru/eng/statistics/?Prtid=svs

The Moscow Times. 2010. Novatek's largest shareholder it it's CEO. [Viitattu 31.7.2017] Saatavana: https://themoscowtimes.com/articles/novateks-largest-shareholder-is-its-ceo-4057

The Moscow Times. 2013. Moscow Exchange IPO yields $500M. The Moscow Times 17.2.2013. [Viitattu 23.2.2017] Saatavana https://themoscowtimes.com/articles/moscow-exchange-ipo-yields-500m-21595

The World Bank. 2017a. Countries and economies. Finland country profile. [Viitattu 19.6.2017] Saatavana: http://databank.worldbank.org/data/Views/Reports/ReportWidgetCustom.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=FIN

The World Bank. 2017b. Countries and economies. Russian Federation country profile. [Viitattu 19.6.2017] Saatavana: http://databank.worldbank.org/data/Views/Reports/ReportWidgetCustom.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=RUS

Tulli. 2015. Suomen ja Venäjän välinen kauppa. [Viitattu 24.11.2016] Saatavana: http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/katsaukset/maat/venaja15/liitteet/2015_M14.pdf

Tulli. 2016. Tavaroiden ulkomaankaupan ennakkotilasto. Elokuu 2016. [Viitattu 24.11.2016] Saatavana: http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/tilastot/ennakko/082016/liitteet/2016_E08.pdf

UNCTAD. 2016. World investment report. Investor nationality: policy changes. Geneve: United Nations [Viitattu 29.11.2016] Saatavana: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_en.pdf

Valmet. 2017. Top shareholders. [Viitattu 31.7.2017] Saatavana: http://www.valmet.com/investors/shareholders/top-shareholders/

LAIT JA ASETUKSET

Федеральный закон "О бухгалтерском учете" от 06.12.2011 № 402-ФЗ. Federal Law No. 402–FZ of the Russian Federation of December 6, 2011 “On Accounting”.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kirjanpitolain muuttamiseksi sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 2004. HE 126/2004.

Kirjanpitoasetus 1997. 1339/30.12.1997.

Kirjanpitolaki 1997. 1336/30.12.1997.

Laki elinkeinotulon verottamisesta 1968. 360/2.5.1968.

Osakeyhtiölaki 2006. 624/21.7.2006.

Положения по бухгалтерскому учету (ПБУ). Provisions on Accounting (PBU).

Постановление Правительства Российской Федерации от 25.02.2011 № 107 (ред. от 26.08.2013) "Об утверждении Положения о признании Международных стандартов финансовой отчетности и Разъяснений Международных стандартов финансовой отчетности для применения на территории Российской Федерации". Order of the Government of the Russian Federation No. 107 of 25.02.2011 “On approval of the provisions on the recognition of International Financial Reporting Standards and interpretations of International Financial Reporting Standards with a view to their application in Russian Federation”.

Приказ Минфина России от 02.07.2010 № 66н (ред. от 06.04.2015) "О формах бухгалтерской отчетности организаций". Decree of the Ministry of Finance of the Russian Federation No. 66n (with the amendments as of 06.04.2015) “On the forms of accounting of organizations”.

Liite 1: Tutkimuksessa havainnoidut näkyvät valinnat (IFRS)

IFRS-esittämistapa			Standardi
1.	a	Taseella esitetään varat ja velat toisistaan erillisinä	IAS 1.57
	b	Taseella esitetään myös nettovarallisuutta kuvaava summarivi	
2.	a	Taseen erät esitetään nousevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä (käteisvarat alimmaisena)	IAS 1.60
	b	Taseen erät esitetään laskevan likviditeetin mukaisessa järjestyksessä (käteisvarat ensimmäisenä)	
3.	a	Tuloslaskelma on laadittu toimintokohtaisesti	IAS 1.99
	b	Tuloslaskelma on laadittu kululajikohtaisesti	
4.	a	Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuus yhteisölle sisältyy tuloslaskelmalla liikevoittoa kuvaavaan summariviin	IAS 1.86
	b	Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten voittojen ja tappioiden osuus yhteisölle esitetään tuloslaskelmalla liikevoittoa kuvaavan summarivin jälkeen	
5.	a	Voittoa tai tappiota ja muita laajan tuloksen eriä osoittava laskelma on jaettu kahteen osaan: voitto ja tappio ja muut laajan tuloksen erät	IAS 1.81A
	b	Voittoa tai tappiota ja muita laajan tuloksen eriä osoittava laskelma esitetään yhtenä laajana tuloslaskelmana	
6.	a	Rahavirtalaskelma noudattaa epäsuoraa esittämistapaa	IAS 7.18
	b	Rahavirtalaskelma noudattaa suoraa esittämistapaa	
7.	a	Maksetut korot luokitellaan liiketoiminnan rahavirroiksi	IAS 7.33
	b	Maksetut korot luokitellaan investointien ja/tai rahoituksen rahavirroiksi	
8.	a	Osinkotuotot luokitellaan liiketoiminnan rahavirroiksi	IAS 7.33–7.34
	b	Osinkotuotot luokitellaan rahoituksen ja/tai investointien rahavirroiksi	
9.	a	Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet on merkitty taseeseen pääasiallisesti hankintamenomallia noudattaen	IAS 16.29
	b	Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet on merkitty taseeseen pääasiallisesti uudelleenarvostusmallia noudattaen	

10.	a	Vaihto-omaisuuden hankintameno on määritelty pääasiallisesti FIFO-menetelmää käyttäen	IAS 2.25
	b	Vaihto-omaisuuden hankintameno on määritelty pääasiallisesti painotetun keskihinnan menetelmää käyttäen	
11.	a	Osingot sekä vastaava osakekohtainen osinko on esitetty oman pääoman muutoksia kuvaavassa laskelmassa	IAS 1.107
	b	Osingot sekä vastaava osakekohtainen osinko on esitetty liitetiedoissa	

Liite 2: Tutkimuksen aineistona olevat IFRS-tilinpäätökset

Aeroflot. 2017. IFRS consolidated financial statements for the year ended 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://ir.aeroflot.com/reporting/financial-results/ifrs/

Alrosa. 2017. IFRS consolidated financial statements for the year ended 31 December 2016 and independent auditor's report [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://eng.alrosa.ru/documents/financial-results/#2016

Amer Sports. 2017. Financial review 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/amersports/uploads/20160621134135/Amer-Sports-Financial-Review-2016.pdf

Башнефть. 2017. Консолидированная финансовая отчетность за год, закончившийся 31 декабря 2016 года, и аудиторское заключение. Bašneft. 2017. Consolidated financial statements for the year ended 31 December 2016 and auditor's report. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://bashneft.ru/files/iblock/670/Bashneft_IFRS_Cons_FS16-r.pdf

Cargotec. 2017. Financial review 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.cargotec.com/en-global/investors/Documents/2016%20Investors/Financial%20reports/Cargotec_financial_review_2016.pdf

Elisa. 2017. Annual report 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://corporate.elisa.com/attachment/content/Annual-Report-2016.pdf

Fortum. 2017. Financials 2016 [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.fortum.com/en/investors/reportsandpresentations/annual-reports/pages/default.aspx

Gazprom. 2017. IFRS consolidated financial statements with independent auditor's report. 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.gazprom.com/f/posts/44/307258/gazprom-ifrs-2016-12m-en.pdf

Huhtamäki. 2017. Annual accounts and director's report. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.huhtamaki.com/documents/10841/a4e56d37-b245-4f55-a371-55322fcef859

Inter RAO UES. 2017. Consolidated financial statements for the year ended 31 December 2016 with independent auditor's report. [Viitattu 14.7.2017]. Saatavana: http://www.interrao.ru/upload/iblock/6a0/Otchetnost_2016_IFRS_en.pdf

Kesko. 2017. Financial statements. [Viitattu 14.7.2017]. Saatavana: http://kesko-ar-2016.studio.crasman.fi/file/dl/i/nfcL4A/bIVPbF-Co8m6yx8vtnqrmA/Kesko_Financial_Statements_2016.pdf

KONE. 2017. Annual review. [Viitattu 14.7.2017]. Saatavana: http://www.kone.com/en/Images/KONE_Annual_Review_2016_tcm17-37391.pdf

Konecranes. 2017. Future foundation – Konecranes annual report 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.konecranes.com/sites/default/files/investor/konecranes_annual_report_2016_1.pdf

Lukoil. 2017. Consolidated financial statements 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.lukoil.ru/FileSystem/PressCenter/116701.pdf

Magnit 2017. Consolidated financial statements PJSC "Magnit" and its subsidiaries for the year ended 31 December 2016 with independent auditor's report. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://ir.magnit.com/wp-content/uploads/A3-100-4_Magnit_Finansovaya-otchetnost_2016_angl-rub_formatted.pdf

MegaFon. 2017. Consolidated financial statements for the year ended 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://corp.megafon.com/ai/document/9763/file/Megafon_2016_ENG_with_AR.pdf

Metso. 2017. Financial statements 2016 and investor information. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.metso.com/corporation/ir_eng.nsf/WebWID/WTB-170301-2256F-398B6/$File/Metso_Financial_Statements_2016.pdf

Metsä Board. 2017. Annual report 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.metsaboard.com/MaterialArchive/Annual-reports-and-summaries/Metsa-Board-Annual-Report-2016.pdf

MMC Norilsk Nickel. 2017. Consolidated financial statements for the year ended 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.nornik.ru/assets/files/2017/IFRS-Eng-RUB-Consolidation-Reporting.pdf

Mobile TeleSystems. 2017. Consolidated financial statements as of December 31, 2016, 2015 and for the years ended December 31, 2016, 2015 and 2014. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.mtsgsm.com/upload/contents/294/MTS_IFRS_Cons_FS_15-16.pdf

Neste. 2017. Annual report 2016 – the next phase of growth. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.neste.com/en/corporate-info/news-media/material-uploads/annual-reports-0

Nokia. 2017. Rebalancing for growth - Nokia annual report form 20-F 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.nokia.com/sites/default/files/files/nokia_20f16_full_report_2_1.pdf

Nokian Renkaat. 2017. Annual report 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.nokiantyres.com/company/news-article/nokian-tyres-annual-report-and-sustainability-report-2016-published/

Novatek. 2017. IFRS consolidated financial statements for the year ended 31 December 2016 and independent auditor's report. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.novatek.ru/en/investors/results/

Novolipetsk Steel. 2017. Consolidated financial statements prepared in accordance with international financial reporting standards as at and for the year ended 31 December 2016 (with independent auditor's report thereon). [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.nlmk.com/upload/iblock/00a/nlmk_ifrs_2016_financials_eng.pdf

Orion. 2017. Financial statement documents. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.orion.fi/globalassets/documents/orion-group/investors/annual-reports/orion-financial-statement-documents-2016.pdf

Outokumpu. 2017. Annual report 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.outokumpu.com/SiteCollectionDocuments/Outokumpu_Annual_report_2016.pdf

Outotec. 2017. Financial statements and report by the board of directors 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.outotec.com/globalassets/company/investors/2016/reports-and-presentations/outotec_tp_en_2016_final.pdf

PhosAgro. 2017. Consolidated financial statements for 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.phosagro.com/investors/reports/msfo/

Rosneft Oil Company. 2017. Consolidated financial statements Rosneft Oil Company for the year ended December 31, 2016 with independent auditor's report. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.rosneft.com/upload/site2/document_cons_report/Rosneft_FS_12m2016_ENG_signed_22.pdf

Rostelecom. 2017. Consolidated financial statements of PJSC Rostelecom for 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.rostelecom.ru/en/ir/results_and_presentations/ar/

RusHydro. 2017. Consolidated financial statements prepared in accordance with IFRS with independent auditor's report as at and for the year ended 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.eng.rushydro.ru/upload/iblock/e5d/IFRS-RusHydro_1612_eng_final.pdf

Severstal. 2017. Consolidated financial statements for the years ended 31 December 2016, 2015 and 2014. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.severstal.com/files/19931/_Severstal_FS_31122016_.pdf

Stora Enso. 2017. Financial report – Part of Stora Enso's annual report 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://assets.storaenso.com/se/com/DownloadCenterDocuments/Financial_Report_2016.pdf

Surgutneftegas. 2017. Consolidated financial statements prepared in accordance with international financial reporting standards (IFRS) 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana:

Tatneft. 2017. IFRS consolidated financial statements as and for the year ended 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.tatneft.ru/storage/block_editor/files/1d09caae58ec10377a14bf0c4b73de5b1e9bc553.pdf

Tieto. 2017. 2016 Annual report – creating value for life. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.tieto.com/sites/default/files/atoms/files/annual_report_2016.pdf

Transneft. 2017. Consolidated financial statements prepared in accordance with international financial reporting standards (IFRS) and independent auditor's report for the year ended 31 December 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: https://www.transneft.ru/u/section_file/27845/tn_ifrs_12m2016_eng.pdf

UPM-Kymmene. 2017. UPM financial statements release 2016. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://assets.upm.com/Investors/2016/UPM-Results-2016-en.pdf

Valmet. 2017. Financial statements 2016 and information for investors. [Viitattu 14.7.2017] Saatavana: http://www.valmet.com/globalassets/investors/reports--presentations/annual-reports/2016/valmet_financial_statements_201s6.pdf